

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΕΙΡΑΙΑ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

Πτυχιακή Εργασία :
«Η Επίδραση της
Φοροδιαφυγής στο
Δημοσιονομικό
Πρόβλημα της Ελλάδας».

Χατζηαντωνίου Ευγενία Α.Μ. : 13932

Τζιάνι Φραντζέσκο Α.Μ. : 13873

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Αθήνα
2013

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα Πινάκων - Διαγραμμάτων.....	4
Ευχαριστίες	5
Περίληψη.....	6
Εισαγωγή.....	7
1.Ανάλυση Ελληνικού Οικονομικού και Πολιτικού Περιβάλλοντος	9
1.1 Ανασκόπηση Ελληνικής Οικονομίας	9
1. 2 Διεθνείς Σχέσεις της Ελλάδας και Ευρωπαϊκό Πλαίσιο.....	10
1.3 Μνημόνια και Κρίση Δημοσίου Χρέους.....	13
2. Το Φορολογικό Σύστημα.....	15
2.1 Ιστορική αναδρομή και βασικά γνωρίσματα του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας	15
2.2 Έννοια φορολογίας.....	15
2.3 Αντικείμενο και Υποκείμενο του φόρου	16
2.4 Είδη φόρων	16
2.5 Γενικές αρχές φορολογίας	20
2.6 Φορολογικά συστήματα	22
2.7 Φορολογητέο και Τεκμαρτό εισόδημα.....	23
2.8 Θεσμικό πλαίσιο	24
2.9 Διάρθρωση φορολογικού συστήματος	24
2.10 Η κατανομή των βαρών.....	26
3.Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα.....	29
3.1 Έννοια φοροδιαφυγής.....	29
3.2 Φοροαποφυγή	29
3.3 Παραοικονομία.....	30
3.4 Προσδιοριστικοί παράγοντες φοροδιαφυγής	32
3.5 Μέθοδοι Φοροδιαφυγής	33
3.6 Υπολογισμός της φοροδιαφυγής	37
4.Το Δημοσιονομικό Πρόβλημα Της Ελλάδας	40

4.1 Ορισμοί.....	41
4.2 Το ΑΕΠ.....	41
4.3 Το Κόστος Ζωής και ο Πληθωρισμός.....	44
4.4 Η Βασική Εμπορική Ταυτότητα.....	47
4.4.1 Εθνικολογιστική ταυτότητα.....	48
4.4.2 Κρατικός Προϋπολογισμός.....	51
4.5 Κρίση Χρέους και Δημοσιονομική Εξυγίανση.....	52
4.6 Συνολικές Δαπάνες και Εισόδημα.....	55
4.6.1 Συνολικές Δαπάνες και Πολλαπλασιαστές.....	55
4.6.2 Το θεώρημα του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού.....	60
4.7 Αυτόματοι Σταθεροποιητές και Προαιρετική Δράση.....	62
4.8 Πληθωρισμός και Ανεργία.....	63
4.8.1 Καμπύλη Phillips.....	63
4.8.2 Το μοντέλο IS - LM των Hicks & Hansen.....	64
4.8.3 Η καμπύλη Συνολικής Ζήτησης - Πληθωρισμού.....	66
4.9 Διαμάχες σχετικά με τη Μακροοικονομική πολιτική.....	68
4.9.1 Σημασία Ελλειμμάτων.....	68
4.9.2 Μη κρατική παρέμβαση.....	68
4.9.3 Κρατική Παρέμβαση.....	70
5. Συμπεράσματα – Προτάσεις.....	71
Βιβλιογραφία.....	76

Περιεχόμενα Πινάκων - Διαγραμμάτων

1. ΠΙΝΑΚΕΣ:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. 1	27
ΠΙΝΑΚΑΣ 2. 2	28
ΠΙΝΑΚΑΣ 2. 3	28
ΠΙΝΑΚΑΣ 4. 1	51
ΠΙΝΑΚΑΣ 4. 2	52

2. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4. 1	44
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4. 2	47
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4. 3	55
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4. 4	56
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4. 5	63
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4. 6	64
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4. 7	64
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4. 8	67

3. ΣΧΗΜΑΤΑ:

ΣΧΗΜΑ 2. 1	16
ΣΧΗΜΑ 4. 1	49

4. ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ:

ΓΡΑΦΗΜΑ 4. 1	53
ΓΡΑΦΗΜΑ 4. 2	54
ΓΡΑΦΗΜΑ 4. 3	54
ΓΡΑΦΗΜΑ 4. 5	59
ΓΡΑΦΗΜΑ 4. 4	66

Ευχαριστίες

Η εργασία αυτή θα ήταν αδύνατο να γραφτεί χωρίς τη βοήθεια πολλών ανθρώπων. Αρχικά οφείλουμε ένα τεράστιο ευχαριστώ στους καθηγητές, τόσο του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Πειραιά όσο και του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Ιδιαίτερα αναφερόμαστε στους κυρίους Ντόκα Ιωάννη, Πανάγου Βασίλειο και Παπαηλία Θεόδωρο που με τις γνώσεις και την καθοδήγησή τους συνέβαλλαν καθοριστικά στην εκπόνηση της.

Επιπλέον, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους κυρίους Ντούρο Δημήτριο και Χριστόπουλο Απόστολο για τη βοήθεια που μας προσέφεραν στη συλλογή πληροφοριών, καθώς και την παροχή βιβλίων, χάρη στα οποία μπορέσαμε να ολοκληρώσουμε την εργασία μας.

Τέλος, θα θέλαμε να εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη μας στις οικογένειές μας και στους στενούς μας φίλους, στους οποίους και αφιερώνουμε αυτή την εργασία. Με την αγάπη τους και την υπομονή τους, μας βοήθησαν να ξεπεράσουμε τις ανασφάλειες και τα άγχη μας, ενώ παράλληλα βρίσκονταν πάντα δίπλα μας. Με αυτή λοιπόν την εργασία ελπίζουμε να τους κάνουμε να αισθανθούν περήφανοι για εμάς.

Περίληψη

Διανύουμε μια περίοδο έντονης ανασφάλειας και ρευστότητας. Καθημερινά τα δεδομένα ανατρέπονται. Τα ποσοστά ανεργίας ολοένα αυξάνονται, έχοντας φτάσει το 26,3 % σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, ενώ ο δείκτης πληθωρισμού για τον Ιανουάριο του 2013 έφτασε το 0%, ενώ ενδέχεται να αγγίξει αρνητικές τιμές. Λόγω της κρίσης και της μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών παρατηρείται μείωση στη συνολική επένδυση, καθώς και στη ζήτηση των αγαθών. Αυτή η ανεπάρκεια στη ζήτηση, έχει ως αποτέλεσμα τη περεταίρω πτώση των τιμών προκαλώντας έτσι σημαντικό πλήγμα στο εμπορικό ισοζύγιο. Παράλληλα με την οικονομική κρίση που παρατηρείται στον Ελλαδικό χώρο, επικρατεί παγκόσμια αναταραχή.

Επίσης με την επιβολή των νέων φορολογικών μέτρων παρατηρείται αύξηση της αβεβαιότητας στο κοινωνικό σύνολο. Τα ποσοστά αυτοκτονιών στην Ελλάδα έχουν παρουσιάσει αύξηση κατά 40% σε σύγκριση με στοιχεία του 2010. Επιπλέον σύμφωνα με δημοσκοπήσεις το 70% των νέων σκέφτεται σοβαρά το ενδεχόμενο μετανάστευσης σε χώρες του εξωτερικού για εύρεση εργασίας. Αυτή η μαζική μετανάστευση μπορεί να έχει καταστροφικές συνέπειες. Το κύμα μαζικής φυγής θα μειώσει τις επενδύσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα και το κατά κεφαλήν βάρος του χρέους θα αυξηθεί σε μια συνεχώς συρρικνωμένη εθνική οικονομία.

Προκειμένου να ορθοποδήσει η ελληνική οικονομία και να μπορέσουν να εκταμιευτούν τα δανειακά κεφάλαια από το ΔΝΤ και την ΕΚΤ, οι κυβερνήσεις της χώρας δέχτηκαν τους όρους των μνημονίων οι οποίοι περιλαμβάνουν σκληρά δημοσιονομικά μέτρα ή όπως κοινώς αποκαλούνται μέτρα λιτότητας. Επίσης έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στο θέμα της φοροδιαφυγής, λόγω του ότι θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες της οικονομικής αποδιοργάνωσης της Ελλάδας. Τα νέα μέτρα εμπεριέχουν αποφάσεις σχετικές με την αυστηρότερη και ορθότερη τήρηση των κανόνων και της νομοθεσίας ούτως ώστε να επιτευχθεί η μέγιστη συγκομιδή φορολογικών εσόδων με τελικό σκοπό τη χρησιμοποίησή τους προς εξυγίανση της δημόσιας οικονομίας.

Η παρούσα εργασία αναλύει τις ατέλειες του ήδη υπάρχοντος συστήματος. Επίσης καλείται να εξετάσει εάν η δημοσιονομική πολιτική που ακολουθεί η Ελλάδα μπορεί να είναι αποτελεσματική και να εξηγήσει πως επηρεάζεται η συνολική οικονομία.

Εισαγωγή

Διανύουμε μια περίοδο ραγδαίων εξελίξεων και έντονης αβεβαιότητας. Η διεθνής οικονομική κρίση είχε καταστροφικές συνέπειες για την Ελλάδα, τόσο σε επίπεδο πολιτικό και οικονομικό όσο και σε κοινωνικό. Στο 26% διαμορφώθηκε η ανεργία στην Ελλάδα στο τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2012, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό ανεργίας σε νέους ηλικίας 15-24 ετών αγγίζει το 57,8%. Παράλληλα ο πληθωρισμός, ολοένα και μειώνεται. Τον Ιανουάριο του 2013 η Ελλάδα είχε το χαμηλότερο, μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ποσοστό πληθωρισμού 0% πλήττοντας με αυτό τον τρόπο όχι μόνο ένα τεράστιο μέρος του κοινωνικού συνόλου, αλλά και τους τραπεζικούς και χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς.

Λόγω της αποδιοργάνωσης της οικονομίας, η χώρα απειλείται με το ενδεχόμενο χρεοκοπίας. Η φτώχεια, η απογοήτευση, ο αριθμός των αστέγων και των αυτοκτονιών ολοένα και αυξάνονται. Η χώρα βρίσκεται σε έναν φαύλο κύκλο, καθώς είναι υποχρεωμένη να εφαρμόζει αυστηρά μέτρα λιτότητας, τα οποία πλήττουν τα μεσαία και χαμηλά κοινωνικά στρώματα και οξύνουν την ανισότητα. Η εργασία μας εξετάζει τη συμβολή της φοροδιαφυγής στο δημοσιονομικό πρόβλημα της Ελλάδας, την αδυναμία της κυβέρνησης να καλύψει τις δαπάνες της από το ποσό των εσόδων της.

Αρχικά θα αναφερθούμε στο γενικότερο πλαίσιο. Το πρώτο κεφάλαιο είναι ουσιαστικά μια ανασκόπηση του ελλαδικού χώρου και της ελληνικής οικονομίας καθώς και των διεθνών σχέσεων της Ελλάδας. Επιπλέον αναλύεται η περίοδος μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου και η πορεία μέχρι την πραγμάτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την κρίση χρέους και την επιβολή των μέτρων που ορίζουν τα Μνημόνια.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται το φορολογικό σύστημα. Ξεκινά με μια συνοπτική ιστορική αναδρομή και στη συνέχεια γίνεται ανάλυση των ειδών των φόρων, αναφορά στους συντελεστές και μια εισήγηση στο θεσμικό πλαίσιο. Επίσης εμπεριέχει τη διάρθρωση του συστήματος και παρουσιάζει ένα πρότυπο δίκαιης κατανομής φορολογικών βαρών.

Το τρίτο κεφάλαιο αναλύει την έννοια της φοροδιαφυγής. Ακόμη, γίνεται διαχωρισμός από τις έννοιες της φοροαποφυγής και της παραοικονομίας και εν συνεχεία επεξηγούνται οι τρόποι φοροδιαφυγής για φυσικά πρόσωπα, αλλά και για νομικά. Στο κεφάλαιο αυτό συμπεριλαμβάνονται επίσης και οι διάφορες μέθοδοι υπολογισμού του ύψους της φοροδιαφυγής.

Στο τέταρτο κεφάλαιο ασχοληθήκαμε με το δημοσιονομικό τομέα, την εισαγωγή στις έννοιες που σχετίζονται με αυτό, τον τρόπο υπολογισμού των ελλειμμάτων, την επίδραση διαφόρων μακροοικονομικών παραγόντων στα κρατικά αποτελέσματα και εξετάσαμε την οικονομία ως σύνολο. Έγινε συσχετισμός του χρέους και του ΑΕΠ, καθώς και του ελλείμματος κρατικού προϋπολογισμού και του ΑΕΠ, καταλήγοντας σε μια βαθύτερη κατανόηση της σημερινής κατάστασης.

Τέλος το πέμπτο κεφάλαιο αφορά τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε μέσω αυτής της εργασίας. Ουσιαστικά προκύπτει το πώς η φοροδιαφυγή είναι παράλληλα παράγοντας που συνθέτει την αύξηση του δημοσιονομικού προβλήματος αλλά και αποτέλεσμα της λανθασμένης δημοσιονομικής πολιτικής και του ακατάλληλου φορολογικού συστήματος. Καταδεικνύεται δηλαδή το πώς η χώρα μας είναι παγιδευμένη σε ένα φαύλο κύκλο και πως δεσμεύεται από τις διεθνείς συνθήκες με τρόπο τέτοιο ώστε να μην είναι δυνατό να βγει από την κρίση και να ορθοποδήσει οικονομικά.

1.Ανάλυση Ελληνικού Οικονομικού και Πολιτικού Περιβάλλοντος

Σε αυτό το κεφάλαιο θα κάνουμε μια συνοπτική ανάλυση των οικονομικών συνθηκών στον ελληνικό γεωγραφικό χώρο, τη διαχείριση του φυσικού πλούτου και των πηγών ενέργειας της χώρας καθώς και το ρόλο που έπαιξε η εκάστοτε φορολογία στην ανάπτυξη της. Θα γίνει επίσης μια αναφορά των πιο κομβικών γεγονότων στην ευρωπαϊκή ιστορία από την περίοδο του εμφυλίου και έπειτα. Επιπλέον θα αναλυθεί η διπλωματική θέση της Ελλάδας, το πώς επηρεάστηκε και από τις διεθνείς εξελίξεις και πώς τελικά οδηγήθηκε στη δημιουργία του υπέρογκου ελλείμματός της.

1.1 Ανασκόπηση Ελληνικής Οικονομίας

Ο Ελληνικός χώρος υπήρξε πάντα τόπος έντονων αναταράξεων, οι οποίες παρεμπόδιζαν την ομαλή εξέλιξη και άνθιση της χώρας. Από την περίοδο της απελευθέρωσης της χώρας από τη τουρκοκρατία μέχρι και σήμερα η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας στηρίχτηκε σε δανειοδοτήσεις από τους ευρωπαϊούς συμμάχους αρχικά και στη συνέχεια από τη βοήθεια των ΗΠΑ, των διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών και τις επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αναποτελεσματική αξιοποίηση αυτών όμως, σε συνδυασμό με τη πολιτική ασυδοσία, τις διαρκείς εξωτερικές και εσωτερικές διαμάχες, την άμβλυση των ανισορροπιών, την έλλειψη κοινωνικής συνοχής και τις λανθασμένες αποφάσεις οδήγησαν τη χώρα σε παρακμή και τελικά στην κρίση.

Οι τόκοι και οι δόσεις των δανείων βάρυναν το ελληνικό ισοζύγιο και οδήγησαν τέσσερις φορές τη χώρα σε πτώχευση: το 1827 λόγω ανεπάρκειας πληρωμής των δόσεων των Δανείων του Αγώνα επί Ιωάννη Καποδίστρια, το 1843 με την Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου επί Όθωνα, το 1893 λόγω της Σταφιδικής Κρίσης επί Τρικούπη και το 1932 ως φυσικό επακόλουθο του Κραχ του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης του 1927 επί Βενιζέλου. Επιπλέον το 1897 η Ελλάδα υποβλήθηκε στον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο.

Παραδοσιακά, πηγές εσόδων της χώρας ήταν το εμπόριο, η ναυτιλία, η υφαντουργία, η κτηνοτροφία, η αλιεία, η δασοκομία και η γεωργία. Αρχικά η χώρα βασίστηκε στη γεωργική παραγωγή. Σταδιακά όμως και με την πάροδο των χρόνων ο πρωτογενής τομέας μείωσε τη συνεισφορά του στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, ενώ παράλληλα επήλθε μεγάλη μείωση του εργατικού δυναμικού. Επίσης στον ελλαδικό χώρο υπάρχουν μεγάλα αποθέματα ορυκτού πλούτου, ιδιαίτερα λιγνίτη, χάλυβα, μαγνησίου, χρωμίτη και άλλων. Κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960 η χώρα έκανε

στροφή προς τον δευτερογενή τομέα παραγωγής. Πραγματοποιήθηκαν αρκετές δημόσιες επενδύσεις οι οποίες ευνόησαν την ανάπτυξη της ελληνικής βιομηχανίας και ιδιαίτερα των ναυπηγιών και των βιομηχανιών μεταλλευμάτων καθώς και στη παραγωγή χαρτιού, ηλεκτρισμού, φωταερίου και χημικών. Μεγάλη πηγή εσόδων αποτελεί και η βιομηχανική παραγωγή τροφίμων. Τις επόμενες δεκαετίες αναπτύχθηκε κυρίως ο τριτογενής τομέας με ιδιαίτερη αύξηση στο τομέα των τραπεζών, των μεταφορών, του εμπορίου και των ασφαλίσεων ενώ ο τουρισμός καθιερώθηκε ως βασική πηγή εσόδων. Η δομή της ελληνικής οικονομίας βασίστηκε στη δραστηριότητα του δημοσίου τομέα στην οποία οφείλεται περίπου το 60% του ΑΕΠ, στις επιδοτήσεις και την κατανάλωση, ενώ οι ελληνικές επιχειρήσεις είναι στη πλειονότητά τους μικρομεσαίες.

Ακόμη στο τομέα των διεθνών συναλλαγών η οικονομία της Ελλάδας στηρίχτηκε κυρίως στην εξαγωγή καπνών, σταφίδας, βαμβακιού, ελαιόλαδου, μεταλλευμάτων και σπέρτων. Την περεταίρω ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας παρεμπόδισαν οι Διεθνείς Οικονομικές εξελίξεις. Παρουσιάστηκε μείωση των εξωτερικών χρηματοδοτήσεων στην Ελλάδα καθώς και των εξαγωγών ιδιαίτερα προς τη Γερμανία, τον κύριο εισαγωγέα ελληνικών καπνοβιομηχανικών και σταφιδικών προϊόντων. Η ανάγκη για εξωτερική βοήθεια γίνεται έντονη και θέτονται οι βάσεις για ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και του ανεπτυγμένου Δυτικού κόσμου.

1. 2 Διεθνείς Σχέσεις της Ελλάδας και Ευρωπαϊκό Πλαίσιο

Ύστερα από το τέλος του Β' Παγκοσμίου η Ελλάδα υπήρξε ένα από τα πρώτα θέατρα του «Ψυχρού Πολέμου». Ο Ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος (1946-1949) είχε καταστροφικές συνέπειες στην ήδη αποδιοργανωμένη Ελλάδα, προκαλώντας εθνικό διχασμό, έντονη κοινωνικοπολιτική πόλωση, μείωση του πληθυσμού και οικονομική παρακμή. Η στρατιωτική και οικονομική ενίσχυση από τις ΗΠΑ μέσω του «Σχεδίου Μάρσαλ» ήταν καταλυτική για τη λήξη του εμφυλίου με ήττα των ανταρτών κομμουνιστών¹. Με αυτό τον τρόπο όμως άνοιξε ο δρόμος για απροκάλυπτη επέμβαση των συμμάχων σε εσωτερικά ζητήματα της χώρας, γεγονός που προκάλεσε δυσμενείς επιπτώσεις αργότερα. Η Ελλάδα εντάχθηκε στο δυτικό συνασπισμό (μπλοκ) μαζί με τα υπόλοιπα κράτη που δέχτηκαν οικονομική ενίσχυση από τις ΗΠΑ, οι οποίες μέσω αυτών των δανειοδοτήσεων εξασφάλισαν κυρίως τον περιορισμό της διάδοσης του κομμουνισμού στις χώρες της δυτικής Ευρώπης και την ανοικοδόμηση των χωρών αυτών οι οποίες βρίσκονταν πλέον υπό την επιρροή τους.

Η Ευρώπη με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (1951) μεταξύ Γαλλίας, δυτικής Γερμανίας, Ολλανδίας, Βελγίου, Λουξεμβούργου και

¹ Η Ελλάδα είχε απευθυνθεί στον Ο.Η.Ε. για βοήθεια προκειμένου να καταφέρει να κατευνάσει τις εσωτερικές αναταραχές και ως απάντηση οι Ενωμένες Πολιτείες με την εξαγγελία του «δόγματος Τρούμαν» 'δεσμεύτηκαν με κάθε μέσο να βοηθήσουν την Ελλάδα στον αγώνα ενάντια του κομμουνισμού' στις 12 Μαρτίου του 1946. Σε αυτό στηρίχτηκε το «Σχέδιο Μάρσαλ».

Ιταλίας επέτυχε την αυτονόμησή της από την αμερικανική κυριαρχία και έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.) ή Κοινής Αγοράς (1957). Η κοινή αγορά βασίζεται στις γνωστές «τέσσερις ελευθερίες»: ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των υπηρεσιών, των εμπορευμάτων και των κεφαλαίων. Το 1972 διευρύνθηκε με την είσοδο της Μεγάλης Βρετανίας, της Ιρλανδίας και της Δανίας, ενώ η Ελλάδα είναι μέλος της από το 1981. Η ένταξη της χώρας επιβραδύνθηκε αφενός λόγω των διεθνών εξελίξεων, με κύριο υπαίτιο τις πετρελαϊκές κρίσεις των 1973 και 1979 οι οποίες παρέλυσαν τη διεθνή οικονομία, και αφετέρου των εσωτερικών της Ελλάδας, όπου με τη χούντα των συνταγματαρχών προκλήθηκαν σοβαρές αντιδράσεις από τη πλευρά των ευρωπαίων εταίρων.

Άλλη μια ρύθμιση μείζονος σημασίας για την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση είναι η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (Ε.Κ.Α.Ε. ή EURATOM) του 1957, η οποία έλυσε θέματα συντονισμού παραγωγής και διάθεσης πυρηνικών καυσίμων εντός των χωρών της Ευρώπης. Σκοπός ήταν να δημιουργηθεί μια δυνατή και ενωμένη συνομοσπονδία με κοινή εξωτερική πολιτική, άμυνα, πολιτισμό και οικονομία, η οποία όμως θα μπορούσε να είναι ανταγωνιστική απέναντι στο ΝΑΤΟ. Το 1958 ιδρύθηκε η Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ), δημιουργώντας τις βάσεις δημιουργίας κοινής νομισματικής πολιτικής. Στη συνέχεια με τη Συνθήκη Συγχώνευσης (1965) ενώθηκαν οι τρεις βασικές αυτές κοινότητες και ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission) και ένα κοινό Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Τη δεκαετία του '60 η Κοινότητα έκανε άνοιγμα προς τον Ευρωπαϊκό Νότο και ειδικότερα την Ελλάδα, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Προκειμένου να επιτραπεί η είσοδός τους στην Κοινότητα τέθηκαν απαραίτητες προϋποθέσεις και ειδικά από τη πλευρά της Γερμανίας, Γαλλίας και της Αγγλίας να υπάρχουν σταθεροί θεσμοί που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων, λειτουργική οικονομία της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης της ανταγωνιστικής πίεσης και των δυνάμεων της αγοράς στο εσωτερικό της Ένωσης, καθώς επίσης και ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων του μέλους, συμπεριλαμβανομένης της στήριξης για την επίτευξη των στόχων της Ένωσης. Επιπλέον θα πρέπει να διαθέτουν δημόσια διοίκηση ικανή να εφαρμόζει και να διαχειρίζεται τη νομοθεσία της ΕΕ στην πράξη.

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ένωση δεν ήταν άμεση διότι σε συνδυασμό με τα άλυτα προβλήματα των εξωτερικών σχέσεών της, Ειδικές προϋποθέσεις ήταν να επιλυθούν οι διαφορές της με την Τουρκία προκειμένου να αποφευχθεί ρήξη μεταξύ Ευρώπης και Τουρκίας. Επιπλέον, ενώ είχαν καταργηθεί οι τελωνειακοί δασμοί στην εξαγωγή ελληνικών προϊόντων στην ΕΟΚ, εκκρεμούσε να καταργηθούν οι δασμοί των εισαγωγών που πραγματοποιούσε η Ελλάδα ώστε να μπορούν να γίνονται συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών ελεύθερα και να καθιερωθεί ένα ομοιόμορφο σύστημα φορολόγησης των εισαγωγών. Η τελωνειακή ένωση της Ελλάδας ολοκληρώθηκε σταδιακά και σε διάρκεια πέντε ετών.

Προκειμένου να επιτευχθεί η οικονομική ένωση, η Κοινότητα χρειαζόταν και κοινή πολιτική βούληση. Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) τέθηκαν οι βάσεις για ενιαίο νόμισμα, με τις αντιρρήσεις του Ηνωμένου Βασιλείου και της Δανίας. Ενώ η Γερμανία δέχτηκε να θυσιάσει το δυνατό «μάρκο», επιβάλλοντας όμως σαν περιορισμό να τηρηθούν συγκεκριμένα κριτήρια: α) Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια δεν επιτρέπεται να ξεπερνούν κατά περισσότερες από δύο ποσοστιαίες μονάδες τα επιτόκια των τριών πιο αποδοτικών κρατών μελών, β) οι υποψήφιες χώρες για προσχώρηση στην ευρωζώνη έπρεπε να ενταχτούν, χωρίς σοβαρά προβλήματα, στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) για δύο τουλάχιστον χρόνια προτού θεωρηθεί ότι πληρούν όλες τις προϋποθέσεις υιοθέτησης του ευρώ, γ) Ο πληθωρισμός πρέπει να μην ξεπερνά την τιμή αναφοράς η οποία ορίστηκε στο 3,2% (μέσα σε 3 χρόνια οι τιμές δεν πρέπει να ξεπερνούν κατά περισσότερο από 1,5% τις αντίστοιχες των τριών πιο αποδοτικών κρατών μελών), δ) Το δημόσιο χρέος πρέπει να είναι μικρότερο από το 60% του ΑΕΠ ή να βαίνει προς αυτόν το στόχο (δηλαδή μπορεί να είναι μεγαλύτερο το ποσοστό, αλλά να έχει πτωτική τάση και να τείνει προς αυτό και ε) το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης να είναι μικρότερο από το 3% του ΑΕΠ της χώρας ή να βαίνει προς αυτό το στόχο. Με αυτά τα κριτήρια εξασφαλίστηκε η ομοιογένεια των κρατών-μελών και διευκολύνθηκε η ομαλή ενοποίησή τους. Ακόμη προκειμένου να επιτευχθεί νομική σύγκλιση και να ισχύει η Συνθήκη, έπρεπε η εθνική νομοθεσία, ιδίως όσον αφορά την εθνική κεντρική τράπεζα και το νομισματικό σύστημα, να είναι συμβατή με τη συνθήκη.

Ακολούθησαν δύο ακόμη θεμελιώδεις συνθήκες για την ολοκληρωτική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ του 1997, εξευγενίστηκε ο θεσμός και έγιναν ενέργειες που ευνοούσαν τα δικαιώματα των πολιτών των χωρών της ένωσης. Επίσης μέσω αυτής αναγνωρίστηκαν και βασικά σημεία της συμφωνίας Σένγκεν². Η δεύτερη συνθήκη, η Συνθήκη της Νίκαιας υπεγράφη το 2001 και όρισε τον αριθμό των Επιτρόπων, εισήγαγε το σύστημα λήψης αποφάσεων με τριπλή πλειοψηφία³ και καθόρισε τις έδρες στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο.

Με την ολοκλήρωση της ενοποίησης επιτεύχθηκε η δημιουργία ενός δυνατού και αντίστοιχου της αμερικανικής ισχύος θεσμού, ο οποίος θα διασφαλίζει βασιζόμενος σε θεσμούς αλληλεξάρτησης την ειρήνη μεταξύ των χωρών. Επιπλέον θα προωθείται ένα σύνολο κοινών αξιών και δικαιωμάτων μεταξύ των πολιτών των χωρών-μελών της ΕΕ. Δημιουργούνται παρόλα αυτά ζητήματα κυριαρχίας των χωρών της Κοινότητας έναντι των υπολοίπων χωρών που εντάχθηκαν στην Ένωση, τόσο σε θέματα αποφάσεων όσο και σε ζητήματα κατανομής κόστους και ωφελειών που προκύπτουν από την οικονομική ολοκλήρωση και τις πολιτικές αποφάσεις.

² Η Συμφωνία του Σένγκεν έγινε το 1985 και προέβλεπε ως στόχο την προοδευτική κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα, την καθιέρωση της ελεύθερης κυκλοφορίας για όλα τα πρόσωπα, υπηκόους των κρατών που υπέγραψαν τη Συμφωνία, καθώς και την αστυνομική και δικαστική συνεργασία.

³ Η τριπλή πλειοψηφία είναι ειδική πλειοψηφία που προκύπτει με τη στάθμιση των ψήφων βάσει του δημογραφικού κριτηρίου.

1.3 Μνημόνια και Κρίση Δημοσίου Χρέους

Η Ελλάδα από την ανεξαρτητοποίησή της σαν κράτος μέχρι σήμερα στήριξε την οικονομία της σε δανειακά κεφάλαια. Το 2009 η ελληνική οικονομία αντιμετώπιζε βαρύ πλήγμα: δημοσιονομικό έλλειμμα σε μη βιώσιμα επίπεδα, πρόβλημα ρευστότητας και φερεγγυότητας στον χρηματοπιστωτικό τομέα και συνεχή διάβρωση της ανταγωνιστικής της θέσης. Όπως προαναφέρθηκε βασική προϋπόθεση για να ενταχτεί μια χώρα στην Ε.Ε. αποτελεί η διατήρηση του ελλείμματός της σε βιώσιμα επίπεδα. Για τις ήδη ενταγμένες χώρες και αφού κριθεί το έλλειμμά τους ως υπερβολικό, δηλαδή ισούται σταθερά με το 3% του ΑΕΠ, η Ε.Ε. κινεί τη Διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος (Δ.Υ.Ε.). Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει διάφορα στάδια και το ενδεχόμενο επιβολής κυρώσεων με στόχο να παρακινηθούν τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη να λάβουν διορθωτικά μέτρα. Τον Απρίλιο του 2009 η Ελλάδα υπήχθη στη Δ.Υ.Ε. καθώς τα ελλείμματα του 2007 και του 2008 υπερέβαιναν την τιμή αναφοράς της Συνθήκης.

Η κρίση δημοσίου χρέους οφείλεται σε κάποιο βαθμό στη διεθνή οικονομική κρίση αλλά κυρίως στις μακροχρόνιες και συσσωρευμένες μακροοικονομικές ανισορροπίες, οι οποίες δεν αντιμετωπίστηκαν όταν υπήρχε το περιθώριο. Στη συνέχεια θα εστιάσουμε στο ποσοστό συμμετοχής της φοροδιαφυγής στη δημιουργία του χρέους. Το έτος 2009 το δημοσιονομικό έλλειμμα έφτασε το 13,6% του ΑΕΠ, ενώ το συνολικό δημόσιο χρέος το 115,1% του ΑΕΠ. Η κατάσταση αυτή είχε καταστροφικό αντίκτυπο στη πραγματική οικονομία της χώρας και στο τραπεζικό της σύστημα. Η χώρα αδυνατούσε να καλύψει το έλλειμμά της καθώς και να αποπληρώσει τα κρατικά ομόλογα τα οποία έληγαν το επόμενο έτος. Η πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης προς εξυγίανση των οικονομικών ήταν να καταρτίσει το Επικαιροποιημένο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) για τα έτη 2010-2013, το οποίο θέτει συγκεκριμένους στόχους προς επίτευξη. Για να πραγματοποιηθούν οι στόχοι αυτοί ανακοινώθηκαν αρκετά δημοσιονομικά μέτρα για αύξηση της έμμεσης φορολογίας, τη μείωση μισθολογικών δαπανών και τον περιορισμό προσλήψεων στο Δημόσιο τομέα. Ουσιαστικά πρόκειται για μια προσπάθεια του κράτους να αυξήσει τα έσοδά του μειώνοντας παράλληλα τα έξοδά του.

Συγχρόνως η χώρα απευθύνθηκε στην Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.) για δανειακή στήριξη ύψους 80 δισεκατομμυρίων ευρώ από τις ευρωπαϊκές χώρες και 30 δισεκατομμυρίων ευρώ από το ΔΝΤ, για τη πραγματοποίηση της οποίας υπογράφηκαν το 2010 τρεις μνημονιακές συμβάσεις :

- Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής (Μ.Ο.Χ.Π.),
- Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης (Τ.Μ.Σ.),
- Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής (Σ.Π.Ο.Π.).

Πρόκειται για περιορισμούς και δεσμεύσεις της Ελλάδας απέναντι στους δανειστές της, μέσω των οποίων εγγυάται την αποπληρωμή των δανειζόμενων κεφαλαίων. Βασική προϋπόθεση αποτελεί η εξυγίανση του δημόσιου τομέα μέσω διαρθρωτικών αλλαγών τόσο προς τη μείωση των δημοσίων δαπανών διαμέσου της μείωσης του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων και του κόστους εργασίας όσο προς την αύξηση των εσόδων με βασικό στόχο τη μείωση της φοροδιαφυγής, και συνεπώς τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης, σύσταση ενός απλούστερου και πιο αποδοτικού φορολογικού συστήματος και αναβάθμιση του ελέγχου και του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Επιπλέον προβλέπονται μέτρα που αφορούν τη στήριξη του χρηματοπιστωτικού και τραπεζικού τομέα, μαζικές αποκρατικοποιήσεις και ενέργειες προς εξυγίανση του εμπορικού ισοζυγίου.

Το Μάιο του 2010 εγκρίθηκε η Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης [Loan Facility Agreement] από την ΕΚΤ και ο Διακανονισμός Χρηματοδότησης Αμέσου Ετοιμότητας [Stand-by Agreement] από το ΔΝΤ, ενώ παράλληλα σχηματίστηκε μια επιτροπή τριών μελών ή Τρόικα, η οποία περιλαμβάνει εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τραπεζής και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Σκοπός είναι η τριμηνιαία περιοδική αξιολόγηση της προόδου του προγράμματος εφαρμογής των όρων των Μνημονίων (ΜΟΧΠ και ΣΠΟΠ) και η εκτίμηση για την εκταμίευση της αντίστοιχης δόσης του δανείου.

2. Το Φορολογικό Σύστημα

2.1 Ιστορική αναδρομή και βασικά γνωρίσματα του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας

Μεταπολεμικά, το μέγεθος του ελληνικού φορολογικού συστήματος σημείωσε εκρηκτική άνοδο. Στατιστικά, τα φορολογικά έσοδα του δημοσίου από 15,9 του ΑΕΠ το 1948 αυξήθηκαν σε 34,3 το 1991. Το 2011 τα φορολογικά έσοδα άγγιξαν το 31,57% του ΑΕΠ. Η εξέλιξη των εσόδων αυτών τις τελευταίες δεκαετίες δεν είναι σταθερή. Πιο συγκεκριμένα, ενώ γενικότερα η τάση των εσόδων αυτών είναι να αυξάνεται, σε έτη βουλευτικών εκλογών παρουσιάζουν απότομη μείωση (πχ 1981,1985, 1989, 1993, 1996) και μετά επανέρχονται. Το γεγονός αυτό μας δείχνει το βαθμό στον οποίο οι πολιτικοί παράγοντες επηρεάζουν τα δημοσιονομικά μεγέθη της Ελλάδας.

Παράλληλα, παρατηρήθηκε ότι τα φορολογικά έσοδα δεν αυξανόταν σε αντιστοιχία με τα στοιχεία από τα οποία αποτελούνταν. Ενώ δηλαδή αυξάνονταν ως ποσοστά του ΑΕΠ τα έσοδα της κεντρικής διοίκησης και της κοινωνικής ασφάλισης, τα έσοδα της τοπικής διοίκησης μειώνονταν συνεχώς. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της οικειοποίησης των εσόδων της τοπικής αυτοδιοίκησης από την κεντρική διοίκηση. Εν ολίγοις το φορολογικό σύστημα της χώρας μας έγινε συγκεντρωτικό και μάλιστα σε αντίθεση με τη διεθνή τάση.

Αυτά τα δύο χαρακτηριστικά του φορολογικού συστήματος, δηλαδή η χαλιναγώγηση του από την πολιτική και ο συγκεντρωτισμός του, το έκαναν αναξιόπιστο και έδωσαν μεγάλη ώθηση στους πολίτες να καταφύγουν στη φοροδιαφυγή.

2.2 Έννοια φορολογίας

Φορολογία [taxation] είναι η επιβολή υποχρεωτικών φόρων υπέρ του κράτους. Τα κρατικά έσοδα μέσω της φορολόγησης φυσικών και νομικών προσώπων αποτελούν, στη σύγχρονη οικονομία, τη σημαντικότερη πηγή των δημοσίων εσόδων. Ο αντικειμενικός σκοπός της φορολογίας είναι τριπλός:

- α) η χρηματοδότηση των κρατικών δαπανών, κατά την δημοσιονομική πολιτική
- β) η ενίσχυση ή σταθεροποίηση της οικονομικής ανάπτυξης, που αφορά την οικονομία γενικότερα και
- γ) ανακατανομή του πλούτου που αφορά την κοινωνική οικονομία για άμβλυνση των ανισοτήτων.

Η εισοδηματική πολιτική (το κόστος εκτέλεσης του κυβερνητικού έργου) στηρίζεται ακριβώς στους πόρους που αποκομίζει το κράτος με τη φορολογική πολιτική που αποφασίζει να εφαρμόσει.

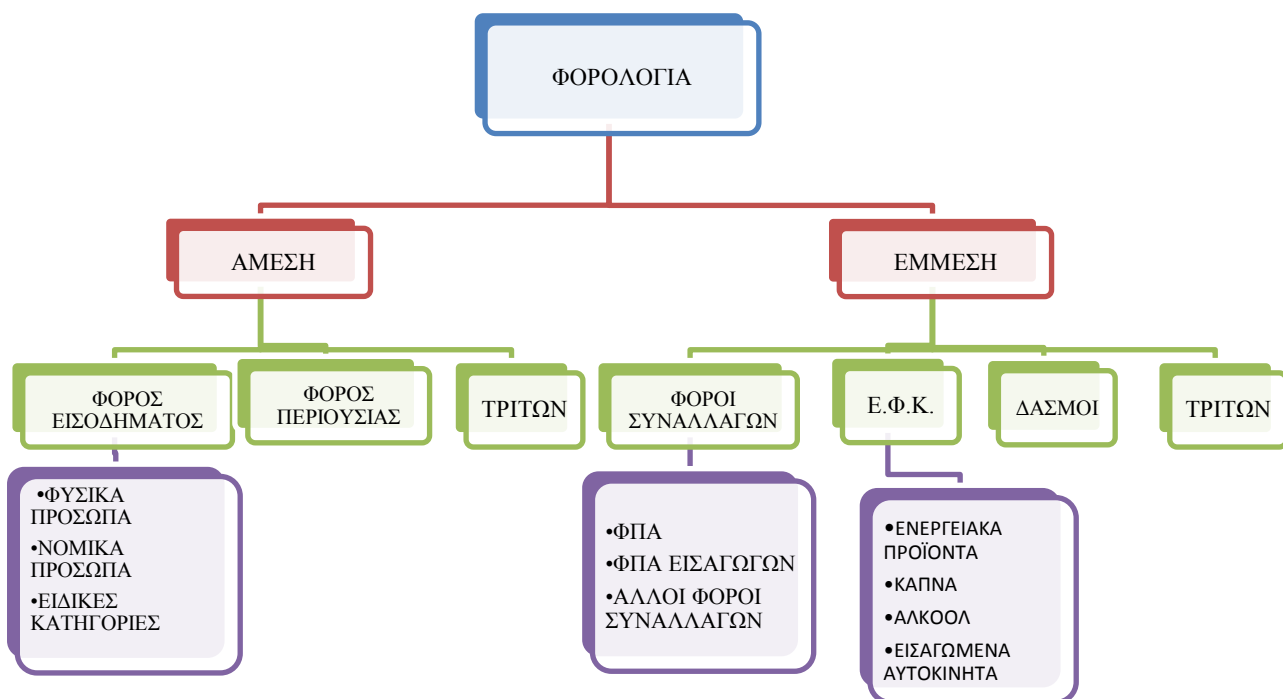
2.3 Αντικείμενο και Υποκείμενο του φόρου

Η διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 20 του ΚΦΕ ορίζει περιοριστικά ως *αντικείμενο του φόρου* κάθε εισόδημα το οποίο προκύπτει κάθε οικονομικό ή γεωργικό έτος από εκμίσθωση, επίταξη, ιδιοκατοίκηση, ιδιοχρηση ή από την παραχώρηση της χρήσης σε τρίτο χωρίς αντάλλαγμα μιας ή περισσότερων οικοδομών, καθώς και το εισόδημα που προκύπτει από την εκμίσθωση γαιών.

Ως *υποκείμενο του φόρου* ορίζεται κάθε φυσικό πρόσωπο, το οποίο έχει την κατοικία ή τη συνήθη διαμονή του στην Ελλάδα και υπόκειται σε φόρο για το παγκόσμιο εισόδημά του. Επιπλέον σε φόρο για εισόδημα που προκύπτει στην Ελλάδα υπόκειται κάθε φυσικό πρόσωπο, ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας του ή της συνήθους διαμονής του. Ως συνήθης θεωρείται η διαμονή στην Ελλάδα η οποία υπερβαίνει τις εκατόν ογδόντα τρεις ημέρες συνολικά μέσα στο ίδιο ημερολογιακό έτος. Η διαμονή τεκμαίρεται ως συνήθης, εκτός αν ο φορολογούμενος αποδείξει διαφορετικά.

2.4 Είδη φόρων

Στην Ελλάδα η διάκριση των φόρων γίνεται σε δύο βασικές κατηγορίες: σε άμεσους και έμμεσους.

Σχήμα 2.1 , Διάκριση Φόρων

Πηγή : Ερευτήριο Οικονομικών Όρων

(Παυλόπουλος Π., 1987)

➤ Άμεση Φορολόγηση

Η άμεσοι φόροι είναι η άμεση καταβολή των φόρων προς το κράτος. Πρόκειται δηλαδή για τη φορολόγηση των εισοδημάτων των φυσικών και νομικών προσώπων, καθώς και τη φορολόγηση συγκεκριμένων πράξεων, όπως της μεταβίβασης ακινήτων, των κληρονομιών, δωρεών, γονικών παροχών και της μεγάλης ακίνητης περιουσίας πραγματοποιείται κατά τρόπο άμεσο.

Είναι ο πιο καθιερωμένος τρόπος φορολόγησης. Έτσι, το προϊόν από την φορολόγηση συγκεκριμένων προσώπων και πράξεων, τοποθετούμενο μέσα στο ευρύτερο πλέγμα των φορολογικών επιβαρύνσεων εντάσσεται στους άμεσους φόρους. Θεωρείται πιο προοδευτική από την έμμεση φορολόγηση γιατί συμβάλουν στη δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών. Αυτό συμβαίνει διότι μπορεί να γίνει διάκριση των προσώπων σε εισοδηματικές τάξεις και να καθοριστεί ανάλογα, το ύψος του φορολογικού βάρους. Διακρίνεται σε:

1) Φόρους εισοδήματος: επιβάλλεται κάθε οικονομικό έτος στο εισόδημα που αποκτάται μέσα στο αμέσως προηγούμενο οικονομικό έτος. Διακρίνεται σε:

- φυσικών προσώπων
- νομικών προσώπων
- ειδικών κατηγοριών

2) Φόρους στην περιουσία

3) Άλλους άμεσους φόρους

Επιπλέον η άμεση φορολόγηση θεωρείται η πιο δίκαιη και αξιοκρατική μέθοδος φορολόγησης γιατί παρουσιάζει κάποια βασικά πλεονεκτήματα :

- Οι φόροι θεωρούνται δικαιότεροι
- Έχουν σταθερή απόδοση
- Είναι μικρό το κόστος είσπραξης
- Ακριβής Γνώση Ποσών από τους Φορολογούμενους

Τα μειονεκτήματα της άμεσης φορολόγησης είναι τα εξής:

- Δεν έχουν άμεση απόδοση όπως οι έμμεσοι
- Ευνοούν την φοροδιαφυγή
- Γίνονται αντικείμενο πολιτικής εκμετάλλευσης (αλλαγή βάσης κλπ)

Γενικότερα, οι έμμεσοι φόροι μειονεκτούν έναντι των άμεσων, επειδή δεν ανταποκρίνονται στη φοροδοτική ικανότητα κάθε φορολογούμενου και οι άμεσοι πλεονεκτούν λόγω του ότι η απόδοση τους είναι σταθερή, παρά το γεγονός ότι η δαπάνη για την βεβαίωση και την είσπραξη τους είναι μεγαλύτερη. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης, όπως αυτή που διανύουμε, η είσπραξη των έμμεσων φόρων είναι συγκριτικά

δυσκολότερη από εκείνη των άμεσων. Παρόλα αυτά, η συνύπαρξη των δύο μορφών φορολόγησης είναι αναγκαία, προκειμένου να ελαχιστοποιείται η δυνατότητα φοροδιαφυγής.

➤ Η Έμμεση Φορολόγηση

Η έμμεση φορολόγηση ή μη άμεση επιβολή της καταβολής των εισφορών. Σε κάθε στάδιο πραγματοποίησης δαπάνης, για την αγορά καταναλωτικών αγαθών και την αποδοχή υπηρεσιών, καταβάλλονται εισφορές που προορίζονται για το δημόσιο. Οι εισφορές υλοποιούνται με αφανή και έμμεσο τρόπο κατά το χρονικό σημείο διενέργειας της δαπάνης. Στην περίπτωση αυτή η προοριζόμενη προς το δημόσιο εισφορά εντάσσεται στους έμμεσους φόρους. Σκοπός της είναι η φορολόγηση του εισοδήματος το οποίο δεν μπορεί να φορολογηθεί μέσω της κλίμακας της άμεσης φορολόγησης και είναι ένας επιπλέον φόρος που επιβαρύνει τους πολίτες. Υιοθετήθηκε στη Ελλάδα το 1986 και είναι ο κυρίως τρόπος φορολόγησης. Διακρίνεται σε:

1) Φόρους συναλλαγών

- Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ)

Ο φόρος προστιθέμενης αξίας υιοθετήθηκε το 1987 και ήταν η βασική φορολογική μεταβολή ως συνέπεια της ένταξης της χώρας μας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Ο ΦΠΑ στην Ελλάδα έχει τους κάτωθι συντελεστές που αναπροσαρμόστηκαν πρόσφατα (ισχύουν από 1/1/2011):

- Κανονικοί συντελεστές:

- Χαμηλός συντελεστής 13,0%
- Μειωμένος συντελεστής 6,5%
- Κανονικός συντελεστής 23,0%

- Χαμηλοί συντελεστές που ισχύουν στην νησιωτική Ελλάδα και την παραμεθόριο:

- Χαμηλός συντελεστής 9,0%
- Μειωμένος συντελεστής 5,0%
- Κανονικός συντελεστής 16,0%

Η βάση του φόρου είναι η συνολική αξία παραδόσεως του αγαθού ή η συνολική αξία παροχής της υπηρεσίας. Ο φόρος που αναλογεί στις εκροές υπολογίζεται ως το γινόμενο των πωλήσεων επί το συντελεστή του ΦΠΑ. Μειώνεται κατά το ποσό του φόρου που αναλογεί στις εισροές (έξοδα), όπως προκύπτει από τις αποδείξεις.

- Άλλοι φόροι συναλλαγών

Οι υπόλοιποι φόροι συναλλαγών (φόρος μεταβίβασης κεφαλαίων, χαρτόσημο) .

2) Φόροι κατανάλωσης

Οι κυριότεροι φόροι κατανάλωσης είναι οι εξής:

- ειδικός φόρος κατανάλωσης καυσίμων
- άλλοι ειδικοί φόροι κατανάλωσης (π.χ. οινοπνευματωδών ποτών και μπίρας, καπνού, τέλος ταξινόμησης και τέλη κυκλοφορίας οχημάτων, φόρος κύκλου εργασιών)

3) Άλλοι έμμεσοι φόροι

Τα πλεονεκτήματα των έμμεσων φόρων είναι τα εξής:

- Εύκολη Είσπραξη
- Ευκολότερη Καταβολή
- Δυσκολότερη Φοροδιαφυγή
- Μεγαλύτερη Απόδοση
- Εισπράττονται και από τους ξένους τουρίστες

Το μεγάλο μειονέκτημα των έμμεσων φόρων είναι η αβεβαιότητα της εισπραξής τους σε περιόδους κρίσης, ένα πρόβλημα πολύ επίκαιρο και σημαντικό για την Ελλάδα αλλά και παγκοσμίως.

➤ Ασφαλιστικά ταμεία

Οι ασφαλιστικές εισφορές από εργοδότες και εργαζομένους ορίζονται ως *υποχρεωτικές ασφαλιστικές εισφορές εργαζομένων, εργοδοτών* καθώς και των *αυτοαπασχολούμενων*. Οι βασικοί πυλώνες ασφάλισης εργασίας για σύνταξη και υγεία είναι το ΙΚΑ και ο ΟΑΕΕ. Ο μεγαλύτερος ασφαλιστικός φορέας στη χώρα μας είναι το ΙΚΑ και οι εισφορές επί ποσοστό των ακαθαρίστων αποδοχών του εργαζόμενου είναι υποχρεωτικές.

•Εργατική Εισφορά:

Το ποσό της εργατικής εισφοράς είναι ποσοστό επί των ακαθαρίστων αποδοχών του απασχολούμενου. Το ποσό αυτό το παρακρατεί ο εργοδότης από τον εργαζόμενο κατά την πληρωμή των αποδοχών του ή το αργότερο μέσα σε δύο μήνες από αυτήν.

•Εργοδοτική Εισφορά:

Το ποσό της εργοδοτικής εισφοράς είναι και αυτό ποσοστό επί των ακαθαρίστων αποδοχών του απασχολούμενου που καταβάλλεται από τον εργοδότη στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ. Στην υποχρεωτική ασφάλιση του Ο.Α.Ε.Ε υπάγονται όλα τα πρόσωπα ηλικίας άνω των 18 ετών αδιακρίτως φύλου και υπηκοότητας, που ασκούν τη δραστηριότητά τους στην Ελλάδα. Οι ασφαλιστικές του εισφορές αυξάνονται βάσει των ετών εργασίας χωρίς να απαγορεύεται η μεταφορά τους σε μεγαλύτερο κλιμάκιο για εξασφάλιση μεγαλύτερης σύνταξης.

Η λειτουργία των ασφαλιστικών ταμείων βασίζεται στην εξής λογική: με την είσπραξη των εργοδοτικών και των εργατικών εισφορών, το κράτος εξασφαλίζει ένα ποσό το οποίο θα μπορεί να διαθέτει, μέσω των ταμείων, σε δικαιούχους ως συντάξεις. Το σύστημα αυτό ονομάζεται *Διανεμητικό Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης*. Φυσικά δημιουργείται σύγχυση σχετικά με τη χρήση των κεφαλαίων που συγκεντρώνονται κατ' αυτόν τον τρόπο, λόγω του ότι ο κάθε εργαζόμενος-ασφαλιζόμενος θεωρεί εσφαλμένα ότι οι ασφαλιστικές εισφορές που παρακρατούνται από τον καθαρό του μισθό αφορούν μόνο την δική του σύνταξη, ενώ στην ουσία αυτές οι παρακρατήσεις χορηγούνται κάθε χρόνο με τη μορφή σύνταξης στους συνταξιούχους των ασφαλιστικών αυτών ταμείων. Με άλλα λόγια, χρησιμοποιούνται για να ικανοποιηθούν τα θεσπισμένα δικαιώματα των συνταξιούχων, δηλαδή να πληρωθούν οι συντάξεις τους.

Παρόλα αυτά, η πληρωμή των ασφαλιστικών εισφορών δημιουργεί μια σχέση άτυπης απαίτησης των φορολογουμένων από το κράτος, ότι στο μέλλον θα εξασφαλίσουν και εκείνοι με τη σειρά τους τα *ίδια* οφέλη από την επόμενη γενιά, με εκείνα που προσέφεραν στην προηγούμενη. Ουσιαστικά με αυτή την «άτυπη συμφωνία» συνεπάγεται ότι το εισόδημα που θυσιάζει ο σημερινός εργαζόμενος, θα πρέπει να είναι ανάλογο εκείνου που θα θυσιάζει ο μελλοντικός εργαζόμενος, προκειμένου να εξασφαλίζεται ότι η σύνταξη που θα λαμβάνει στο μέλλον θα είναι αντίστοιχη των θυσιών που αναγκάστηκε να υποστεί μέχρις ότου συνταξιοδοτηθεί. Επιπλέον υπονοείται ότι ο εργαζόμενος ευελπιστεί να έχει ένα αντίστοιχο βιοτικό επίπεδο.

Φυσικά το επίπεδο της θυσίας της κάθε γενιάς εργαζομένων, όσο και η ονομαστική και κυρίως η αγοραστική δύναμη της κάθε γενιάς συνταξιούχων, εξαρτάται από διάφορους πολιτικοοικονομικούς και δημογραφικούς παράγοντες. Παράγοντες, οι οποίοι διαφοροποιούνται μεταξύ των γενεών, είναι: η αναλογία εργαζομένων – συνταξιούχων, η μέση ακαθάριστη αμοιβή της εργασίας -που προσδιορίζεται από την παραγωγικότητα (τεχνολογικό επίπεδο, επιχειρηματικότητα, διάρθρωση του παραγωγικού ιστού κ.α.) της οικονομίας-, το επίπεδο του πληθωρισμού, η διαχρονικά συνεπής πολιτική στάση του νομοθέτη κ.α. Οι μη προβλέψιμες μεταβολές των παραγόντων αυτών αποτελούν το κύριο λόγο για τον οποίο ένα μη μεταβαλλόμενο σύστημα δεν εγγυάται την τήρηση της προαναφερθείσας άτυπης συμφωνίας.

2.5 Γενικές αρχές φορολογίας

Στα κράτη με ανεπτυγμένο φορολογικό σύστημα, η επιβολή των φόρων διέπεται από κάποιους κανόνες. Οι κανόνες αυτοί, που είναι αποτέλεσμα εμπειρίας και επιστήμης, είναι οι εξής:

- *Ο κανόνας καθολικότητας του φόρου:* Κατά τον κανόνα αυτό, ο φόρος πρέπει να επιβάλλεται σε όλους τους πολίτες που ζουν στην Ελλάδα, χωρίς εξαιρέσεις, συμπεριλαμβανομένων και των αλλοδαπών.

- *Ο κανόνας παραγωγικότητας του φόρου:* Ο κανόνας αυτός αφορά τον ταμειευτικό σκοπό της φορολόγησης και χαρακτηρίζει ένα φόρο παραγωγικό, εφόσον:
 - το ποσοστό δεν είναι υπερβολικό ώστε να οδηγεί σε φοροδιαφυγή
 - δεν καθιερώνει απαλλαγές
 - οι νόμοι είναι σαφείς και δεν μεταβάλλονται συχνά
 - επιδιώκεται η ταχύτερη βεβαίωση και είσπραξη του με όσο το δυνατόν μικρότερα έξοδα.

- *Ο κανόνας της απλότητας του φόρου:* Σύμφωνα με αυτόν το κανόνα η φορολογική νομοθεσία πρέπει να είναι απλή και κατανοητή, να γίνεται συχνά κωδικοποίηση των φορολογικών διατάξεων.

- *Ο κανόνας της βεβαιότητας και σταθερότητας του φόρου:* Εφόσον οι νόμοι είναι απλοί και κατανοητοί ο φορολογούμενος μπορεί να γνωρίζει πόσα οφείλει στο δημόσιο και πώς πρέπει να τα εξοφλήσει.

- 2. *Ο κανόνας της καταλληλότητας του φόρου:* Ο φόρος πρέπει να είναι κατάλληλος από άποψη χρόνου, τρόπου και τόπου πληρωμής. Ο χρόνος πρέπει να διευκολύνει τον φορολογούμενο και αυτό συνήθως συμβαίνει όταν ο χρόνος πληρωμής συμπίπτει με τη πραγματοποίηση των εσόδων του. Όσον αφορά το τόπο πληρωμής του φόρου κανονικά θα έπρεπε να είναι η κατοικία του ή οι επαγγελματικές εγκαταστάσεις του. Τέλος, από την άποψη του τρόπου πληρωμής θα πρέπει να παρέχεται στο φορολογούμενο κάθε δυνατή διευκόλυνση (πχ δόσεις)

- *Ο κανόνας του ελάχιστου ορίου συντήρησης:* Για κάθε φορολογούμενο υπάρχει ένα τμήμα του εισοδήματος του που δεν πρέπει να υπάγεται στη φορολογία γιατί θεωρείται ότι καλύπτει τις απαραίτητες ανάγκες του ίδιου και της οικογένειάς του, και το οποίο ονομάζεται «ελάχιστο όριο συντήρησης»

- *Ο κανόνας του διαφορισμού των εισοδημάτων:* Η φοροδοτική ικανότητα του φορολογουμένου εξαρτάται άμεσα και από την προέλευση του εισοδήματος του. Πχ εκείνος που πραγματοποιεί εισόδημα από κεφάλαιο έχει μεγαλύτερη φοροδοτική ικανότητα από εκείνον που αποκτά εισόδημα με την προσωπική του εργασία, σε περίπτωση που τα έσοδα τους είναι ίδια. Εάν έχουν το ίδιο ύψος φορολόγησης, τότε ο δεύτερος θα αισθανθεί μεγαλύτερο φορολογικό βάρος. Επομένως πρέπει να γίνονται διακρίσεις ανάμεσα στα εισοδήματα.

- *Ο κανόνας της αποφυγής της διπλής φορολόγησης:* Διπλή φορολογία έχουμε όταν το ίδιο πρόσωπο υποβάλλεται στον ίδιο φόρο και για το ίδιο αντικείμενο, ή μέσα στο ίδιο κράτος ή μεταξύ διαφορετικών κρατών.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό να αποφεύγεται η διπλή φορολογία γιατί οδηγεί σε φοροδιαφυγή, σε φορολογικές ανισότητες καθώς και εξασθένηση της επιχειρηματικής προσπάθειας.

Για την αποφυγή της διεθνούς διπλής φορολόγησης, υπάρχουν οι εξής μέθοδοι:

- Η μέθοδος έκπτωσης του φόρου, σύμφωνα με την οποία ο φόρος που καταβάλλεται σε μια ξένη χώρα για εισόδημα που φορολογείται και από το ελληνικό κράτος, αφαιρείται από τον φόρο που προκύπτει στην Ελλάδα αναλόγως τη φορολογική μας νομοθεσία.
- Η μέθοδος της εξαίρεσης ή απαλλαγής, κατά την οποία τα κράτη δεν φορολογούν πρόσωπα τα οποία είναι κάτοικοι άλλων κρατών και αποκτούν εισόδημα μέσα στην επικράτεια τους ή φορολογούν μόνο εκείνα τα εισοδήματα που προκύπτουν στη επικράτεια τους.
- Η μέθοδος της διαίρεσης ή της κατανομής. Σε αυτή τη μέθοδο τα κράτη χωρίζουν το εισόδημα σε δύο μέρη. Το ένα μέρος φορολογείται από τη χώρα που κατοικεί ο φορολογούμενος και το άλλο στη χώρα στην οποία αποκτάται το εισόδημα.

2.6 Φορολογικά συστήματα

Τα φορολογικά συστήματα διακρίνονται με βάση τον τρόπο υπολογισμού του φόρου σε:

A) Αναλογικό σύστημα

Σύμφωνα με το σύστημα αυτό, ο συντελεστής φορολόγησης παραμένει σταθερός, ανεξάρτητα από το ύψος της φορολογητέας ύλης. Αν π.χ. τα κέρδη μιας Α.Ε. είναι 1.000.000 € με συντελεστή φορολόγησης 26%, ο ίδιος συντελεστής θα χρησιμοποιηθεί και για μια Α.Ε. με κέρδη 500.000 €.

B) Προοδευτικό σύστημα

Κατά το προοδευτικό σύστημα, αυξανόμενου του εισοδήματος αυξάνεται και η φοροδοτική ικανότητα του φορολογουμένου, συνεπώς και επιβάρυνσή του. Αποτελεί, συνεπώς, αυτόματο σταθεροποιητή της οικονομίας. Το σύστημα αυτό εφαρμόζεται στην Ελλάδα από το 1955. Χαρακτηρίζεται ως προοδευτικό, γιατί αποτελεί μέσο καταπολέμησης των εισοδηματικών και περιουσιακών ανισοτήτων, καθώς επιβαρύνει περισσότερο τις ισχυρές οικονομικά τάξεις σε σχέση με τις ασθενέστερες.

2.7 Φορολογητέο και Τεκμαρτό εισόδημα

Προκειμένου να καθοριστεί το ύψος του φόρου που οφείλει να καταθέσει κάθε φορολογούμενος στο κράτος λαμβάνονται υπ' όψη το φορολογητέο και το τεκμαρτό εισόδημα.

Τεκμαρτό εισόδημα [presumptive/estimated income] ονομάζεται το εισόδημα το οποίο προκύπτει από τα *τεκμήρια* κάθε φορολογούμενου, όπως είναι τα τεκμήρια δαπανών διαβίωσης (αντικειμενική δαπάνη διαβίωσης του άρθρου 16 του Κ.Φ.Ε.) και τα τεκμήρια απόκτησης περιουσιακών στοιχείων (δαπάνη απόκτησης περιουσιακών στοιχείων του άρθρου 17 του Κ.Φ.Ε.). Ο υπολογισμός του τεκμαρτού εισοδήματος (ή της συνολικής του ετήσιας δαπάνης) για τον κάθε φορολογούμενο, γίνεται με βάση τις διατάξεις του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (Κ.Φ.Ε.), για τον αντικειμενικό προσδιορισμό του εισοδήματος του υπόχρεου φορολογούμενου. Χρησιμεύει στον έλεγχο της φοροδιαφυγής των ελεύθερων επαγγελματιών. Εάν το συνολικό τεκμαρτό εισόδημα του φορολογούμενου είναι μεγαλύτερο από το δηλωθέν του εισόδημα, τότε ο φόρος προσδιορίζεται επί του τεκμαρτού. Η παραπάνω διαδικασία διενεργείται προτού γίνει η *εκκαθάριση του φόρου* [outstanding tax]. Το έτος t συμπληρώνονται και κατατίθενται οι δηλώσεις για τα εισοδήματα που αποκτήθηκαν το έτος $t-1$.

Φορολογητέο [taxable income] είναι το εισόδημα επί του οποίου επιβάλλεται φόρος είναι αυτό που προέρχεται από κάθε πηγή μετά την αφαίρεση των δαπανών που έγιναν για την απόκτηση του. Τα εισοδήματα από φορολογικής απόψεως κατατάσσονται στις εξής κατηγορίες:

- Α-Β: Εισόδημα από Ακίνητα (εκμίσθωση οικοδομών, γαιών, πηγών, υπεκμίσθωση ή έμμεσα από ιδιόχρηση ακινήτων κ.λπ.)
- Γ: Εισόδημα από Κινητές Αξίες (τόκοι ομολογιών, μερίσματα, αμοιβές Δ.Σ. Α.Ε. κ.λπ.)
- Δ: Εισόδημα από Εμπορικές Επιχειρήσεις (κέρδη ατομικών ή εταιρικών επιχειρήσεων κ.λπ.)
- Ε: Εισόδημα από Γεωργικές Επιχειρήσεις (κέρδη από την αγροτικές, κτηνοτροφικές επιχειρήσεις κ.λπ.)
- ΣΤ: Εισόδημα από Μισθωτές Υπηρεσίες (μισθοί, συντάξεις, επιχορηγήσεις κ.λπ.)
- Ζ: Εισόδημα από Υπηρεσίες Ελευθέρων Επαγγελματιών και Λοιπές Πηγές (αμοιβές από άσκηση ελεύθερου επαγγέλματος π.χ. λογιστής, γιατρός, δικηγόρος)

Το προοδευτικό σύστημα λειτουργεί στην Ελλάδα ως εξής: Το συνολικό ποσό της φορολογητέας ύλης, το άθροισμα που προκύπτει από όλες τις πηγές εσόδων έπειτα από την αφαίρεση των δαπανών που πραγματοποιήθηκαν για να αποκτηθεί,

υποδιαιρείται σε μικρότερα μέρη που καλούνται κλιμάκια. Ο συντελεστής αυξάνεται καθώς αυξάνονται τα κλιμάκια και το τελικό ποσό του φόρου προκύπτει με τον πολλαπλασιασμό του ποσού του εισοδήματος που υπόκειται στο συγκεκριμένο κλιμάκιο επί του ανάλογου φορολογικού συντελεστή .

2.8 Θεσμικό πλαίσιο

Βασικά χαρακτηριστικά ενός σωστά μελετημένου φορολογικού συστήματος είναι να είναι απλό αλλά και κατανοητό τόσο από τους φορολογούμενους όσο και από τους εφοριακούς. Μια απλή ματιά όμως στους νέους νόμους, διατάξεις, υπουργικές αποφάσεις, εγκυκλίους κλπ που τίθενται σε εφαρμογή κάθε χρόνο στην Ελλάδα αρκεί προκειμένου να γίνει κατανοητό ότι δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο στη Ελλάδα. Μπορούμε αντίθετα να χαρακτηρίσουμε το Ελληνικό φορολογικό σύστημα ως πολύπλοκο, πολυνομικό και κυρίως με έλλειψη συνοχής. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι από το 1980 έως το 1999 έχουν ψηφιστεί πενήντα ένα φορολογικά νομοσχέδια ενώ από το 2010 και έπειτα, όπου η χώρα βρίσκεται υπό την εποπτεία του Δ.Ν.Τ. (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο) έχουν ψηφιστεί δύο μνημόνια και ένα μεσοπρόθεσμο.

Όμως ο φορολογικός λαβύρινθος της Ελλάδας δεν σταματάει εδώ. Οφείλουμε να αναφέρουμε την ύπαρξη μιας ειδικής κατηγορίας υπουργικών αποφάσεων που αφορούν ειδικές ρυθμίσεις τακτοποίησης φορολογικών εκκρεμοτήτων και οφειλών προς το δημόσιο όπως απαλλαγές και εκπτώσεις από πρόσθετους φόρους, κυρώσεις, δόσεις για αποπληρωμή φόρων κλπ. Τέλος, υπάρχουν και οι αποφάσεις των αρμόδιων διοικητικών και άλλων δικαστηρίων. Οι αποφάσεις αυτές είναι μέρος της γενικότερης φορολογικής νομολογίας και διακρίνονται σε αποφάσεις του συμβουλίου επικρατείας, του Αρείου Πάγου και των Διοικητικών Πρωτοδικείων.

Όλα αυτά σε συνδυασμό με βασικά μειονεκτήματα των διατάξεων όπως αδυναμία νομοπαρασκευαστικής, έλλειψη εσωτερικής συνοχής και κυρίως απουσία οικονομικής σκέψης κάνουν το ελληνικό φορολογικό σύστημα δύσκολο τόσο στην εμπέδωση όσο και στην εφαρμογή. Όλα αυτά οφείλονται κυρίως στο ότι η σύνταξη όλων αυτών των μέτρων, νόμων κλπ αντί να ανατίθεται σε ειδικούς του είδους ανατίθεται σε διοικητικούς υπαλλήλους. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να το ελληνικό φορολογικό σύστημα να είναι ένα από τα πιο δύσκολα σε εμπέδωση αλλά και εφαρμογή φορολογικά συστήματα.

2.9 Διάρθρωση φορολογικού συστήματος

Σύμφωνα με τη δημοσιονομική θεωρία αλλά και αποτελέσματα διαφόρων ερευνών που έχουν γίνει κατά καιρούς, οι χώρες που βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης δεν έχουν πολλές επιλογές στη δομή του φορολογικού τους συστήματος.

Απευθύνεται σε χώρες των οποίων η οικονομία βασίζεται συνήθως στον αγροτικό τομέα και ο βαθμός οργάνωσής της είναι αρκετά χαμηλός, κάτι που κάνει δύσκολη τη φορολόγηση των φυσικών προσώπων. Συνεπώς, ο φόρος φυσικών προσώπων έχει μικρή συμμετοχή στα συνολικά φορολογικά έσοδα και οι χώρες αυτές πρέπει να επικεντρωθούν σε εισοδήματα που είναι πιο εύκολο να φορολογηθούν όπως για παράδειγμα αυτά από μισθωτές υπηρεσίες.

Σημαντικές δυσκολίες παρουσιάζονται και στη φορολόγηση των επιχειρήσεων. Για τους ίδιους λόγους με τα φυσικά πρόσωπα είναι δύσκολο να υπολογιστεί το κέρδος με λογιστικές μεθόδους για κάθε επιχείρηση και έτσι υπολογίζονται εξωλογιστικά. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις φορολογούνται σε αναλογία με το ύψος των πωλήσεών τους και ο φόρος εισοδήματος γίνεται ουσιαστικά φόρος επί των πωλήσεων. Επειδή και πάλι όμως είναι δύσκολο να υπολογιστούν οι πωλήσεις κάθε επιχείρησης, τελικά, και οι φόροι από τις επιχειρήσεις καταλαμβάνουν μικρό κομμάτι από την πίτα των συνολικών φορολογικών εσόδων. Από την άλλη πλευρά οι εισαγωγές καθώς και οι φορολογήσεις ακινήτων είναι εκ φύσεως πολύ πιο εύκολο να φορολογηθούν (καθώς τα ακίνητα φαίνονται στα χαρτιά ενώ οι εισαγωγές ελέγχονται εύκολα) και αυτό ακριβώς οφείλουν να κάνουν οι χώρες αυτές.

Αν υποθέσουμε ότι τα παραπάνω πραγματοποιούνται, η χώρα αναπτύσσεται σταδιακά και με αργούς ρυθμούς και ως φυσικό επακόλουθο της κατάστασης ο πληθυσμός συγκεντρώνεται στα αστικά κέντρα, προκαλείται συρρίκνωση στον αγροτικό τομέα και ανάπτυξη του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα. Όλα αυτά φυσικά ευνοούν τη φορολογία εισοδήματος. Επιπλέον η αγορά οργανώνεται, οι επιχειρήσεις εκσυγχρονίζονται, οι λογιστικές εφαρμογές εξελίσσονται και ως αποτέλεσμα μπορεί το κράτος να ελέγξει και να φορολογήσει πολύ πιο εύκολα τα κέρδη. Αυτή λοιπόν η αύξηση του οικονομικού επιπέδου οδηγεί σε μεγαλύτερα φορολογικά έσοδα και κατ' επέκταση στη διαμόρφωση του εκάστοτε φορολογικού συστήματος.

Στην Ελλάδα αυτές οι εξελίξεις δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ. Το μέγεθος του φορολογικού τομέα εξελίχθηκε σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Με βάση τη διαδικασία που περιγράψαμε παραπάνω η Ελλάδα όφειλε να κάνει κάποια βασικά βήματα προκειμένου να αναπτύξει το φορολογικό της σύστημα. Αντίθετα παρατηρούμε ότι τη περίοδο αυτή η δομή τους συστήματος μεταβλήθηκε ελάχιστα. Πιο συγκεκριμένα έως το 1965 που η εξέλιξη της Ελλάδας ήταν ραγδαία παρατηρούμε ότι μειώνεται η συμμετοχή του φόρου εισοδήματος στα συνολικά φορολογικά έσοδα. Μόνο μετά το 1975 και την κατάρρευση της *Χούντας των Συνταγματαρχών* παρατηρούμε σημαντική αύξηση του φόρου εισοδήματος, όχι χάρη σε κάποια ορθολογική οικονομική πολιτική αλλά λόγω του φαινομένου της δημοσιονομικής απορρόφησης που δεν πλήττει με τον ίδιο τρόπο όλες της εισοδηματικές και επαγγελματικές τάξεις.

Παρότι η Ελλάδα αύξησε σε μεγάλο βαθμό το ποσοστό συμμετοχής του φόρου εισοδήματος, δεν επήλθε το επιθυμητό αποτέλεσμα. Και αυτό φυσικά συμβαίνει κυρίως λόγω του μεγάλου ύψους φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής που υπάρχει στη χώρα.

Βέβαια οι μεγάλες διαφορές μεταξύ του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας και άλλων προηγμένων χωρών που είναι πιο αποτελεσματικές στη συγκομιδή των φόρων προκύπτουν και από τη διαφορά στην αντίληψη του Έλληνα όσον αφορά τη φορολογία ως μέτρο άσκησης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

2.10 Η κατανομή των βαρών

Ως *φορολογικό βάρος* [fiscal burden] ορίζεται το κόστος της δωρεάν παροχής των δημοσίων αγαθών και χρηματοδότησης των άλλων δραστηριοτήτων των δημοσίων φορέων (Γεωργακόπουλος Θ., 2012). Ένα βασικό ζήτημα κάθε κοινωνίας είναι να φροντίσει ώστε να τηρείται ένας τρόπος κατανομής των φορολογικών βαρών, ο οποίος να είναι δίκαιος. Για να συμβαίνει αυτό, θα πρέπει το σύστημα να ανταποκρίνεται στις γενικά παραδεγμένες αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου για κοινωνική δικαιοσύνη. Συνήθως θα πρέπει να διέπεται από δύο βασικές αρχές:

Της οριζόντιας φορολογικής ισότητας: ίδιες συνθήκες να ισχύουν για όλους τους πολίτες.
Της κάθετης φορολογικής ισότητας: διαφορετική φορολογική μεταχείριση για πολίτες που βρίσκονται υπό διαφορετικές συνθήκες.

Για να μπορέσουν να εφαρμοστούν τα παραπάνω, πρέπει να υπάρχουν αξιόπιστα στοιχεία για την διανομή του εισοδήματος κατά εισοδηματικά κλιμάκια και κατόπιν να προσδιοριστεί ο τρόπος κατανομής του φορολογικού βάρους στις διάφορες εισοδηματικές τάξεις. Κάτι τέτοιο όμως είναι πολύ δύσκολο να γίνει γιατί τα στοιχεία είναι ελλιπή, με εξαίρεση τα στοιχεία από την εκκαθάριση εισοδήματος των φυσικών προσώπων, τα οποία επίσης είναι ανακριβή. Επιπλέον δεν διευκολύνεται η χαλιναγωγή της φοροδιαφυγής λόγω της νοοτροπίας ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού, το οποίο δηλώνει παραποιημένα στοιχεία. Ο Καραγιωργας ήταν ο πρώτος που προσπάθησε να ξεπεράσει αυτά τα προβλήματα. Τα αποτελέσματα του αν και έχουν αμφισβητηθεί είναι αποκαλυπτικά. Ξεκινώντας από το 1964 βλέπουμε ότι τα τρία τελευταία κλιμάκια φαίνεται να έχουν πολύ πιο μικρή πραγματική φορολογική επιβάρυνση από τα τρία πρώτα.

Με άλλα λόγια το φορολογικό σύστημα της Ελλάδας ήταν αντιστρόφως προοδευτικό. Δηλαδή το φορολογικό σύστημα έκανε τη διανομή του εισοδήματος πιο άνιση από ότι ήταν πριν τη φορολογία. Δέκα χρόνια μετά το 1974 τα αποτελέσματα δεν διέφεραν κατά πολύ. Πιο συγκεκριμένα φαίνεται η μέση πραγματική φορολογία να μειώνεται συνεχώς και μόνο για τα τελευταία δύο κλιμάκια να αυξάνεται, παραμένοντας ωστόσο χαμηλότερη από αυτή των πρώτων. Η κατάσταση συνεχίστηκε μέχρι το 1984. Εξετάζοντας λοιπόν τη περίοδο 1964-1984 παρατηρούμε ότι όχι μόνο δεν εξαλείφθηκαν οι οικονομικές ανισότητες αλλά αντίθετα οξύνθηκαν. Το ίδιο μπορεί να πει κανείς και για την περίοδο που ακολούθησε αφενός γιατί δεν πάρθηκαν μέτρα ικανά ώστε να αντιστραφεί η κατάσταση και αφετέρου γιατί πολλές φορές το φορολογικό σύστημα φάνηκε να επιτείνει την ανισότητα.

ΦΟΡΟΣ	ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΙΚΑΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΕΤΟΣ 1964						
	1	2	3	4	5	6	7
ΦΟΡΟΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	-	0,76	1,65	2,49	2,87	5,3	
ΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	0,47	2,03	1,36	1,05	0,91	1,2	
ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	22,79	21,65	19,38	14,28	10,6	13,15	
ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΗΣΗ	9,6	8,1	7,6	6,3	5	5,2	-
ΣΥΝΟΛΟ	32,6	32,54	29,99	24,12	19,38	24,85	-

ΦΟΡΟΣ	ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΙΚΑΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΕΤΟΣ 1974							
	1	2	3	4	5	6	7	8
ΦΟΡΟΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	1,1	1,6	2,34	3,1	3,4	3,6	3,8	8,12
ΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	0,6	0,87	0,96	1	1,1	1,14	1,18	1,29
ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	19,75	17	15,47	14,58	13,82	13,09	13,13	11,91
ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΗΣΗ	10,2	8,8	8,1	7,7	7,3	6,8	6,5	6
ΣΥΝΟΛΟ	41,55	28,27	26,87	26,87	25,62	24,63	24,91	27,32

ΦΟΡΟΣ	ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΕΤΗΣΙΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΙΚΑΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΕΤΟΣ 1984							
	1	2	3	4	5	6	7	8
ΦΟΡΟΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	6,06	4,87	5,95	7,87	7,82	6,26	4,89	9,7
ΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	0,7	0,72	0,94	0,94	1,07	1,19	1,19	1,95
ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ	17,57	16,1	15,58	14,9	14,56	14,98	15,01	16,08
ΕΙΣΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΗΣΗ	14	12,6	11,9	11,4	11	10,7	10,2	9,7
ΣΥΝΟΛΟ	38,33	34,29	34,37	35,11	34,45	33,13	31,29	37,43

Πίνακας 2. 1

ΠΗΓΗ : Καράγιωργας Α. και Πάκος Θ., 1988, Καράγιωργας Α. 1978, Karagiorgas D., 1973

Στους πίνακες 2.1 και 2.2 μπορούμε να δούμε τη κατανομή των βαρών στα οικογενειακά εισοδήματα για τα έτος 2011. Βλέποντας τα ποσοστά συμμετοχής στους φόρους ανά κλιμάκιο παρατηρούμε μια μετατόπιση των φορολογικών βαρών προς τις μεσαίες κλίμακες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΠΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΑ ΠΟΣΑ
ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΑΙ ΦΟΡΟΣ ΚΑΤΑ ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ, ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ ΑΒΡΟΣΙΤΙΚΕΣ ΣΕΙΡΕΣ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΑ

ΟΙΚΕΤΟΣ 2011

ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΕ ΕΥΡΩ	ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ		ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ		ΑΠΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΑ ΠΟΣΑ		ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ		ΜΕΙΩΣΕΙΣ ΦΟΡΟΥ		ΣΥΝΟΛΟ ΦΟΡΟΥ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ φορολογικών δηλώσεων	ΕΠΙ ΤΟΙΣ % ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΕΥΡΩ	ΕΠΙ ΤΟΙΣ % ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΕΥΡΩ	ΕΠΙ ΤΟΙΣ % ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΕΥΡΩ	ΕΠΙ ΤΟΙΣ % ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΕΥΡΩ	ΕΠΙ ΤΟΙΣ % ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΕΥΡΩ	ΕΠΙ ΤΟΙΣ % ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ
- 0	426.255	7,5	0	0,0	717.547.883	10,7	2.012.553.946	1,9	19.719.998	0,9	15.220.973	0,2
< 1.000	153.890	2,7	57.997.144	0,1	219.680.281	3,3	814.484.613	0,8	7.783.674	0,4	5.924.951	0,1
1.000 - 2.000	129.675	2,3	193.781.649	0,2	150.086.987	2,2	703.641.402	0,7	7.843.133	0,4	3.363.269	0,0
2.000 - 3.000	136.835	2,4	342.843.804	0,4	149.065.218	2,2	756.893.478	0,7	9.458.927	0,4	3.396.119	0,0
3.000 - 4.000	151.000	2,7	527.526.406	0,5	136.317.865	2,0	876.665.587	0,8	11.095.995	0,5	3.674.223	0,1
4.000 - 5.000	219.516	3,9	1.006.146.290	1,0	148.774.022	2,2	1.317.053.177	1,3	14.812.536	0,7	3.390.239	0,0
5.000 - 6.000	257.232	4,5	1.422.439.133	1,5	149.861.028	2,2	1.691.609.679	1,6	19.086.002	0,9	3.550.194	0,0
6.000 - 7.000	230.069	4,0	1.491.507.448	1,5	150.933.231	2,3	1.702.308.609	1,6	19.440.356	0,9	4.372.246	0,1
7.000 - 8.000	227.960	4,0	1.703.632.690	1,7	146.985.309	2,2	1.865.148.365	1,8	21.160.516	1,0	3.537.569	0,0
8.000 - 9.000	204.219	3,6	1.733.102.338	1,8	144.743.624	2,2	1.954.247.294	1,8	20.784.737	1,0	3.463.600	0,0
9.000 - 10.000	195.752	3,4	1.861.965.323	1,9	147.033.220	2,2	1.968.773.527	1,9	22.377.009	1,0	3.271.977	0,0
10.000 - 11.000	228.399	4,0	2.396.613.037	2,4	145.764.938	2,2	2.489.047.289	2,4	28.757.898	1,3	3.384.177	0,0
11.000 - 12.000	221.486	3,9	2.546.110.072	2,6	150.903.096	2,3	2.623.983.810	2,5	31.493.396	1,5	3.506.778	0,0
12.000 - 13.000	203.506	3,6	2.541.577.782	2,6	159.066.386	2,4	2.694.646.826	2,5	36.846.943	1,7	4.991.052	0,1
13.000 - 14.000	187.750	3,3	2.533.683.286	2,6	151.505.248	2,3	2.585.271.805	2,5	44.107.619	2,0	9.130.597	0,1
14.000 - 15.000	162.441	3,2	2.644.547.892	2,7	151.123.693	2,3	2.687.617.305	2,6	54.176.530	2,6	15.453.397	0,2
15.000 - 16.000	160.929	2,8	2.493.425.741	2,5	146.805.797	2,2	2.528.826.195	2,4	55.541.361	2,6	21.377.755	0,3
16.000 - 17.000	150.921	2,7	2.489.170.610	2,5	163.355.780	2,4	2.519.880.622	2,4	60.360.080	2,8	31.051.766	0,4
17.000 - 18.000	136.749	2,4	2.392.563.782	2,4	141.614.833	2,1	2.418.954.300	2,3	61.232.452	2,8	41.053.807	0,6
18.000 - 19.000	123.696	2,2	2.290.633.726	2,3	139.047.734	2,1	2.313.656.667	2,2	60.636.498	2,8	49.218.619	0,7
19.000 - 20.000	119.332	2,0	2.189.697.401	2,2	133.822.746	2,0	2.208.965.986	2,1	59.347.771	2,7	57.104.322	0,8
20.000 - 22.000	199.101	3,5	4.175.706.792	4,3	252.533.997	3,8	4.206.342.250	4,1	115.134.849	5,3	136.737.320	1,9
22.000 - 24.000	169.470	3,0	3.692.784.228	4,0	230.125.407	3,4	3.913.361.966	3,8	108.575.605	5,0	159.996.434	2,2
24.000 - 26.000	146.301	2,6	3.654.377.960	3,7	213.903.849	3,2	3.668.414.437	3,5	102.586.138	4,7	176.649.830	2,4
26.000 - 28.000	127.973	2,3	3.452.389.290	3,5	189.887.107	2,8	3.462.084.996	3,3	95.747.928	4,4	191.576.392	2,6
28.000 - 30.000	109.241	1,9	3.165.108.681	3,2	174.926.356	2,6	3.172.445.600	3,1	89.163.906	4,1	191.963.601	2,6
30.000 - 33.000	138.959	2,4	4.370.476.652	4,5	229.050.867	3,4	4.377.165.566	4,2	123.409.495	5,7	289.852.141	4,0
33.000 - 36.000	116.225	2,0	4.006.011.675	4,1	199.621.498	3,0	4.009.392.500	3,9	113.364.218	5,2	289.662.917	3,9
36.000 - 39.000	98.653	1,7	3.695.149.341	3,8	176.769.374	2,6	3.696.301.326	3,6	103.835.722	4,8	298.167.614	3,9
39.000 - 42.000	84.869	1,5	3.433.706.474	3,5	159.187.979	2,4	3.433.792.280	3,3	95.126.824	4,4	287.237.656	3,9
42.000 - 45.000	72.155	1,3	3.135.840.491	3,2	137.102.532	2,1	3.135.476.780	3,0	84.075.387	3,9	296.583.894	3,9
45.000 - 50.000	93.870	1,7	4.444.905.361	4,5	190.985.349	2,9	4.443.389.716	4,3	112.198.044	5,2	462.698.391	6,3
50.000 - 55.000	66.512	1,2	3.482.834.426	3,6	145.535.616	2,2	3.481.014.513	3,4	81.191.784	3,7	423.382.849	5,8
55.000 - 60.000	47.546	0,8	2.728.004.203	2,8	113.756.015	1,7	2.726.048.317	2,6	59.440.261	2,7	377.853.904	5,1
60.000 - 65.000	34.701	0,6	2.164.827.849	2,2	84.648.127	1,3	2.163.391.221	2,1	43.884.154	2,0	332.979.298	4,5
65.000 - 70.000	25.728	0,5	1.733.541.900	1,8	70.381.716	1,1	1.731.943.160	1,7	32.731.426	1,5	289.574.498	3,9
70.000 - 75.000	19.438	0,3	1.407.457.133	1,4	55.023.063	0,8	1.405.876.176	1,4	24.937.665	1,1	252.104.874	3,4
75.000 - 80.000	15.290	0,3	1.153.541.328	1,2	46.121.012	0,7	1.182.355.657	1,1	19.720.734	0,9	224.689.053	3,1
80.000 - 85.000	12.023	0,2	990.588.015	1,0	37.831.259	0,6	989.157.094	1,0	15.654.301	0,7	197.630.002	2,7
85.000 - 90.000	9.535	0,2	833.272.740	0,9	29.223.929	0,4	832.298.615	0,8	12.317.955	0,6	174.104.592	2,4
90.000 - 95.000	7.702	0,1	711.626.630	0,7	26.825.442	0,4	710.509.859	0,7	10.199.348	0,5	153.277.386	2,1

Πίνακας 2.2 , Κατανομή Βαρών

Πηγή: Υπ. Οικονομικών

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΠΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΑ ΠΟΣΑ
ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΑΙ ΦΟΡΟΣ ΚΑΤΑ ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ, ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ ΑΒΡΟΣΙΤΙΚΕΣ ΣΕΙΡΕΣ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΑ

ΟΙΚΕΤΟΣ 2011

ΚΛΙΜΑΚΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΕ ΕΥΡΩ	ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ		ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ		ΑΠΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΙ ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΑ ΠΟΣΑ		ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ		ΜΕΙΩΣΕΙΣ ΦΟΡΟΥ		ΣΥΝΟΛΟ ΦΟΡΟΥ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ φορολογικών δηλώσεων	ΕΠΙ ΤΟΙΣ % ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΕΥΡΩ	ΕΠΙ ΤΟΙΣ % ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΕΥΡΩ	ΕΠΙ ΤΟΙΣ % ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΕΥΡΩ	ΕΠΙ ΤΟΙΣ % ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΕΥΡΩ	ΕΠΙ ΤΟΙΣ % ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΕΥΡΩ	ΕΠΙ ΤΟΙΣ % ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ
95.000 -100.000	6.408	0,1	624.297.701	0,6	21.034.475	0,3	623.710.187	0,6	8.520.704	0,4	140.238.675	1,9
100.000 -110.000	9.491	0,2	993.613.459	1,0	33.715.076	0,5	992.370.324	1,0	12.696.481	0,6	234.027.351	3,2
110.000 -120.000	6.847	0,1	786.015.120	0,8	25.312.021	0,4	785.026.991	0,8	9.216.956	0,4	197.863.807	2,7
120.000 -130.000	4.764	0,1	594.305.880	0,6	17.943.010	0,3	593.676.791	0,6	6.518.452	0,3	156.729.287	2,1
130.000 -140.000	3.487	0,1	469.656.652	0,5	14.627.006	0,2	468.772.291	0,5	4.772.038	0,2	130.683.352	1,8
140.000 -150.000	2.569	0,0	371.769.250	0,4	11.534.649	0,2	371.251.450	0,4	3.532.627	0,2	107.232.887	1,5
150.000 -160.000	1.958	0,0	302.923.298	0,3	8.951.954	0,1	302.273.820	0,3	2.682.237	0,1	90.722.176	1,2
160.000 -170.000	1.477	0,0	243.411.353	0,2	6.682.652	0,1	242.876.141	0,2	2.074.187	0,1	74.608.048	1,0
170.000 -180.000	1.273	0,0	222.457.051	0,2	5.964.067	0,1	221.977.232	0,2	1.808.646	0,1	70.456.291	1,0
180.000 -200.000	1.767	0,0	334.664.790	0,3	7.895.962	0,1	334.530.108	0,3	2.470.328	0,1	109.708.895	1,5
200.000 -220.000	1.231	0,0	257.690.934	0,3	6.120.878	0,1	257.376.089	0,2	1.733.927	0,1	87.463.628	1,2
220.000 -250.000	1173	0,0	274.265.530	0,3	5.778.801	0,1	273.834.129	0,3	1.645.983	0,1	96.019.749	1,3
250.000 -280.000	748	0,0	197.518.206	0,2	3.865.257	0,1	197.057.645	0,2	1.057.133	0,0	71.659.831	1,0
280.000 -310.000	462	0,0	135.771.220	0,1	2.386.599	0,0	135.571.276	0,1	671.153	0,0	50.572.036	0,7
310.000 -340.000	327	0,0	105.992.644	0,1	2.138.581	0,0	105.694.193	0,1	489.126	0,0	40.219.193	0,5
340.000 -370.000	220	0,0	77.959.711	0,1	1.563.623	0,0	77.652.351	0,1	337.429	0,0	29.983.496	0,4
370.000 -400.000	158	0,0	60.574.902	0,1	649.393	0,0	60.536.866	0,1	229.569	0,0	23.738.880	0,3
400.000 -450.000	184	0,0	77.852.343	0,1	915.636	0,0	77.850.475	0,1	266.004	0,0	30.944.775	0,4
450.000 -500.000	126	0,0	59.579.025	0,1	831.378	0,0	59.585.119	0,1	197.580	0,0	24.006.498	0,3
500.000 -550.000	67	0,0	35.056.689	0,0	272.929	0,0	35.043.374	0,0	117.963	0,0	14.370.270	0,2
550.000 -600.000	50	0,0	28.697.207	0,0	323.487	0,0	28.123.785	0,0	77.435	0,0	12.013.570	0,2
600.000 -650.000	36	0,0	22.384.669	0,0	248.970	0,0	22.384.620	0,0	67.402	0,0	9.328.771	0,1
650.000 -700.000	19	0,0	12.759.264	0,0	82.055	0,0	12.758.264	0,0	29.792	0,0	5.353.613	0,1
700.000 -800.000	32	0,0	23.848.371	0,0	143.284	0,0	23.848.371	0,0	40.826	0,0	10.027.877	0,1
800.000 -900.000	32	0,0	26.887.831	0,0	467.866	0,0	26.887.831	0,0	54.941	0,0	11.341.088	0,2
900.000 ΚΑΙ ΑΝΩ	51	0,0										

3. Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα

3.1 Έννοια φοροδιαφυγής

Με τον όρο φοροδιαφυγή [tax evasion] νοείται κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη των φορολογουμένων, με σκοπό τη μείωση της νόμιμης φορολογικής υποχρέωσης και την αποφυγή καταβολής του φόρου.

Ένας άλλος ορισμός υποστηρίζει ότι η φοροδιαφυγή πρόκειται για το τμήμα εκείνο του φόρου εισοδήματος, το οποίο αντιστοιχεί σε εισόδημα και θα έπρεπε, με βάση την ισχύουσα νομοθεσία, να δηλώνεται οικιοθελώς από τους φορολογουμένους στις αρμόδιες αρχές αλλά για οποιονδήποτε λόγο δεν δηλώνεται και για το τμήμα εκείνο των έμμεσων φόρων και λοιπών άμεσων φόρων, το οποίο με βάση την ισχύουσα φορολογική νομοθεσία θα έπρεπε να εισπράττεται και να αποδίδεται εθελοντικά στο κράτος αλλά για οποιονδήποτε λόγο αυτό δε φτάνει στο δημόσιο ταμείο. (Τάτσος Ν. , Παραοικονομία Και Φοροδιαφυγή Στην Ελλάδα, 2001, Κανελλόπουλος Χ., 1995)

Πολλοί οικονομολόγοι θεωρούν τον παραπάνω ορισμό ελλιπή και υποστηρίζουν ότι πρέπει να προστεθούν κάποια επιπλέον στοιχεία για να είναι ο ορισμός αποδεκτός και ορθός. Τα κυριότερα είναι τα εξής:

Οι φόροι οι οποίοι δεν καταβλήθηκαν στο κράτος λόγω παροχής φορολογικών απαλλαγών και κινήτρων, χωρίς να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (Παυλόπουλος, 1987) καθώς και οι τόκοι (ή η τιμαριθμική προσαρμογή) που αντιστοιχούν στο τμήμα εκείνο των φόρων που καταβάλλονται με καθυστέρηση και μετά τη λήξη του οικείου δημοσιονομικού έτους, συνήθως μετά από κάποια ρύθμιση (Μανεσιώτης 1991).

Γενικότερα, πρόκειται για ένα φαινόμενο παράνομης δραστηριότητας, το οποίο έχει ραγδαία αύξηση παγκοσμίως πλήττοντας σε μεγάλο βαθμό την οικονομία του εκάστοτε κράτους, επηρεάζοντας τα έσοδά του. Χαρακτηριστικά δε, στην Ελλάδα το ύψος της φοροδιαφυγής για το 2011 υπολογιστικέ στα 60 δις κατατάσσοντας την στη λίστα με τις χώρες που παρουσιάζουν τα υψηλότερα επίπεδα φοροδιαφυγής.

3.2 Φοροαποφυγή

Η φοροαποφυγή [tax avoidance] είναι ένας όρος, του οποίου η έννοια συχνά συγχέεται με εκείνη της φοροδιαφυγής, ενώ στη πραγματικότητα η διαφορά τους είναι τεράστια. Πρόκειται για συγγενείς έννοιες, καθώς το αποτέλεσμα τους είναι το ίδιο: μερική ή πλήρης αποφυγή του φόρου. Η διάφορα τους έγκειται στον ορισμό των δύο: μέσω της φοροαποφυγής οι φορολογούμενοι επιτυγχάνουν την αποφυγή της καταβολής του φόρου, με μέσα και διαδικασίες που δεν συνεπάγονται ποινές για αυτούς και δεν επιφέρουν νομικές συνέπειες. Επιτυγχάνεται μέσω εφαρμογής καλά σχεδιασμένων

λογιστικών πρακτικών που είναι αποτέλεσμα λεπτομερούς μελέτης της εμπορικής νομοθεσίας, της φορολογικής πρακτικής, των διεθνών προτύπων, της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης καθώς και δικαστικών και υπουργικών αποφάσεων. Με λίγα λόγια η φοροαποφυγή είναι μια νόμιμη διαδικασία για αποφυγή μέρους ή του συνόλου του φόρου ενώ φοροδιαφυγή είναι μια παράνομη διαδικασία αποφυγής μέρους ή του συνόλου του φόρου και επιφέρει νομικές κυρώσεις. Η φοροαποφυγή είναι κατά μια έννοια 'νόμιμη φοροδιαφυγή'. Συναντάται συχνά σε μεγάλες επιχειρήσεις ενώ η φοροδιαφυγή απαντάται στο μεγαλύτερο ποσοστό της σε ελεύθερους επαγγελματίες.

3.3 Παραοικονομία

Ως παραοικονομία [black market] νοείται το σύνολο των οικονομικών εκείνων δραστηριοτήτων, οι οποίες, ενώ δημιουργούν εισοδήματα συντελεστών παραγωγής και επομένως θα έπρεπε να καταγράφονται στις (επίσημες) στατιστικές εκτιμήσεις της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας, όπως είναι το ακαθάριστο εγχώριο ή το ακαθάριστο εθνικό προϊόν, εξαιτίας της μερικής ή ολικής απόκρυψης τους από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες, δεν περιλαμβάνονται στις επίσημες εκτιμήσεις της. Στον ορισμό αυτό λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι τμήμα της συνολικής προστιθέμενης αξίας στον τομέα της παραοικονομίας δεν διαφεύγει τελικά την εθνικολογιστική στατιστική σύλληψη, εξαιτίας των προσαρμογών των σχετικών στοιχείων.

Το μέγεθος της παραοικονομίας δίνεται από το άθροισμα των αποκρυπτόμενων εισοδημάτων των συντελεστών παραγωγής. Επομένως, η παραοικονομία δεν ταυτίζεται με το σύνολο των εισοδημάτων τα οποία διαφεύγουν τη φορολογία, δεδομένου ότι στο φορολογητέο εισόδημα περιλαμβάνονται συνήθως και οι μεταβιβαστικές πληρωμές, όπως είναι οι συντάξεις, οι δωρεές και οι τόκοι του δημόσιου χρέους, οι οποίες δεν αυξάνουν αλλά απλώς ανακατανέμουν το συνολικό προϊόν ή εισόδημα μιας οικονομίας (Παραοικονομία και οικονομική πολιτική: Αλληλεξαρτήσεις, Τεύχος 29, περίοδος: Οκτώβριος - Δεκέμβριος 1989).

Θετικές συνέπειες της φοροδιαφυγής:

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι πολλές φορές οι παραοικονομία μπορεί να γίνεται ανεκτή ή ακόμα και να ενθαρρύνεται από κρατικούς φορείς γιατί θεωρείται ότι μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο σε κρατικές πολιτικές, βραχυπρόθεσμα τουλάχιστον, ή να εξυπηρετεί συμφέροντα ορισμένων κοινωνικών ομάδων. Παρακάτω θα εξετάσουμε τους τρόπους μέσω των οποίων η φοροδιαφυγή μπορεί να συνεισφέρει θετικά στο κοινωνικό σύνολο:

- Η παραοικονομία απορροφά εργατικό δυναμικό: Οι παραοικονομία εκ φύσεως δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας και έτσι απασχολεί άτομα που διαφορετικά θα ήταν άνεργα.
- Η παραοικονομία ενισχύει την ανταγωνιστικότητα: Καθώς, τα φορολογικά βάρη και το κόστος εργασίας αυξάνεται πολλές επιχειρήσεις δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν. Επομένως, οδηγούνται στη φοροδιαφυγή για να μειώσουν μέρος των εξόδων του και να αποκτήσουν τελικά κάποιο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.
- Η παραοικονομία αποκεντρώνει τις οικονομικές δραστηριότητες: Λόγω του ότι η παραοικονομία ευδοκιμεί στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες μπορούν να αναπτυχθούν και εκτός των μεγαλουπόλεων, πολλοί υποστηρίζουν ότι μπορεί να βοηθήσει στη αποκέντρωση των επιχειρήσεων.
- Η παραοικονομία ως «βαλβίδα ασφαλείας»: Ορισμένοι οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι η παραοικονομία μπορεί να λειτουργήσει ως «βαλβίδα ασφαλείας» στις οικονομικές διαταραχές που δημιουργεί η επέκταση του δημόσιου τομέα (Carter, 1984). Μάλιστα υποστηρίζεται ότι όσο περισσότερο δύσκαμπτες είναι οι δομές της επίσημης οικονομίας, τόσο πιο σημαντικός ο ρόλος της παραοικονομίας. Έτσι, σε προσαρμοστικές περιόδους για την οικονομία δεν μπορεί να αγνοηθεί η ρυθμιστική λειτουργία της παραοικονομίας.
- Η παραοικονομία δημιουργεί πρόσθετη ευημερία: Δεδομένης της παραοικονομίας τα πραγματικά οικονομικά μεγέθη είναι μεγαλύτερα από τα επίσημα καταγεγραμμένα. Συνεπώς όσο πιο μεγάλη η παραοικονομία τόσο πιο μεγάλη η διαφορά μεταξύ επίσημης και ανεπίσημης οικονομίας. Η θετική συμβολή της παραοικονομίας εντοπίζεται στο γεγονός ότι δημιουργείται μια πρόσθετη ευημερία, η οποία δε θα υπήρχε στην επίσημη οικονομία παρά μόνο αν υπάρχει παραοικονομία.

Όλα τα παραπάνω μπορεί να μας δώσουν την εντύπωση ότι η παραοικονομία έχει όντως αρκετά οφέλη και να οδηγήσει πολλούς στο συμπέρασμα ότι δεν πρέπει να γίνεται μεγάλη προσπάθεια πάταξης της. Τα οφέλη όμως της παραοικονομίας είναι εξαιρετικά αμφίβολα και βραχυχρόνια. Επιπλέον υπονομεύουν την όποια προσπάθεια σχεδιασμού και εφαρμογής ενός μακροχρόνιου πλάνου για την ανάπτυξη της οικονομίας, πάνω σε υγιείς βάσεις. Και ακριβώς για αυτό το λόγο είναι εξαιρετικά σημαντική η καταπολέμηση της παραοικονομίας.

3.4 Προσδιοριστικοί παράγοντες φοροδιαφυγής

Το μέγεθος της φοροδιαφυγής καθώς και η τάση των πολιτών να φοροδιαφεύγουν δεν είναι τα ίδια σε κάθε χώρα. Η διαπίστωση αυτή οδήγησε τους οικονομολόγους να εξετάσουν ποίοι είναι οι προσδιοριστικοί παράγοντες που επηρεάζουν τα παραπάνω γεγονότα. Οι σημαντικότεροι παράγοντες θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι οι εξής:

i. Ο τρόπος κατανομής του φορολογικού βάρους

Η τάση για φοροδιαφυγή είναι, *ceteris paribus*, μεγαλύτερη όταν η κατανομή των φορολογικών βαρών δεν είναι σύμφωνη με την επικρατούσα στο κοινωνικό σύνολο αντίληψη περί δικαιοσύνης. Αυτό συμβαίνει γιατί οι όροι ανταγωνισμού ανάμεσα σε συνεπείς και μη συνεπείς στις φορολογικές τους υποχρεώσεις φυσικά ή νομικά πρόσωπα διαταράσσονται και οι περισσότεροι ευάλωτοι αναγκάζονται για λόγους αυτοάμυνας να φοροδιαφύγουν.

ii. Το επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης

Κατά κανόνα όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης τόσο αυξάνονται τα επίπεδα φοροδιαφυγής. Και αυτό συμβαίνει διότι όσο μεγαλύτερη είναι η φορολογική επιβάρυνση τόσο μειώνεται το διαθέσιμο εισόδημα των καταναλωτών και κατ' επέκταση οι δυνατότητες ικανοποίησης των αναγκών τους. Επιπλέον, όσο μεγαλώνει η φορολογία τόσο μεγαλώνει και το συμφέρον από την απόκρυψη της φορολογητέας ύλης ενός πολίτη, δημιουργώντας έτσι κίνητρο για φοροδιαφυγή.

iii. Η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος

Το φορολογικό σύστημα πρέπει να έχει χαρακτηριστικά όπως το να έχει καλή οργάνωση, ορθό ελεγκτικό μηχανισμό, οικονομική σκέψη κ.λπ. Όταν αυτά τα στοιχεία δεν υπάρχουν τότε όχι μόνο η φοροδιαφυγή γίνεται πιο εύκολη αλλά ακόμα και για τους συνεπείς πολίτες η απόδοση του φόρου γίνεται πιο περιπλοκότερη και δυσκολότερη.

iv. Ο τρόπος δαπάνης των δημοσίων εσόδων

Η δαπάνη των δημοσίων εσόδων από το κράτος οφείλει να είναι διαφανής και ορθολογική. Όταν οι φορολογούμενοι έχουν την εντύπωση ότι οι δαπάνες που γίνονται από μεριάς του κράτους δεν ανταποκρίνονται στην οικονομική τους θυσία ή ότι τα κοινωνικά οφέλη από τις δαπάνες αυτές είναι μικρά ή σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και ο τρόπος με τον οποίο δαπανώνται τα χρήματα αυτά είναι αμφιλεγόμενος τότε μικραίνει και η διάθεση τους να πληρώσουν τους φόρους και επομένως φοροδιαφεύγουν.

v. Η οργάνωση και το επίπεδο των φοροτεχνικών και λογιστικών υπηρεσιών

Η άρτια οργάνωση και επίπεδο εξειδίκευσης των υπηρεσιών αυτών σε μια χώρα περιορίζουν σημαντικά το επίπεδο της φοροδιαφυγής. Πάνω από όλα όμως οι φοροτεχνικοί και οι λογιστές οφείλουν να είναι ηθικοί, καθώς χωρίς αυτό το ποιοτικό στοιχείο τα υπόλοιπα δεν έχουν σημασία.

vi. Ο βαθμός οργάνωσης της αγοράς

Εάν οι επιχειρήσεις μιας χώρας είναι πολλές σε αριθμό αλλά μικρές μέγεθος, τα περιθώρια φοροδιαφυγής μεγαλώνουν, διότι η λογιστική οργάνωση των μικρών επιχειρήσεων είναι μικρή και η παρακολούθηση τους από τις οικονομικές αρχές εξαιρετικά δύσκολη. Αντίθετα, σε χώρες με λίγες αλλά μεγάλες επιχειρήσεις η παρακολούθηση είναι πολύ πιο εύκολη.

vii. Η διάρθρωση του εθνικού εισοδήματος της χώρας

Η περίπτωση αυτή είναι πολύ σημαντική γιατί υπάρχουν πηγές εισοδήματα που είναι εκ φύσεως εύκολο να ελεγχθούν (π.χ. μισθωτοί, συνταξιούχοι) και άλλες που ο έλεγχος τους είναι αρκετά πιο δύσκολος (π.χ. ελεύθεροι επαγγελματίες). Για παράδειγμα, αν η τάση της εργασίας μιας χώρας κλίνει προς τα ελεύθερα επαγγέλματα δημιουργείται ένα μεγάλο περιθώριο φοροδιαφυγής, λόγω αδυναμίας του ελεγκτικού μηχανισμού του κράτους να περιορίσει τη φοροδιαφυγή στα ελεύθερα επαγγέλματα.

viii. Το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού

Έχει διαπιστωθεί όσο μικρότερο είναι το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο μιας χώρας, τόσο μεγαλύτερη είναι η τάση για φοροδιαφυγή. Αυτό συμβαίνει γιατί οι άνθρωποι που ζουν σε αυτές τις περιοχές θεωρούν ότι οι ατομικές τους ανάγκες υπερισχύουν κατά πολύ των συλλογικών, συνεπώς δε μπορούν να αντιληφθούν ότι τα έσοδα από τους φόρους χρησιμοποιούνται προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

3.5 Μέθοδοι Φοροδιαφυγής

Η Ελλάδα έχει εξαιρετικά μεγάλα ποσοστά φοροδιαφυγής. Το γεγονός αυτό οφείλεται ως ένα βαθμό στη νοοτροπία του μέσου Έλληνα σχετικά με την αξιοποίηση των φορολογικών εσόδων από το κράτος. Η εμπιστοσύνη των πολιτών προς το κράτος έχει κλονιστεί λόγω, αφενός της αυξημένης διαφθοράς του κοινωνικοπολιτικού μας συστήματος, και αφετέρου της σημερινής οικονομικής κατάστασης της Ελλάδας. Το ποσό των εσόδων το οποίο αξιοποιείται προς ανάπτυξη της χώρας, εξυπηρετεί τις ανάγκες των πολιτών και χρησιμοποιείται προς βελτίωση του βιοτικού επιπέδου τους είναι πολύ χαμηλό. Το φορολογικό σύστημα θεωρείται από τη πλειοψηφία άδικο, ιδιαίτερα προς τα οικονομικά ασθενέστερα στρώματα, τα οποία παραδόξως συχνά δεν έχουν τη διάθεση να φοροδιαφύγουν, αλλά αναγκάζονται λόγω της δυσχερούς οικονομικής τους κατάστασης.

Παράλληλα, το φορολογικό πλαίσιο, εντείνει τις κοινωνικές ανισότητες και την ανισοκατανομή του εισοδήματος με αποτέλεσμα να δημιουργεί τάση για κοινωνική και ταξική πόλωση. Επίσης, δεδομένου ότι ο μηχανισμός συγκομιδής των φόρων χαρακτηρίζεται από σχετική ελαστικότητα, μεγάλη διαφθορά αλλά και έλλειψη οργάνωσης και πειθαρχίας, υπάρχει αυξημένη δυνατότητα φοροδιαφυγής. Έτσι δίνεται η

δυνατότητα σε όσους έχουν τη προδιάθεση να εκμεταλλευτούν το κενό της γραφειοκρατίας και του φοροεισπρακτικού συστήματος να φοροδιαφύγουν.

Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να ομαδοποιήσουμε σε κατηγορίες τα εισοδήματα στα όποια συναντάται πιο συχνά το φαινόμενο της φοροδιαφυγής και να αναλύσουμε τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να επιδεχθεί.

➤ Φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων

Πρόκειται για τη κατηγορία στην οποία εμφανίζονται τα περισσότερα κρούσματα φοροδιαφυγής. Ο κυριότερος λόγος είναι ότι είναι άμεσος φόρος και σε αντίθεση με τους έμμεσους πλήττει σημαντικά το πραγματικό εισόδημα του φορολογούμενου. Βέβαια αυτό ακριβώς είναι και το χαρακτηριστικό που τελικά δημιουργεί το γόνιμο έδαφος για φοροδιαφυγή επειδή δεν είναι πάντα εύκολο να προσδιοριστεί η οικονομική κατάσταση του φορολογούμενου και σε συνδυασμό με το περίπλοκο φορολογικό σύστημα δημιουργείται τεράστιο πρόβλημα.

- *Εισοδήματα ελεύθερων επαγγελματιών*

Οι ελεύθεροι επαγγελματίες λόγω της φύσης του επαγγέλματος τους είναι πολύ δύσκολο να ελεγχτούν και αποτελούν μια από τις μεγαλύτερες πηγές φοροδιαφυγής διαχρονικά στην Ελλάδα. Έτσι παρέχουν τις υπηρεσίες τους χωρίς να εκδώσουν παραστατικά ή εκδίδοντας τα με μειωμένο ποσό αναπτύσσοντας μια σχέση πελάτη-ελεύθερου επαγγελματία (πχ γιατρός, δικηγόρος, καθηγητής που κάνει ιδιαίτερα μαθήματα) που έχει κοινά συμφέροντα (ο πελάτης απολαμβάνει μειωμένη τιμή και ο ελεύθερος επαγγελματίας δεν αποδίδει το ΦΠΑ). Μια άλλη περίπτωση υφίσταται όταν οι ισχύουσες διατάξεις απαγορεύουν την απόκτηση εισοδήματος από την άσκηση ελεύθερου επαγγέλματος (πχ δημόσιοι υπάλληλοι) και προκειμένου κάποιος να αποκτήσει ένα τέτοιο εισόδημα αποκρύπτει την εργασία του.

- *Εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις*

Γενικότερα, υπάρχει η αίσθηση ότι μισθωτοί και η συνταξιούχοι δεν μπορούν να φοροδιαφύγουν γιατί το εισόδημα τους φορολογείται πριν καν φτάσει στα χέρια τους. Τα πράγματα όμως δεν είναι έτσι. Μια μέθοδος φοροδιαφυγής είναι η απόκρυψη δεύτερης ή παράλληλης εργασίας και προφανώς παράλειψη δήλωσης του εισοδήματος που προκύπτει από αυτή. Μια πολύ συνηθισμένη μέθοδος είναι το φαινόμενο της μαύρης εργασίας, όπου αποκρύπτονται τα έσοδα καθώς επίσης και η εργασία αφού δεν εμφανίζεται σε επίσημα στοιχεία και παρέχεται επίδομα ανεργίας από το κράτος εφόσον πρόκειται για δηλωμένους άνεργους. Ένας τρόπος φοροαποφυγής είναι η αμοιβή να δίνεται σε είδος που δεν μπορεί να φορολογηθεί. Πχ από καταβολή ενοικίων ως και πληρωμή διδάκτρων σε εκπαιδευτήρια.

Για τους συνταξιούχους οι ευκαιρίες φοροδιαφυγής είναι πολύ περιορισμένες. Παρόλα αυτά αρκετοί επιλέγουν να συνεχίζουν την εργασία τους έχοντας παράλληλα τη σύνταξή τους χωρίς να δηλώνουν τα έσοδά τους και κατά συνέπεια χωρίς να φορολογούνται για αυτά. Αυτός ο τρόπος είναι ένα είδος μαύρης εργασίας.

- *Φοροδιαφυγή μέσω offshore [παράκτιων εταιριών]*

Υπεράκτια εταιρεία ονομάζεται η οικονομική οντότητα που θεωρείται πως δημιουργήθηκε για ένα συγκεκριμένο σκοπό, συνήθως βραχυπρόθεσμο και δε διαπνέεται από την γενικά παραδεκτή αρχή του συνεχούς της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Ο βασικότερος λόγος σήμερα, για την ίδρυση μιας off shore, είναι η δυνατότητα που δίνει στον ιδιοκτήτη να φοροδιαφύγει και να φοροαποφύγει με ιδιαίτερη ευκολία.

Παρόλα αυτά επειδή οι offshore δεν είναι παράνομες, όλες οι πολυεθνικές έχουν ιδρύσει τέτοιες εταιρείες σε χώρες με ηπιότερο φορολογικό καθεστώς, προκειμένου να επιτύχουν μια ευνοϊκότερη φορολόγηση των κερδών τους. Υπάρχουν χώρες – «φορολογικοί παράδεισοι» που βρίσκονται σε «μαύρη λίστα» των ελληνικών αλλά και των ευρωπαϊκών φορολογικών υπηρεσιών, και η εγκατάσταση και δραστηριότητα γραφείων off shore εταιρείας από τις χώρες αυτές ελέγχεται αναλόγως.

Μερικά χαρακτηριστικά των offshore τα οποία ευνοούν την φοροαποφυγή είναι διευκόλυνση χάρη στο ελάχιστο προαπαιτούμενο ποσό και στις ελάχιστες γραφειοκρατικές διαδικασίες που απαιτούνται για τη σύστασή τους, η δυνατότητα σύστασης με μόνο ένα μέτοχο, η πλήρης ανωνυμία των πραγματικών μετόχων, το τραπεζικό απόρρητο που προστατεύει από ελέγχους, η απαλλαγή από το «πόθεν έσχες» (δήλωση περιουσιακής κατάστασης), η αποφυγή φόρου τόκων καταθέσεων και φόρου μερισμάτων, η αποφυγή δεσμεύσεων ατομικής περιουσίας, η αποφυγή διεκδικήσεων συζύγων στην περίπτωση διαζυγίου, η παράκαμψη δεσμεύσεων από το κληρονομικό δίκαιο κ.λπ.

Επομένως, την χρήση των υπεράκτιων εταιριών μπορεί να γίνει απόκρυψη μαύρου χρήματος, να γίνει μεταφορά κερδών από χώρες με υψηλούς συντελεστές φορολόγησης, να μειωθεί σημαντικά ή να αποφευχθεί εντελώς καταβολή φόρων που σχετίζονται με την μεταβίβαση και κατοχή περιουσιακών στοιχείων (ο φόρος κληρονομιάς, ο φόρος μεταβίβασης ακινήτων, φόρος δωρεάς, γονικής παροχής και ο φόρος μεγάλης ακίνητης περιουσίας κ.λπ.) και πολλά άλλα.

Όμως ο σκοπός ίδρυσης μιας offshore, πολλές φορές, δεν περιορίζεται στη μείωση της φορολόγησης, αλλά πολλές φορές σχετίζεται με την απόκρυψη οικονομικών εσόδων από παράνομες δραστηριότητες όπως π.χ. λαθρεμπόριο όπλων, ναρκωτικών κ.λπ. . Πρέπει ωστόσο να αναφέρουμε ότι τα τελευταία χρόνια το υπουργείο Οικονομικών, ασχολείται με το ζήτημα των offshore και τη λήψη μέτρων που θα καθιστούν απαγορευτικές τις συναλλαγές με offshore εταιρείες, καθώς και την οποιαδήποτε χρησιμοποίησή τους ως εργαλείο φοροαποφυγής. (π.χ. φόρος μεταφοράς ακινήτων 15%)

- *Εισοδήματα από ενοίκια*

Εδώ έχουμε δύο περιπτώσεις φοροδιαφυγής: Η συνηθέστερη και απλούστερη είναι η ενοικίαση ενός σπιτιού χωρίς να δηλώνεται η συναλλαγή, ύστερα από συνεννόηση ιδιοκτήτη και ενοικιαστή και συμφωνία σε μια χαμηλότερη τιμή ενοικίου. Η δεύτερη περιλαμβάνει τη δήλωση εξοχικών κατοικιών ως δευτερεύουσες κατοικίες ή επαγγελματικών χώρων ως κενούς προκειμένου να αποφευχθεί η τεκμαρτή φορολόγηση.

- *Εισοδήματα από αγροτική παραγωγή*

Οι αγροτικές επιχειρήσεις μαζί με τον τουρισμό αποτελούν τον κύριο πυλώνα της ελληνικής οικονομίας και σε αυτές τις δραστηριότητες παρατηρείται εκτεταμένη φοροδιαφυγή. Πολλοί λοιπόν αγρότες εκμεταλλεύονται την αδυναμία των ελεγκτικών μηχανισμών του κράτους και πωλούν τη πρωτογενή παραγωγή τους χωρίς παραστατικά, λαμβάνοντας έτσι μαύρο χρήμα.

- *Εισοδήματα από κινητές αξίες*

Μια συχνή στο παρελθόν μέθοδος φοροδιαφυγής στις κινητές αξίες ήταν ο διαμερισμός των κινητών αξιών ενός ανθρώπου σε άλλους ούτως ώστε να διαιρεθούν και να ανήκουν σε χαμηλότερο ποσοστό φορολογίας. Π.χ. κάτοχος πολλών μετοχών μοιράζει σε έμπιστα άτομα (όπως οι οικογένεια του) τις μετοχές του ώστε να ανήκει σε μικρότερη κλίμακα και να πληρώσει μικρότερο φόρο

➤ *Εισοδήματα νομικών προσώπων*

Πολλές φορές οι τρόποι με τους οποίους φοροδιαφεύγει μια επιχείρηση μοιάζουν με εκείνους των φυσικών προσώπων. Ωστόσο, το μέγεθος, το σύστημα λογιστικής οργάνωσης και οι συναλλαγές που έχουν τη δυνατότητα να κάνουν τα νομικά πρόσωπα διαφοροποιούν σε μεγάλο βαθμό τις επιχειρήσεις αυτές από τις ατομικές επιχειρήσεις και επηρεάζουν αναλόγως τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να φοροδιαφύγουν. Μερικοί από αυτούς είναι:

- 1) των θυγατρικών επιχειρήσεων οι οποίες συνεργάζονται μεταξύ τους (πχ στέλνοντας πρώτες ύλες ή μια στην άλλη για επεξεργασία), υπερτιμολόγηση των εισαγωγών τους και υποτιμολόγηση των εξαγωγών τους. Έτσι επιτυγχάνεται μείωση των κερδών στα βιβλία των επιχειρήσεων και ταυτόχρονη μείωση των φορολογητέων κερδών τους.

- 2) της υποτίμηση των ποσοτήτων και των αξιών των εμπορευμάτων κατά την απογραφή με σκοπό την εμφάνιση μειωμένων κερδών.

- 3) της παραγωγής με τη μέθοδο του φασόν διότι με τον τρόπο αυτό δεν μπορεί να ελεγχθεί εύκολα το μέγεθος τις παραγωγής αλλά και των πωλήσεων. Έτσι δίνεται τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις αυτές να αποκρύψουν επιτυχώς τα πραγματικά τους στοιχεία, να πραγματοποιούν ψευδείς δηλώσεις και να φοροδιαφεύγουν με ελάχιστο ρίσκο.

3.6 Υπολογισμός της φοροδιαφυγής

Πολλοί οργανισμοί καθώς και κυβερνήσεις έχουν προσπαθήσει να υπολογίσουν το μέγεθος της φοροδιαφυγής σε μια χώρα. Η προσπάθεια αυτή όμως είναι πολύ δύσκολη καθώς συναντώνται προβλήματα στη συλλογή στοιχείων για επεξεργασία τα οποία μάλιστα τις περισσότερες φορές είναι και αναξιόπιστα. Το μεγαλύτερο πρόβλημα βρίσκεται στο ίδιο το φορολογικό σύστημα. Και αυτό γιατί κάθε φορολογικό σύστημα έχει είδη προβλέψει την ύπαρξη της φοροδιαφυγής και για αυτό το λόγο προσαρμόζει ανάλογος τους συντελεστές του. Με άλλα λόγια το σύστημα αυξάνει τους συντελεστές φορολόγησης προς εξισορρόπηση της ζημιάς που προκλήθηκε από τη φοροδιαφυγή. Αν άλλωστε η φοροδιαφυγή ήταν μηδενική, οι συντελεστές φορολόγησης θα ήταν πολύ μικρότεροι. Ας δούμε λοιπόν τους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να υπολογίσουμε το μέγεθος της φοροδιαφυγής μια χώρα.

- *Μέθοδος εθνικών λογαριασμών*

Είναι η πλέον αξιόπιστη μέθοδος, για αυτό και είναι η πιο συνηθισμένη. Η μέθοδος εξετάζει την απόκλιση μεταξύ του δηλωθέντος εισοδήματος και του καταγεγραμμένου στους εθνικούς λογαριασμούς. Βασικοί προϋπόθεση βέβαια είναι το εισόδημα που έχει καταγραφεί στους εθνικούς λογαριασμούς να έχει υπολογιστεί με διαφορετικά δεδομένα από εκείνα των φορολογικών αρχών. Η διάφορα αυτή λοιπόν είναι ενδεικτική για το μέγεθος της φοροδιαφυγής που υπάρχει. Στη περίπτωση που ο φορολογικός συντελεστής είναι αναλογικός η διάφορα μας δείχνει αμέσως το ύψος της φοροδιαφυγής ενώ αν είναι προοδευτικός πρέπει να γίνουν εικασίες όσων αφορά την επίδραση που έχει ο φορολογικός συντελεστής. Το μειονέκτημα αυτής της μεθόδου είναι ότι το καταγεγραμμένο εισόδημα των εθνικών λογαριασμών δεν είναι εξολοκλήρου φορολογητέο καθώς συμπεριλαμβάνει πολλές πηγές εισοδήματος που δεν φορολογούνται όπως πχ επιχορηγήσεις. Έτσι πρέπει να γίνουν οι κατάλληλες προσαρμογές στο εισόδημα αυτό προκειμένου να είναι σωστή η έρευνα.

- *Μέθοδος οικογενειακών προϋπολογισμών*

Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιεί έρευνες οικογενειακών προϋπολογισμών για να φτιάξει ομάδες οικογενειών ανάλογες με το προϋπολογισμό τους. Το σκεπτικό της μεθόδου αυτής είναι ότι οικογένειες με ίδιο προϋπολογισμό κάνουν περίπου την ίδια κατανάλωση του εισοδήματος. Έτσι με βάση αυτά τα στοιχεία υπολογίζεται η απόκλιση μεταξύ της οικογενειακής δαπάνης και του δηλωθέντος εισοδήματος. Η απόκλιση αυτή πρέπει να είναι περίπου ίδια σε κάθε ομάδα και μεγάλες διαφορές στην απόκλιση δημιουργούν υποψία φοροδιαφυγής.

Τα μειονεκτήματα όμως είναι πολλά. Πρώτο και πολύ λογικό, η κάθε οικογένεια δεν έχει την ίδια τάση προς κατανάλωση. Δεύτερον κατά τη διάρκεια της έρευνας οι ερωτούμενοι μπορεί πολύ απλά να δηλώσουν ακριβώς τα ίδια στοιχεία με αυτά που δηλώνουν στην εφορία προκειμένου να αποκρύψουν παράνομες δραστηριότητές τους. Τρίτον μπορεί οι ερωτούμενοι να δηλώνουν χαμηλότερες εισφορές είτε για να καλύψουν τυχόν παράνομες δραστηριότητες ή γιατί δεν έχουν κάνει καλούς υπολογισμούς ή ακόμα και λόγο του ότι δε θυμούνται το ακριβές ύψος των εσόδων τους. Επίσης η έρευνα εμπεριέχει ένα βαθμό απόκλισης από τη πραγματικότητα, διότι η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική και επομένως οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες ήταν άνθρωποι «καθαροί» που δεν είχαν ουσιαστικά κάτι να φοβηθούν ενώ από την άλλη πλευρά προφανώς πολλοί φοροφυγάδες δε συμμετείχαν. Η μέθοδος των οικογενειακών προϋπολογισμών έχει ήδη εφαρμοστεί στη Μ. Βρετανία με σχετική επιτυχία από τον Michael O'Higgins το 1980. Το αποτέλεσμα της έρευνας ήταν ότι 18% του πραγματικού εισοδήματος των ελευθέρων επαγγελματιών που συμμετείχαν δεν δηλώθηκε.

- *Μέθοδος σταθερού λόγου φόρων προς ΑΕΠ*

Για να εφαρμόσουμε τη μέθοδο αυτή καταρχήν πρέπει ως έτος βάσης να θέσουμε ένα έτος στο οποίο υπήρχε σχετικά μικρή φοροδιαφυγή και βάσει αυτό να υπολογίζουμε το σταθερό λόγο εισπραχθέντων φόρων προς το ΑΕΠ. Στη συνέχεια εξετάζουμε το ποσό που θα είχε εισπραχτεί από φόρους εάν δεν υπήρχε φοροδιαφυγή. Η διαφορά λοιπόν στους φόρους που εισπράχθηκαν σε σχέση με αυτούς που θα έπρεπε να είχαν εισπραχθεί μας δίνει μια γενικότερη ιδέα για το μέγεθος της φοροδιαφυγής. Καθοριστικό ρόλο στη παραγωγή ορθολογικών αποτελεσμάτων παίζει η επιλογή του κατάλληλου έτους βάσης.

- *Μέθοδος απόκλισης μεταξύ πραγματικών και δυνητικών φορολογικών εσόδων.*

Αυτή η μέθοδος βασίζεται στο λογική ότι αν δεν υπήρχε φοροδιαφυγή τα δυνητικά έσοδα από τους φόρους θα ήταν ίσα με εκείνα που όντως εισέπραξε. Για να γίνει αυτό ανατρέχουμε στο εθνικό εισόδημα προσαρμοσμένο κατάλληλα ούτως ώστε να είναι συγκρίσιμο με το φορολογητέο εισόδημα. Κατόπιν το προσαρμοσμένο εθνικό εισόδημα καταμερίζεται στα κλιμάκια του υπάρχοντος φορολογικού συστήματος και υπολογίζεται ο δυνητικός φόρος με βάση τους συντελεστές του συστήματος. Τέλος ο φόρος ο οποίος βρέθηκε συγκρίνεται με αυτών που τελικά εισπράχθηκε. Η συγκεκριμένη έρευνα εμπεριέχει μεγάλα περιθώρια λάθους. Αρχικά, η κατανομή του προσαρμοσμένου εθνικού εισοδήματος στα κλιμάκια του εκάστοτε φορολογικού συστήματος είναι αμφισβητήσιμη. Επιπλέον, ο υπολογισμός του εθνικού εισοδήματος γίνεται με βάση τους εθνικούς λογαριασμούς και, όπως είναι γνωστό, οι εθνικοί λογαριασμοί δεν περιλαμβάνουν πάντα όλο το πραγματικό εισόδημα. Αξίζει, επίσης, να αναφέρουμε ότι αμφισβητείται ακόμα και η σύγκριση που γίνεται ανάμεσα στους δυνητικούς φόρους και αυτούς που όντως εισπράχθηκαν και αυτό γιατί οι φόροι που εισπράχθηκαν δεν είναι βεβαιωμένοι. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι φόροι μπορεί να θεωρούνται εισπρακτέοι αλλά μπορεί να μην τους πήρε ποτέ το κράτος λόγω αδυναμίας πχ του οφειλέτη να πληρώσει τελικά ή ακόμα και υψηλού κόστους συλλογής των φόρων, πράγμα το οποίο καθιστά τη μέθοδο ανακριβή.

- *Μέθοδος φορολογικής αμνηστίας*

Η φιλοσοφία της μεθόδου αυτής είναι πολύ απλή. Παροχή φορολογικής αμνηστίας σε όποιον δηλώσει το πραγματικό του εισόδημα. Εννοείται ότι αυτή είναι μάλλον η πιο προβληματική μέθοδος λόγου του ότι ουσιαστικά επιβραβεύει τη φοροδιαφυγή και μάλιστα δημιουργεί και κίνητρο για αυτή. Εφαρμόστηκε στην Αργεντινή το 1961 (Henschel 1978) και έδειξε ότι το μέγεθος της φοροδιαφυγής ως ποσοστό του δηλωθέντος εισοδήματος στα υψηλά κλιμάκια ήταν 27%, στα μεσαία 40% και στα χαμηλά 33%-35%.

- *Μέθοδος μελέτης των στοιχείων από τράπεζες*

Πρόκειται για μια νέα μέθοδο τριών καθηγητών πανεπιστημίων της Αμερικής που είναι ακόμα υπό μορφή δοκιμής. Ο Νικόλαος Αρταβάνις (Virginia Polytechnic Institute), ο Ανταϊρ Μορς (Παν. Σικάγου) και η Μαργαρίτα Τσούτσουρα (Παν. Σικάγου), κατάφεραν να υπολογίσουν ότι η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα ήταν το 2009 τουλάχιστον 28 δις. ευρώ. Η μέθοδος αυτή βασίζεται στο οι τράπεζες προσπαθούν να προσαρμοστούν στη κατάσταση κρίσης που βρίσκεται η Ελλάδα. Στα πλαίσια αυτής της προσαρμογής είναι η εξέταση του πραγματικού και όχι του δηλωθέντος εισοδήματος των πελατών. Επιπλέον ο γενικός κανόνας λέει ότι η μηνιαία δόση του δανείου που πρέπει να αποπληρωθεί από κάποιον δεν πρέπει να υπερβαίνει το 30% του εισοδήματος του, γεγονός που δίνει έξτρα κίνητρο για να αποκαλύψει το πραγματικό του εισόδημα. Εξετάζοντας λοιπόν τα στοιχεία των τραπεζών και κάνοντας μια σύγκριση με δηλωθέντα εισοδήματα μπορούμε να εντοπίσουμε πολλούς φοροφυγάδες. Επιπλέον οι εκτιμήσεις βασίζονται στην υπόθεση ότι οι μισθωτοί δεν φοροδιαφεύγουν.

Από την έρευνα προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα: Πρώτον, δανειολήπτες με μηνιαία εισοδήματα μικρότερα από τη μηνιαία δόση των δανείων και των καρτών εξυπηρετούσαν κανονικά τις τραπεζικές υποχρεώσεις. Δεύτερον, οι τράπεζες χορηγούσαν δάνεια όχι με βάση το δηλωθέν εισόδημα, αλλά με αυτό που πίστευαν ότι θα είχε στην πραγματικότητα ο ελεύθερος επαγγελματίας. Τρίτον, τα πραγματικά εισοδήματα των ελεύθερων επαγγελματιών υπολογίζονταν 1,92 φορές υψηλότερα -κατά μέσο όρο- σε σχέση με αυτά που δηλώνονταν. Τέταρτον, η μεγαλύτερη φοροδιαφυγή παρατηρείται στους κλάδους των ιατρών, των μηχανικών, των εκπαιδευτικών, των χρηματοοικονομικών συμβούλων, των λογιστών και των δικηγόρων.

Η μελέτη εξετάζει ακόμα τις αιτίες που επιτρέπουν τη διατήρηση του φαινομένου και τα κύρια συμπεράσματα είναι: α) Σε κλάδους που η χρήση παραστατικών δεν είναι συνήθης, η φοροδιαφυγή είναι ευκολότερη και υψηλότερη. β) Το πολιτικό σύστημα εμφανίζεται να μη διαθέτει την πολιτική βούληση να αντιμετωπίσει το πρόβλημα, λόγω προσωπικών κινήτρων που σχετίζονται με τα επαγγέλματα που εκπροσωπούνται στο Κοινοβούλιο και τις ισχυρές επαγγελματικές τους ενώσεις.

4. Το Δημοσιονομικό Πρόβλημα Της Ελλάδας

4.1 Ορισμοί

Προκειμένου να αναπτύξουμε επιτυχώς τις διαστάσεις και να αποτυπωθεί ορθά το νόημα του Δημοσιονομικού Προβλήματος θα πρέπει να προηγηθεί ανάλυση των όρων που θα χρησιμοποιηθούν.

Με τον όρο *πολιτική οικονομία* εννοείται κατά τον Adam Smith «ο κλάδος της επιστήμης ενός πολιτικού ή νομοθέτη που προβάλλει 2 συγκεκριμένους σκοπούς: α) να καταστήσει ικανούς τους ανθρώπους να δημιουργήσουν για αυτούς μια πρόσοδο ή διατροφή, και β) να εφοδιάσει τη κοινωνία με μια πρόσοδο ικανή για της δημόσιες υπηρεσίες, προκειμένου να πλουτίσουν αμφοτέρω: ο λαός και ο ηγεμόνας».

Ως *δημοσιονομική πολιτική* ορίζονται σύμφωνα με τον Joseph E. Stiglitz και τον Carl E. Walsh (2009) «οι αλλαγές στις δημόσιες δαπάνες και στους φόρους που σχεδιάζονται για την επίτευξη μακροοικονομικών στόχων».

Σε αυτό το σημείο πρέπει να διευκρινιστεί τι ορίζουμε δημόσιες δαπάνες: Ως *δημόσιες δαπάνες* ορίζονται από τον Βασίλειο Δαλαμάγκα «οι *πληρωμές που διενεργούν οι δημόσιοι φορείς* μέσω του προϋπολογισμού για την επίτευξη ορισμένων στόχων όπως η άριστη κατανομή των παραγωγικών μέσων, η δίκαιη διανομή του εισοδήματος, η σταθεροποίηση της οικονομίας και η οικονομική μεγέθυνση».

Εάν οι κρατικές δαπάνες είναι περισσότερες από τα έσοδα από φόρους, τότε έχουμε *Δημοσιονομικό Έλλειμμα* [fiscal deficit] και δημιουργεί πρόβλημα στην αγορά. Για να διορθωθεί αυτή η κατάσταση πρέπει οι κυβερνήσεις να δράσουν γρήγορα με σκοπό να μειωθεί αυτό το έλλειμμα. Ενώ *Πλεόνασμα* [fiscal surplus] έχουμε όταν τα έσοδα που εισπράττει το κράτος είναι περισσότερα από όσα δαπανά. Αυτό το πλεόνασμα χρησιμοποιείται προς αποπληρωμή του χρέους μιας χώρας. Η χρηματική κάλυψη της διαφοράς που προκύπτει από ένα έλλειμμα επιτυγχάνεται μέσω δανεισμού από την αγορά κεφαλαίου. Η *αγορά κεφαλαίου* [capital market] είναι ένας μηχανισμός διακίνησης αξιολογίων (αποδεικτικά χρέους ή ιδιοκτησίας), σε μακροχρόνιο επενδυτικό ορίζοντα (άνω του έτους).

Το δανειζόμενο ποσό προστίθεται στο υπόλοιπο προηγούμενων χρόνων ή αλλιώς *Χρέος* και το κράτος είναι υποχρεωμένο να αποπληρώνει σε προσυμφωνηθείσες *δόσεις* σταδιακά το χρέος της. Οι δόσεις ή *τοκοχρεολύσια* απαρτίζονται από τα χρεολύσια και τους τόκους. *Χρεολύσιο* [amortization] ονομάζεται κάθε ισόποση δόση χρημάτων προς τμηματική εξόφληση ενός δανείου και *τόκος* [interest] η αποζημίωση που υποχρεούται να καταβάλλει ο δανειζόμενος στον δανειστή ως αμοιβή για την χρησιμοποίηση του δανειζόμενου κεφαλαίου και υπολογίζεται βάσει του ύψους του κεφαλαίου, του *επιτοκίου* [rate of interest] και της διάρκειας δανεισμού.

4.2 Το ΑΕΠ

Ως *Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν* ή *ΑΕΠ* [gross domestic product, GDP] ορίζεται το άθροισμα της *χρηματικής αξίας* [money value] όλων των *τελικών* [final] προϊόντων και

υπηρεσιών ή της τελικής εκροής ή των προϊόντων και υπηρεσιών που πωλούνται για τελική χρήση και δε χρησιμοποιούνται στη παραγωγική διαδικασία άλλων προϊόντων εντός των ορίων ενός κράτους και σε μια δεδομένη χρονική περίοδο (συνήθως έτος). Η παραγωγή μπορεί να αφορά πέραν του ιδιωτικού και τον δημόσιο τομέα, ενώ αδιάφορο είναι εάν τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες αγοράζονται από νοικοκυριά, την κυβέρνηση ή πρόκειται για εξαγωγές. Χρησιμοποιείται ως το καθιερωμένο μέτρο αξίας της εκροής σε μια οικονομία. Το *Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν* [Gross National Product] είναι το εισόδημα που αποκτούν όλοι οι πολίτες ενός κράτους ανεξαρτήτως αν οι ίδιοι βρίσκονται εντός ή εκτός της χώρας. Ισούται με το *Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν* συν το εισόδημα των πολιτών που ζουν εκτός της χώρας μείον του εισοδήματος που δημιουργείται από αλλοδαπούς εντός της χώρας. Πιο καθιερωμένος δείκτης για τη μέτρηση μιας οικονομίας είναι εκείνος του *Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος*.

Ως μέτρο όμως δε θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αξιόπιστο διότι η αξία του χρήματος δεν παραμένει σταθερή με τη πάροδο του χρόνου. Για να μπορέσουμε να πραγματοποιήσουμε αντικειμενικές συγκρίσεις πρέπει το *ονομαστικό ΑΕΠ* [nominal GDP] να μετατραπεί σε *πραγματικό ΑΕΠ* [real GDP], θέτοντας ένα έτος ως *έτος βάσης* [base year] και υπολογίζοντας το πραγματικό ΑΕΠ των επόμενων χρόνων χρησιμοποιώντας ένα μέτρο του μέσου επιπέδου τιμών, τον *δείκτη τιμών* [price index] ή αλλιώς τον *αποπληθωριστή του ΑΕΠ* [GDP deflator].

$$\text{Πραγματικό ΑΕΠ} = \text{Ονομαστικό ΑΕΠ} / \text{δείκτης τιμών}$$

Υπάρχουν τρεις μέθοδοι υπολογισμού του ΑΕΠ:

α) η *προσέγγιση των τελικών αγαθών* [final goods approach], αθροίζει τη συνολική αξία των παραγμένων αγαθών και υπηρεσιών όπως κατηγοριοποιούνται από τους τελικούς χρήστες. Δίνεται από τον τύπο:

$$\text{ΑΕΠ} = C + I + G + X - M \quad , \text{όπου:}$$

C: συνολική *κατανάλωση*

I: συνολική *επένδυση*

G: κρατικές *αγορές*

X: *εξαγωγές*

M: *εισαγωγές*

Η διαφορά μεταξύ *εξαγωγών και εισαγωγών* λέγεται *καθαρές εξαγωγές* [net exports].

β) η *προσέγγιση της προστιθέμενης αξίας* [value added], είναι η διαφορά του εισοδήματος της επιχείρησης και του κόστους των ενδιάμεσων αγαθών μέχρι να παραχθεί το τελικό προϊόν. Για αυτή τη μέθοδο πρέπει να υπολογίζεται η προστιθέμενη

αξία σε κάθε στάδιο της παραγωγής. Δηλαδή το ΑΕΠ ισούται με το άθροισμα της προστιθέμενης αξίας όλων των επιχειρήσεων. Ισχύει ο τύπος:

$$\text{Προστιθέμενη Αξία} = \text{Εισόδημα της Επιχείρησης} - \text{Κόστος Ενδιάμεσων Αγαθών}$$

γ) η *εισοδηματική προσέγγιση* [income approach], σε αντίθεση με τις άλλες μεθόδους δεν υπολογίζεται βάση την αξία των ιδίων προϊόντων, αλλά βάση του εισοδήματος που προκύπτει από την πώλησή τους. Το εισόδημα των επιχειρήσεων εμπεριέχει την εργασία των υπαλλήλων, τους τόκους τυχόν δανειακών κεφαλαίων, το κόστος τυχόν ενδιάμεσων προϊόντων, τους έμμεσους φόρους, τα αποθεματικά για αντικατάσταση παραγωγικού εξοπλισμού και τέλος το κέρδος. Άρα:

$$\text{εισόδημα} = \text{μισθοί} + \text{πληρωμή τόκων} + \text{κόστος ενδιάμεσων προϊόντων} + \text{έμμεσοι φόροι} + \text{απόσβεση} + \text{κέρδη}$$

Επιπλέον,

$$\text{Προστιθέμενη αξία} = \text{εισόδημα} - \text{κόστος ενδιάμεσων αγαθών}$$

Συνεπώς, εφόσον το άθροισμα της προστιθέμενης αξίας όλων των επιχειρήσεων συνθέτει το ΑΕΠ θα ισχύει επίσης:

$$\text{ΑΕΠ} = \text{μισθοί} + \text{πληρωμή τόκων} + \text{έμμεσοι φόροι} + \text{απόσβεση} + \text{κέρδη}$$

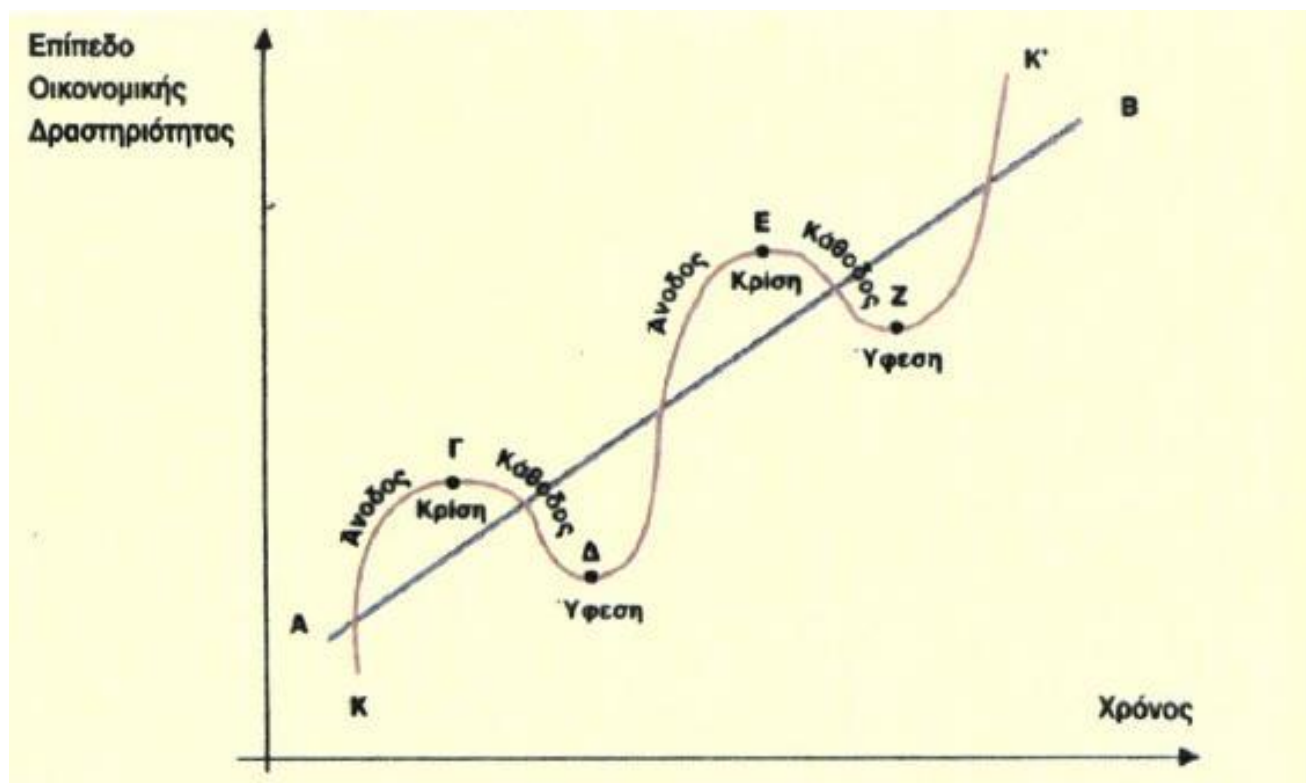
Κοινώς η συνολική εκροή ισούται με το συνολικό εισόδημα.

Η μέτρηση του ΑΕΠ γίνεται πάνω στη πραγματική παραγωγή. Το εργατικό δυναμικό και ο εξοπλισμός όμως δεν απασχολούνται στο 100% των δυνατοτήτων τους με αποτέλεσμα να υπάρχει περιθώριο περεταίρω βελτίωσης της παραγωγής και κατά συνέπεια του ΑΕΠ. Το *δυναμικό ΑΕΠ* [potential GDP] εκφράζει το μέγεθος της παραγωγής της κοινωνίας εάν οι παραγωγικοί συντελεστές απασχολούνταν στο βέλτιστο βαθμό των δυνατοτήτων τους. Η διαφορά μεταξύ πραγματικού και δυναμικού ΑΕΠ ονομάζεται *παραγωγικό κενό* [output gap].

Το ΑΕΠ της Ελλάδας προκύπτει, βάσει στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος, κατά ποσοστό μεγαλύτερο του 70% από την κατανάλωση. Το συμπληρωματικό ποσό του δημιουργείται από τη διαφορά των εισαγωγών από τις εξαγωγές.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η *ανεργία* επηρεάζει το πραγματικό ΑΕΠ και συνεπώς το παραγωγικό κενό. Υπάρχουν τέσσερα είδη ανεργίας: η *εποχιακή ανεργία* [seasonal unemployment] που δημιουργείται λόγω εποχής π.χ. ανεργία από πτώση του τουρισμού στα νησιά το χειμώνα, η *ανεργία τριβής* [frictional unemployment] που προκύπτει το διάστημα μέχρι ο άνεργος να καταφέρει να απορροφηθεί από κάποια εταιρεία, η *διαρθρωτική ανεργία* [structural unemployment] που οφείλεται στη ζήτηση και τη προσφορά εξειδικευμένης εργασίας και η *κυκλική ανεργία* [cyclical unemployment] η οποία προκύπτει ως φυσικό επακόλουθο των *οικονομικών διακυμάνσεων* ή της φάσης που διανύει ο *οικονομικός κύκλος* και συνδέεται άρρηκτα με τα δημοσιονομικά.

Η ροή ενός οικονομικού κύκλου φαίνεται στο Σχήμα 4.1. Αρχικά η οικονομία διανύει την περίοδο της *ανόδου, άνθισης ή επέκτασης* [recovery/boom/expansion], όπου παρατηρείται αύξηση της παραγωγής, του εισοδήματος και της απασχόλησης. Καθώς αυξάνεται η συνολική ζήτηση και αυξάνεται η απασχόληση των παραγωγικών συντελεστών σταδιακά εμφανίζονται και οι πρώτες αυξήσεις των τιμών. Μόλις βρεθεί στο αποκορύφωμα της άνθισης, η οικονομία δεν μπορεί να βελτιωθεί περαιτέρω και τείνει να φτάσει το επίπεδο της πλήρους απασχόλησης, ανακόπτεται η ανοδική πορεία της και βρίσκεται στο σημείο το οποίο ονομάζεται *κρίση* [peak]. Όταν ξεπεραστεί αυτό το στάδιο η οικονομία οδηγείται στην *κάθοδο* [recession /contraction/slump] κατά την οποία παρατηρείται μείωση της κατανάλωσης, στασιμότητα ή μείωση των επενδύσεων, μείωση του εισοδήματος και της απασχόλησης. Η κάθοδος καταλήγει σε *ύφεση* [trough/depression], η οποία χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη ανεργία, έλλειψη επενδύσεων και ανεπαρκή ζήτηση καταναλωτικών αγαθών. Η παραγωγή και τα εισόδημα βρίσκονται στο χαμηλότερο επίπεδό τους, ενώ οι τιμές μένουν σε σταθερά επίπεδα. Οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν πρόβλημα επιβίωσης και επικρατεί απαισιοδοξία και αβεβαιότητα για το μέλλον. Όσο πιο έντονα είναι τα συμπτώματα αυτά, τόσο πιο βαθιά είναι η ύφεση.

Διάγραμμα 4.1 , ο οικονομικός κύκλος

4.3 Το Κόστος Ζωής και ο Πληθωρισμός

Πληθωρισμός [inflation] ονομάζεται το ποσοστό βάση του οποίου εκτιμάται η αύξηση του γενικού επιπέδου τιμών και επηρεάζει όλο το κοινωνικό σύνολο. Όταν είναι θετικός, το γενικό επίπεδο των τιμών των αγαθών ανεβαίνει και με τα ίδια χρήματα μπορούμε και αγοράζουμε ολοένα και λιγότερα αγαθά. Κύριος στόχος των εκάστοτε κυβερνήσεων είναι η λήψη μέτρων για να διατηρείται ο πληθωρισμός σε χαμηλά επίπεδα. Ο υψηλός πληθωρισμός δημιουργεί προβλήματα στην αγορά. Πλήττει τους δανειστές, τους φορολογούμενους και τους κατόχους μετρητών.

➤ *Ομάδες που πάσχουν από τον πληθωρισμό*

Τα υψηλά επίπεδα πληθωρισμού επηρεάζουν :

-Τους *δανειστές*, διότι τα χρήματα που εισπράττουν εν τέλει από τους δανειολήπτες τους αξίζουν λιγότερο από εκείνα που έδωσαν. Σε αυτή τη κατηγορία ανήκουν οι κάτοχοι ομολόγων ή άλλων χρεογράφων σταθερού εισοδήματος [fixed income securities]. Ανάλογα με τον αναμενόμενο βαθμό αύξησης του πληθωρισμού, μπορούν να προσαρμοστούν τα επιτόκια ώστε να αποζημιωθούν πλήρως οι δανειστές.

-Τους *φορολογούμενους*, διότι στο φορολογικό σύστημα που ισχύει από το 2013 δεν προβλέπεται τιμαριθμική αναπροσαρμογή κλιμακίων και συντελεστών. Αυτό σημαίνει ότι φορολογούνται όλες οι αποδόσεις των επενδύσεων και συνεπώς οι πραγματικές αποδόσεις μετά φόρων. Όταν ο πληθωρισμός είναι υψηλός ενδέχεται να είναι αρνητικές. Στη περίπτωση που το εισόδημα αυξάνεται σε αντιστοιχία με την αύξηση του επιπέδου τιμών και το κράτος δεν παίρνει μέτρα για σταθερή δομή σε σταθερούς όρους του φορολογικού συστήματος, παρατηρείται το φαινόμενο της *ονομαστικής δημοσιονομικής απορρόφησης* [nominal fiscal drag] : το πραγματικό εισόδημα αφενός παραμένει αμετάβλητο αλλά παρόλα αυτά το φορολογικό βάρος του φορολογουμένου αυξάνεται, διότι με την αύξηση του εισοδήματος μεταπηδά σε υψηλότερο φορολογικό κλιμάκιο με υψηλότερο οριακό φορολογικό συντελεστή. Η αύξηση του φορολογικού βάρους εξαρτάται από το βαθμό προοδευτικότητας της φορολογικής κλίμακας: όσο στενότερα τα εισοδηματικά κλιμάκια και μεγαλύτερη η αύξηση του οριακού φορολογικού συντελεστή ανά κλιμάκιο, τόσο μεγαλύτερη η επιβάρυνση.

-Τους *κατόχους μετρητών*, διότι εφόσον αυξάνονται οι τιμές και το εισόδημα παραμένει σταθερό, με την ίδια ποσότητα χρήματος μπορούν να αγοραστούν ολοένα και λιγότερα αγαθά. Με άλλα λόγια η πραγματική αξία του χρήματος μειώνεται και έτσι ο πληθωρισμός λειτουργεί σαν φόρος σε όσους κατέχουν μετρητά. Αυτό το φαινόμενο οι οικονομολόγοι το ονομάζουν *φόρο πληθωρισμού* [inflation tax] .

➤ *Μέτρηση του πληθωρισμού*

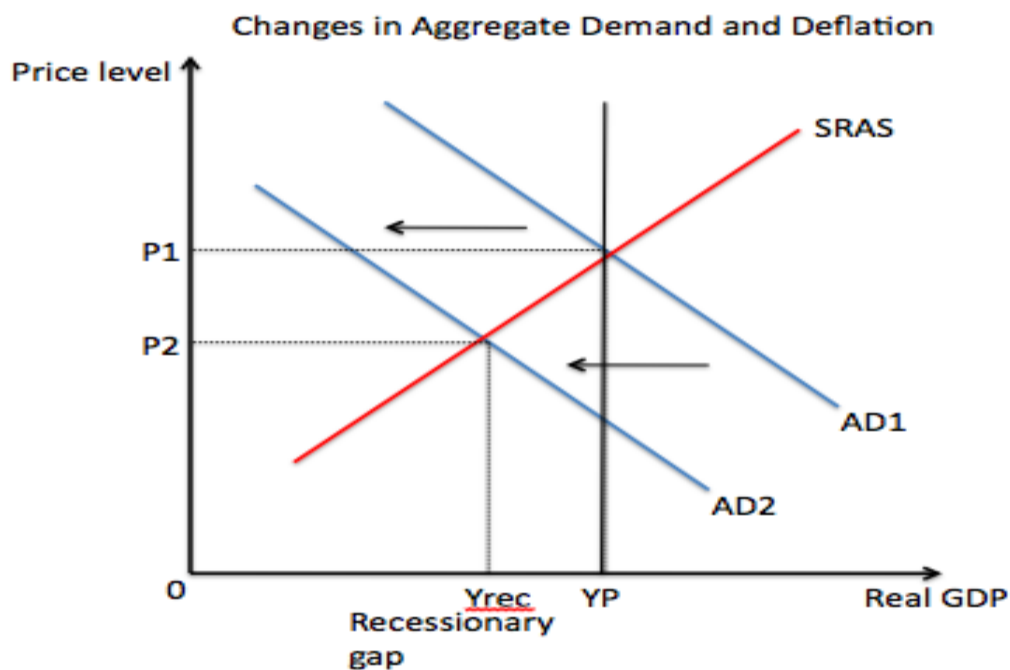
Το βασικότερο πρόβλημα στη μέτρηση του πληθωρισμού είναι το γεγονός ότι οι τιμές των διαφόρων αγαθών δεν αυξάνονται με ένα σταθερό και ίσο ρυθμό. Επιπλέον υπάρχουν αγαθά των οποίων οι τιμές μειώνονται. Για τον υπολογισμό σε συνολικό επίπεδο τιμών, οι οικονομολόγοι, υπολογίζουν το μέσο ποσοστό αύξησης στις τιμές. Για να διευκολύνονται συγκρίσεις, γίνεται χρήση του δείκτη τιμών [price index] ο οποίος μετρά σύμφωνα με ένα σταθερό έτος, το έτος βάσης, το επίπεδο τιμών σε οποιαδήποτε χρονιά. Ο δείκτης τιμών του έτους βάσης είναι πάντα ίσος με 100. Προκειμένου να υπολογίσουμε το δείκτη τιμών άλλου έτους ακολουθούμε τον εξής τύπο:

Δείκτης τιμών έτους v = [ε. τιμών για τη χρονιά v /ε. τιμών έτους βάσης]*100

Υπάρχουν διάφοροι δείκτες τιμών. Ο δείκτης όμως που χρησιμοποιείται από τη κυβέρνηση για τη παρακολούθηση των κινήσεων των τιμών που αντικατοπτρίζουν τη δαπάνη του εισοδήματος του μέσου νοικοκυριού, ονομάζεται *δείκτης τιμών καταναλωτή ή ΔTK* [consumer price index, CPI]. Η έρευνα Δαπανών του Καταναλωτή διενεργείται από τη Στατιστική Υπηρεσία και έχει τεράστια σημασία για το κράτος. Μια διαφορετική μέτρηση του μέσου επιπέδου τιμών γίνεται μετρώντας τις πωλήσεις των παραγωγών. Ο *δείκτης τιμών παραγωγού* [producer price index] μας δίνει στοιχεία για το τι θα συμβεί στο εγγύς μέλλον. Εάν οι παραγωγοί εισπράττουν σε υψηλότερες τιμές είναι πολύ πιθανόν η τελική τιμή των προϊόντων στην αγορά να αυξηθεί άρα να έχουμε υψηλότερο ΔTK.

➤ *Αποπληθωρισμός*

Η μείωση του γενικού επιπέδου τιμών ονομάζεται *αποπληθωρισμός* [deflation] και σε αρκετές περιπτώσεις προκαλεί προβλήματα στην αγορά. Για κάποια είδη κόστους που σχετίζονται με τον πληθωρισμό η μείωση των τιμών δημιουργεί δαπάνη. Επιπλέον αυτή η μεταβολή επηρεάζει και τους δανειολήπτες, διότι με τη μείωση των τιμών το ποσό που καλείται να αποπληρώσει ο δανειζόμενος κοστίζει στην ουσία περισσότερο από εκείνο που δανείστηκε αρχικά. Γενικότερα οι περίοδοι αποπληθωρισμού σχετίζεται άμεσα με χρηματοπιστωτικές και τραπεζικές κρίσεις, πράγμα που συμβαίνει λόγω της αδυναμίας αποπληρωμής δανείων που έχουν συνάψει οι επιχειρήσεις εξ' αιτίας της γενικής μείωσης των τιμών και κατά συνέπεια αύξησης της αξίας του νομίσματος. Έτσι πολλές καταλήγουν σε χρεοκοπία, ενώ ως φυσική συνέπεια υπάρχει κίνδυνος χρεοκοπίας και της ίδιας της τράπεζας. Για το λόγο αυτό κατά τις περιόδους όπου ο αποπληθωρισμός βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα υπάρχει έντονη αβεβαιότητα και προβληματισμός για το μέλλον.

Διάγραμμα 4. 2

Το Διάγραμμα 4.2 παρουσιάζει την επίδραση που έχει στο πραγματικό ΑΕΠ - *ceteris paribus*- η πτώση του γενικού επιπέδου των τιμών. Η καμπύλη AD [aggregate demand] ή καμπύλης αθροιστικής ζήτησης εξαρτάται άμεσα από το διαθέσιμο εισόδημα. Το ποσοστό πληθωρισμού καθώς επίσης και η φορολογία είναι καθοριστικοί παράγοντες του ύψους του διαθέσιμου εισοδήματος. Το παραπάνω διάγραμμα εστιάζει στην επίδραση του αποπληθωρισμού σε περιόδους ύφεσης. Όπως φαίνεται σε αυτό, επειδή το γενικό επίπεδο τιμών και το πραγματικό ΑΕΠ κινούνται ομόρροπα, ένα κύμα αποπληθωρισμού επιφέρει μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και κατά συνέπεια, μετατόπιση της καμπύλης AD προς τα κάτω και αριστερά. Κατ' αυτό τον τρόπο προκαλείται αλλαγή στο σημείο ισορροπίας των καμπυλών βραχυχρόνιας συνολικής ζήτησης AD και της βραχυχρόνιας καμπύλης συνολικής προσφοράς ή SRAS [short-run aggregate supply] σε χαμηλότερο επίπεδο.

Συνεπώς παρατηρείται μείωση του πραγματικού ΑΕΠ, διότι οι καταναλωτές δεν διαθέτουν το ίδιο πραγματικό εισόδημα ώστε να πραγματοποιούν την ίδια κατανάλωση. Κατ' επέκταση προκαλείται μείωση της εκροής της οικονομίας.

4.4 Η Βασική Εμπορική Ταυτότητα

Προκειμένου να αναπτύξουμε τον όρο «βασική εμπορική ταυτότητα» επιτυχώς πρέπει πρώτα να εξηγήσουμε τις έννοιες κάποιων πολύ βασικών όρων. Όταν η αγορά εργασίας λειτουργεί σε συνθήκες *πλήρους απασχόλησης* νοείται ότι η *ζήτηση* της εργασίας ισούται με την *προσφορά*. Επίσης πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ *ανοικτής* και *κλειστής* οικονομίας. Ως *ανοικτή οικονομία* [open economy] ορίζουμε την οικονομία στην

οποία τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις εμπορεύονται, δανείζουν και δανείζονται σε και από άλλες χώρες . Γίνονται δηλαδή *εκροές* [capital outflows] και *εισροές* κεφαλαίου [capital inflows] αντίστοιχα. Οι συναλλαγές αυτές φαίνονται στο εμπορικό ισοζύγιο. *Κλειστή οικονομία* [closed economy] είναι η οικονομία που δεν έχει αλληλεπιδράσεις με άλλες οικονομίες. Δεν εξάγει ούτε εισάγει προϊόντα και υπηρεσίες και δεν έχει ροές κεφαλαίου ή άλλων παραγωγικών συντελεστών από ή προς το εξωτερικό. Για τον υπολογισμό του χρέους θα ασχοληθούμε με την περίπτωση της ανοιχτής οικονομίας.

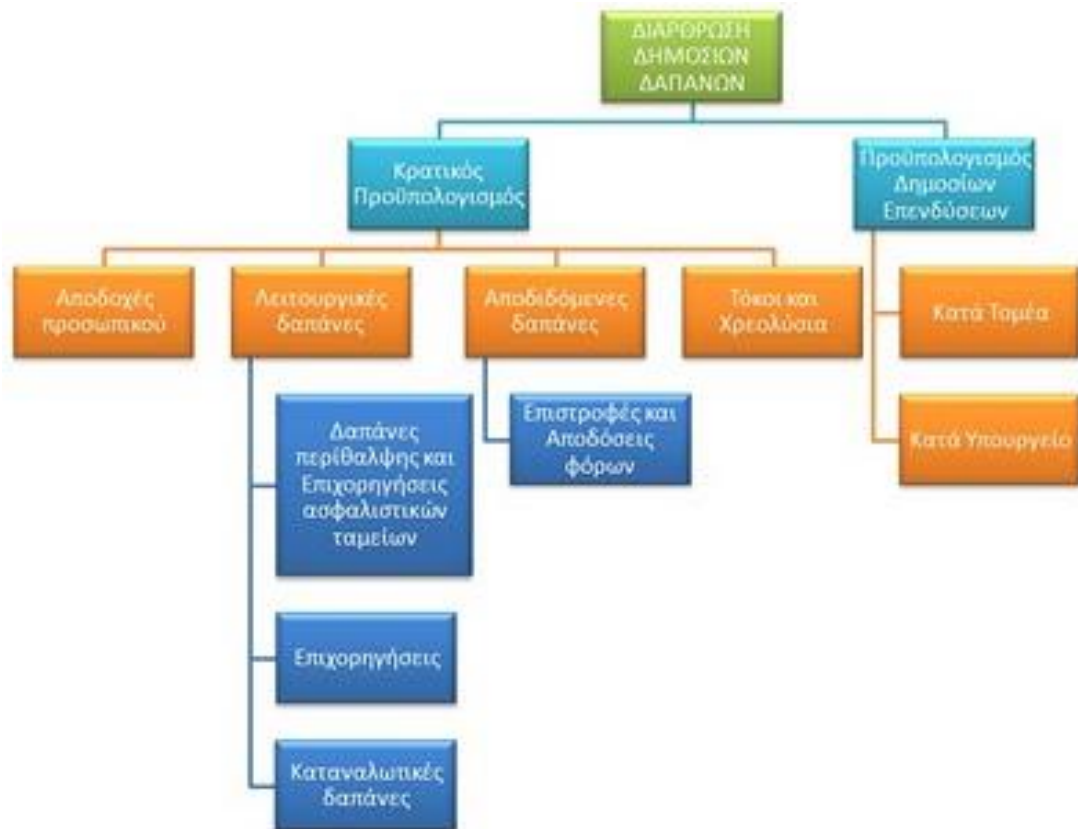
4.4.1 Εθνικολογιστική ταυτότητα

Η *βασική εθνικολογιστική ταυτότητα* στηρίζεται στην αρχή ότι η *Συνολική Αποταμίευση* ισούται με την *Επένδυση*. Ουσιαστικά αναλύει τη δομή της αγοράς: η αγορά κεφαλαίου βρίσκεται σε ισορροπία, όταν η επένδυση (I) ισούται με την *ιδιωτική αποταμίευση* (S_p), συν την *κρατική αποταμίευση* (S_g) συν τις *καθαρές ροές κεφαλαίου* (NFC) .

$$\text{Συνεπώς προκύπτει:} \quad I = S_p + S_g + \text{NFC} \quad (1)$$

Η *ιδιωτική αποταμίευση* ισούται με το εισόδημα μείον την κατανάλωση και τους φόρους. ($S_p = Y - C - T$), ενώ η *κρατική* με τους φόρους μείον τις κρατικές αγορές(G) ($S_g = T - G$). Η φορολόγηση αποτελεί τον κυριότερο πυλώνα των κρατικών εσόδων. Τα κρατικά έσοδα μειώνονται κατά το ποσό των δημοσίων δαπανών, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες του *κρατικού προϋπολογισμού* [government budget], οποίος χωρίζεται σε τακτικό προϋπολογισμό και προϋπολογισμό δημοσίων επενδύσεων. Οι δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού διακρίνονται σε δαπάνες προσωπικού, λειτουργικές, αποδιδόμενες και τόκων και χρεολυσίων, ενώ των δημοσίων επενδύσεων διακρίνονται κατά τομέα και κατά υπουργείο.

Οι λειτουργικές δαπάνες αφορούν έξοδα σχετικά με επιχορηγήσεις, καταναλωτικές δαπάνες και κάλυψης και επιχορηγήσεων των ασφαλιστικών ταμείων. Οι αποδιδόμενες δαπάνες αποτελούν το ποσό το οποίο επιστρέφεται στους φορολογουμένους και οι τόκοι και τα χρεολύσια αφορούν την αποπληρωμή του δημοσίου χρέους. Ο κρατικός προϋπολογισμός δεν πρέπει κατ' ανάγκη να είναι ισοσκελισμένος. Είναι δυνατόν να παρουσιάζει είτε έλλειμμα ή πλεόνασμα, αναλόγως αν η διαφορά ανάμεσα σε δημόσια έσοδα και τρέχουσες δαπάνες είναι αρνητική ή θετική αντίστοιχα. Το αποτέλεσμα, στο οποίο δεν συμπεριλαμβάνονται οι τόκοι εξυπηρέτησης του χρέους ονομάζεται *πρωτογενές* [core deficit or core surplus] έλλειμμα ή πλεόνασμα.

Σχήμα 4.1 , Δημόσιες Δαπάνες

πηγή: Ευρετήριο Οικονομικών Όρων

Ο δημόσιος τομέας επηρεάζει τόσο την αγορά προϊόντος όσο και την αγορά κεφαλαίου, διότι μέσω των φόρων μειώνεται το διαθέσιμο εισόδημα και κατά προέκταση οι καταναλωτικές δαπάνες άρα και την αγορά προϊόντος. Επιπλέον επηρεάζει τη ζήτηση στην αγορά προϊόντος λόγω των αγαθών και υπηρεσιών που αγοράζει από επιχειρήσεις. Όταν οι κρατικές δαπάνες ξεπερνούν τις εισπράξεις από φόρους και λοιπά κρατικά έσοδα δημιουργείται έλλειμμα, το οποίο, όπως προείπαμε, οδηγεί το δημόσιο σε δανεισμό από την αγορά κεφαλαίου.

Με τον όρο *επένδυση* [investment] αναφερόμαστε είτε στις *χρηματοπιστωτικές επενδύσεις* [financial investments] ή στην επένδυση σε *κεφαλαιουχικά αγαθά* [capital goods investments]. Οι πρώτες αφορούν την αγορά μετοχών και ομολόγων από τα νοικοκυριά και κατά συνέπεια τη παροχή δανειακών πόρων στις επιχειρήσεις, οι οποίες με τη σειρά τους πραγματοποιούν το δεύτερο είδος επένδυσης, την αγορά νέων μηχανημάτων κτιρίων και λοιπών μέσων προκειμένου να αυξήσουν τη δυναμικότητά τους να παράγουν αγαθά και υπηρεσίες.

Οι επενδύσεις καθορίζονται από δύο βασικούς παράγοντες: τις προσδοκίες των επιχειρήσεων για μελλοντικές αποδόσεις από αυτές και το τίμημα της επένδυσης, δηλαδή το αντάλλαγμα που οφείλουν να καταθέτουν για τη χρήση ετούτων των δανειακών πόρων. Συνεπώς το επιτόκιο επηρεάζει σε μεγάλο ποσοστό το κόστος της επένδυσης. Επιπλέον ο πληθωρισμός καθορίζει το ύψος του *πραγματικού επιτοκίου* [real

interest rate] , δηλαδή του προσαρμοσμένου στις αλλαγές των τιμών επιτοκίου, διότι από αυτόν εξαρτάται η αγοραστική αξία του δανειζομένου υπό τη μορφή μετοχών και ομολόγων κεφαλαίου. Εν ολίγοις, η επένδυση αυξάνεται όσο μειώνεται το πραγματικό επιτόκιο.

Αποταμίευση είναι το μέρος του εισοδήματος που επιλέγουμε με κάποιο τρόπο να κρατήσουμε αντί να το δαπανήσουμε. Το ποσό αυτό ονομάζεται *διαθέσιμο εισόδημα* [disposable income] και προκύπτει έπειτα από την αφαίρεση των φόρων και των δαπανών από το εισόδημα των νοικοκυριών. Επίσης προκειμένου να είναι παραγωγικό για την οικονομία πρέπει να είναι τοποθετημένο σε αμοιβαία κεφάλαια, να έχει διατεθεί για την αγορά μετοχών ή ομολόγων ή να έχει κατατεθεί σε κάποιο τραπεζικό λογαριασμό. Με αυτό τον τρόπο οι πόροι αυτοί είναι δυνατόν να διατεθούν διαμέσου του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε άτομα και επιχειρήσεις προκειμένου να χρησιμοποιηθούν προς αγορά κεφαλαιουχικών αγαθών. Η αύξηση του πραγματικού επιτοκίου επιφέρει αύξηση του κόστους δανεισμού και παράλληλα μείωση των κερδών των επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν. Συνεπώς μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και κατ' επέκταση μείωση της κατανάλωσης.

Μια ανοιχτή οικονομία έχει τη δυνατότητα να απευθύνεται σε διεθνείς πηγές πόρων για την κάλυψη είτε δημοσίων ελλειμμάτων ή εσωτερικών επενδύσεων. Εάν δηλαδή η ζήτηση πόρων υπερβαίνει την εθνική αποταμίευση ή εγχώρια πηγή πόρων οι επιχειρήσεις και οι κυβερνήσεις καταφεύγουν σε εξωτερικό δανεισμό. Οι *καθαρές εισροές κεφαλαίου* [net capital inflows], οι οποίες υποδηλώνουν τον *καθαρό* δανεισμό από το εξωτερικό, χρησιμοποιούνται για τους ανωτέρω σκοπούς. Προκύπτουν αν από τις *εισροές κεφαλαίου* [capital inflows] ή δανειζόμενα κεφάλαια από το εξωτερικό, αφαιρεθούν οι *εκροές κεφαλαίων* [capital outflows] ή τα κεφάλαια τα οποία δανείζει μια χώρα σε άλλες. Αυτού του είδους ο δανεισμός πραγματοποιείται μέσω του μηχανισμού αγορών των κρατικών ομολόγων.

Επιπλέον μια ανοιχτή οικονομία επιδίδεται σε διεθνές εμπόριο, συνεπώς υπάρχουν τέσσερις βασικοί παράγοντες που διαμορφώνουν τη συνολική ζήτηση και συνθέτουν τη παραγόμενη εκροή: η κατανάλωση, η επένδυση, οι κρατικές αγορές και οι καθαρές εξαγωγές. Προκειμένου να βρεθεί μια τέτοια οικονομία σε επίπεδο ισορροπίας θα πρέπει να ισούται η ζήτηση με τη παραγόμενη εκροή όπου:

$$Y = C + I + G + NX \quad (2)$$

Η σχέση (1) εναλλακτικά εκφράζεται ως εξής:

$$(Y - C - T) + (T - G) + NCF = Y - C - G + NCF = I$$

Από (1) και (2) προκύπτει:

$$I + NX + NCF = I \quad \Rightarrow$$

$$NX + NCF = 0 \quad (3)$$

Αυτό σημαίνει ότι εάν οι καθαρές ροές κεφαλαίου (NCF) είναι θετικές, σημαίνει ότι η χώρα έχει ανάγκη από δανεισμό διότι οι καθαρές εξαγωγές (NX) πρέπει ,από τον τύπο

(3), να είναι αρνητικές. Συνεπώς το Εμπορικό Ισοζύγιο θα παρουσιάζει έλλειμμα [trade deficit]. Σε αντίθετη περίπτωση οι καθαρές εξαγωγές είναι θετικές και το εμπορικό ισοζύγιο παρουσιάζει πλεόνασμα [trade surplus] και η χώρα έχει τη δυνατότητα να δανείζει χώρες του εξωτερικού. Θα ισχύει δηλαδή η *βασική εμπορική ταυτότητα* [basic trade identity]:

$$\text{Έλλειμμα εμπορικού ισοζυγίου} = \text{IM} - \text{E} = - \text{NX} = \text{NCF}$$

Για την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια ισχύουν τα εξής στοιχεία:

ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ						
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
-27.558,9	-35.286,3	-41.499,2	-44.048,8	-30.767,3	-28.279,6	-27.229,1

Πίνακας 4. 1
(Ποσά σε εκατ. Ευρώ)

πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Ο παραπάνω πίνακας μας δείχνει το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου για τα έτη 2005 μέχρι 2011. Όπως παρατηρείται το 2007 και το 2008 το έλλειμμα άγγιξε πολύ υψηλά επίπεδα. Για την κάλυψη αυτού του ελλείμματος απαιτήθηκε δανειακό κεφάλαιο. Από το 2009 και μετά παρατηρείται σημαντική μείωση του ελλείμματος και στη συνέχεια σταδιακή.

4.4.2 Κρατικός Προϋπολογισμός

Παραπάνω αναφερθήκαμε στην έννοια του *κρατικού προϋπολογισμού*. Με τον όρο αυτό νοείται ο τυπικός νόμος, ο οποίος συντάσσεται ανά οικονομικό έτος και προσδιορίζει τις δραστηριότητες του κράτους. Υπαγορεύει τον τρόπο με τον οποίο οι κρατικές αρχές σκοπεύουν να συλλέξουν έσοδα, ορίζοντας επίσης το ύψος των εσόδων αυτών, καθώς και τον τρόπο διαχείρησής τους ώστε να επιτυγχάνονται οι κρατικές λειτουργίες: η δίκαιη διανομή των πόρων αυτών στα μέλη της κοινωνίας, μέσω της εφαρμογής αντικυκλικών πολιτικών, αναδιανομής του εισοδήματος, αναπτυξιακών έργων και ορθού καθορισμού του τι θα παραχθεί από τα δημόσια αγαθά που δύναται να παράγει το κράτος (Παπαηλίας Θ. , 2011) .Αποτελεί δηλαδή ένα βραχυχρόνιο (διάρκειας ενός έτους) δεσμευτικό και λεπτομερές πρόγραμμα της κυβέρνησης για τον τρόπο συλλογής των εσόδων από τους πολίτες και δαπάνης αυτών ανά κατηγορία.

Διακρίνεται σε *τακτικό προϋπολογισμό* και *προϋπολογισμό δημοσίων επενδύσεων*. Γίνεται σε τέσσερις *φάσεις*: α) της *κατάρτισης* εισηγητικής έκθεσης ,υπεύθυνος της οποίας είναι ο Υπουργός των Οικονομικών, β) της *έγκρισης* του προϋπολογισμού, ύστερα

από κατάθεση της εισηγητικής έκθεσης στη Βουλή και ψήφισής της, γ) της υλοποίησής του και δ) του ελέγχου. Οι δαπάνες και τα έξοδα του προϋπολογισμού αφορούν το επόμενο έτος, ενώ συμπεριλαμβάνονται και στοιχεία του προηγούμενου, απολογιστικά. Θα μπορούσαμε δηλαδή να πούμε ότι το έτος t συντάσσεται ο προϋπολογισμός για το έτος t+1, στον οποίο εμπεριέχονται στοιχεία του έτους t-1. Στην Ελλάδα ψηφίζεται κάθε χρόνο πριν το κλείσιμο της Βουλής, δηλαδή πριν τις ημέρες των Χριστουγέννων.

4.5 Κρίση Χρέους και Δημοσιονομική Εξυγίανση

Όπως έχουμε αναφέρει σε προηγούμενα κεφάλαια σύμφωνα με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, ο λόγος του δημοσίου ελλείμματος του κρατικού προϋπολογισμού μιας χώρας της Ευρωζώνης προς το ΑΕΠ της οφείλει να κυμαίνεται σε ποσοστό χαμηλότερο του 3% ή να βαίνει προς αυτό το στόχο. Παρόμοια, ο λόγος του Δημοσίου Χρέους της προς το ΑΕΠ της πρέπει να κυμαίνεται σε ποσοστά χαμηλότερα του 60% ή να βαίνει προς τον στόχο. Τα έτη 2007 και 2008 οι μακροοικονομικοί δείκτες της Ελλάδας καθώς και οι αριθμοδείκτες τήρησης της δημοσιονομικής πειθαρχίας φάνερωναν μια πλήρως αποδιοργανωμένη ελληνική οικονομία (Γράφημα 4.2). Παρόλα αυτά το έλλειμμα εξακολούθησε να αυξάνεται και το έτος 2009 άγγιξε το 15,6% του ΑΕΠ, ενώ το έτος 2010 έπεσε στο 10,7% (Γράφημα 4.3). Το έτος 2010 ο λόγος δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ αυξήθηκε δραστικά λόγω ταυτόχρονης αύξησης του Χρέους και μείωσης του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (Γράφημα 4.1), εκτινάσσοντας την τιμή του δείκτη στο 148,3% του ΑΕΠ έναντι του 129,7% του προηγούμενου έτους.

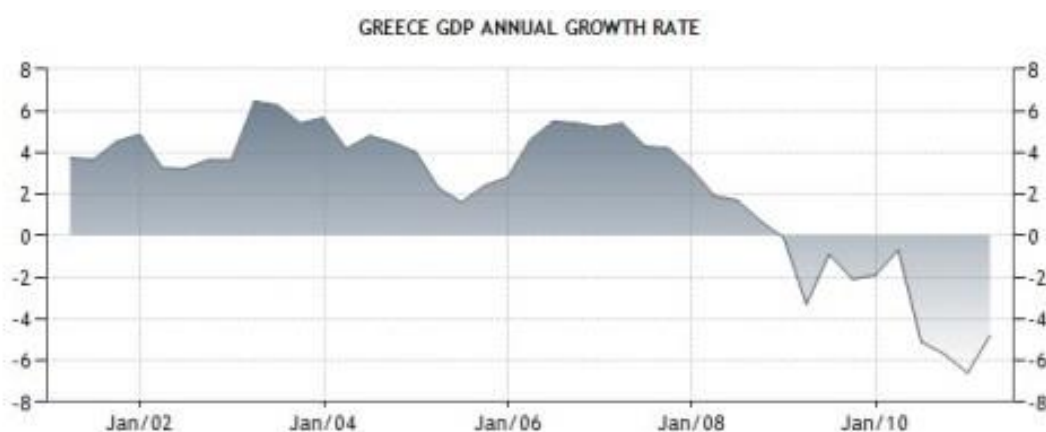
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ				
		2009	2010	2011
1.	Βασικά Μεγέθη			
	Όνομαστικό ΑΕΠ (σε εκατ.€)	231,081	222,151	208,532
	Ποσοστό μεταβολής πραγματικού ΑΕΠ	-3,1%	-4,9%	-7,1%
	Εναρμονισμένος ΔΤΚ	1,3%	4,7%	3,1%
	Ποσοστό ανεργίας	9,5%	12,6%	17,7%
2.	Δημόσια Οικονομικά	2009	2010	2011
	Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (σε εκατ.€)	299,682	329,513	355,658
	Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% επί του ΑΕΠ)	129,7%	148,3%	170,6%
	Έλλειμμα Γενικής Κυβέρνησης (% επί του ΑΕΠ)	-15,6%	-10,7%	-9,4%
ΕΥΡΩΖΩΝΗ				
		2009	2010	2011
	Ποσοστό μεταβολής πραγματικού ΑΕΠ	-4,4%	2,0%	1,4%
	Εναρμονισμένος ΔΤΚ	0,3%	1,6%	2,7%
	Ποσοστό ανεργίας	9,6%	10,1%	10,2%

Πηγή: Υπ. Οικονομικών, Eurostat

Πίνακας 4.2

Προκειμένου το ποσό του χρέους να είναι προσαρμοσμένο σύμφωνα με τον τρέχον ρυθμό πληθωρισμού και τη πραγματική οικονομική κατάσταση του κράτους εκφράζεται ως ποσοστό του ΑΕΠ. Έτσι επιτυγχάνεται μια πιο αντικειμενική παρουσίαση της έκτασής του σε σημερινές συνθήκες. Προκειμένου να διορθωθούν οι μακροοικονομικές ανισορροπίες της οικονομίας της Ελλάδας και να ανακτηθεί η πιστοληπτική της ικανότητα, η χώρα υπήχθη στη διαδικασία δημοσιονομικής προσαρμογής [fiscal adjustment]. Για να επιτευχθεί η εξυγίανση των δημοσιονομικών [fiscal consolidation], απαιτήθηκε από την επιτροπή Τρόικα η προσαρμογή της δημοσιονομικής πολιτικής στη τήρηση συγκεκριμένων μέτρων λιτότητας, τα οποία ορίζονται μέσω των μνημονιακών συμβάσεων. Τα μέτρα αυτά προβλέπουν ταυτόχρονη μείωση των δημοσίων δαπανών, μέσω της ελάττωσης του αριθμού των δημοσίων υπαλλήλων και του κόστους της εργασίας, και αύξηση των δημοσίων εσόδων, που στοχεύουν στη διεύρυνση της φορολογικής βάσης καθώς και στη συγκομιδή διαφευχθέντων κερδών λόγω ανεπάρκειας του φοροεισπρακτικού μηχανισμού.

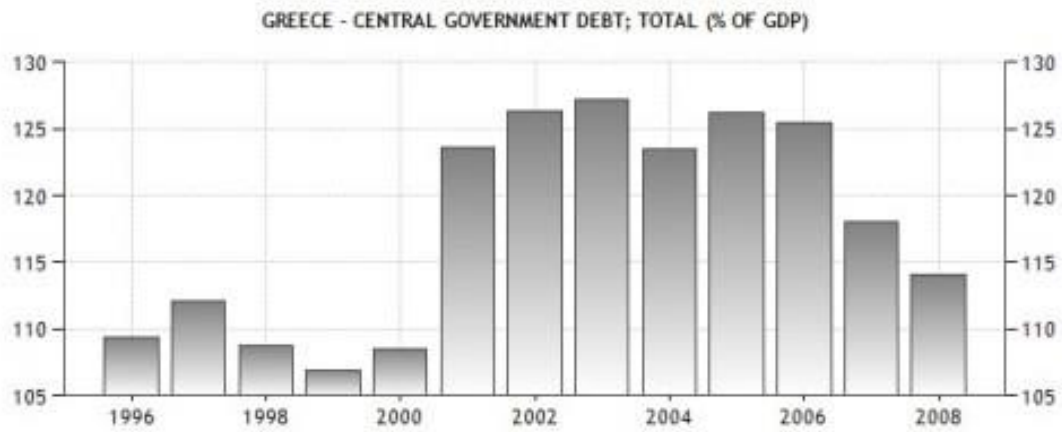
Εφόσον τηρούνται οι όροι δημοσιονομικής εξυγίανσης, η Ελλάδα θα δικαιούται να εκταμιεύει τις δόσεις του δανείου ύψους 110 δισεκατομμυρίων ευρώ. Επιπλέον η μνημονιακή πολιτική προβλέπει τη στήριξη του χρηματοπιστωτικού και τραπεζικού τομέα, με την προϋπόθεση ότι η χώρα θα προχωρήσει σε μαζικές αποκρατικοποιήσεις και θα κάνει ενέργειες προς εξυγίανση του εμπορικού της ισοζυγίου.

Γράφημα 4.1

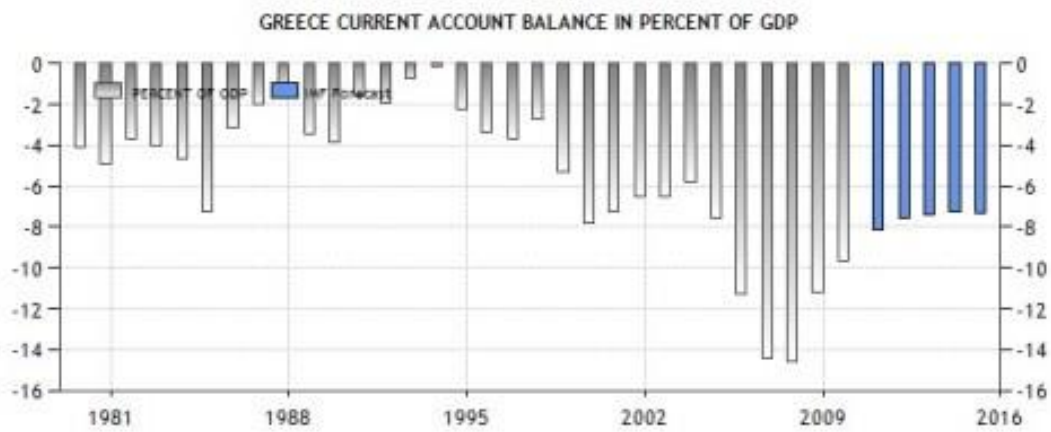
Πηγή: Trading Economics Database.

Στο γράφημα 4.1 παρατηρείται η σταδιακή μείωση του ΑΕΠ, μετά την εφαρμογή των μέτρων.

Γράφημα 4. 2

Πηγή: Trading Economics Database.

Γράφημα 4. 3

Πηγή: Trading Economics Database.

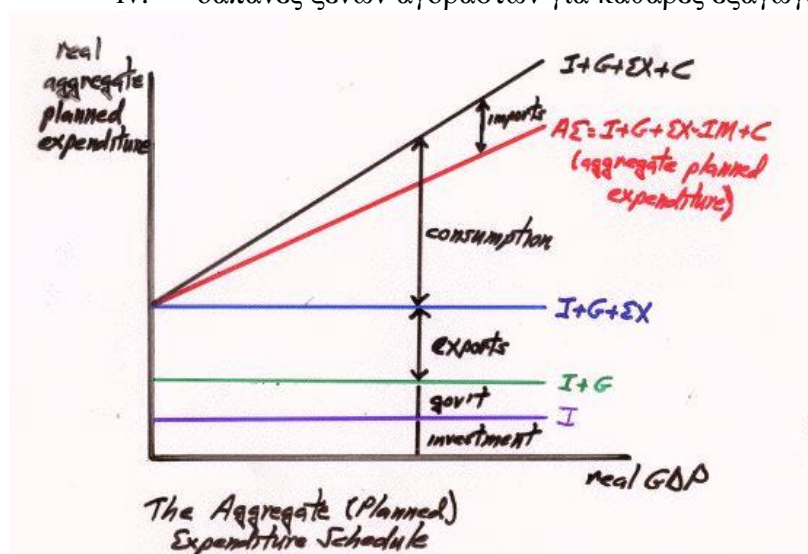
4.6 Συνολικές Δαπάνες και Εισόδημα

4.6.1 Συνολικές Δαπάνες και Πολλαπλασιαστές

Η συνολική ζήτηση για όσα παράγει η οικονομία αναπαρίσταται γραφικά μέσω της καμπύλης συνολικών δαπανών [aggregate expenditure schedule].

Οι *συνολικές δαπάνες* [aggregate expenditures] αποτελούνται από τις πραγματικές:

- καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών
- δαπάνες των επιχειρήσεων σε επενδυτικά αγαθά
- κυβερνητικές δαπάνες σε δημόσια αγαθά
- δαπάνες ξένων αγοραστών για καθαρές εξαγωγές

Διάγραμμα 4.3

Από τη μορφή της καμπύλης συμπεραίνουμε τα εξής:

- έχει ανοδική κλίση: το εθνικό εισόδημα αυξάνεται όταν αυξάνουν και οι συνολικές δαπάνες. Επίσης, μεταβολές στο επιτόκιο ή στη φορολόγηση μπορούν να επηρεάζουν τη κλίση της ή να τη μετατοπίσουν ολόκληρη.
- Μια αύξηση στο εισόδημα, δεν συνεπάγεται ισόποση αύξηση στις επιμέρους δημόσιες δαπάνες, καθώς υπάρχει η επιλογή της αποταμίευσης.
- Για τα πολύ χαμηλά εθνικά εισοδήματα παρατηρείται ότι οι συνολικές δαπάνες θα υπερβούν το εισόδημα προκειμένου να καλυφθεί η κατανάλωσή τους.

Επειδή τα χρήματα που καταβάλλονται για να αγοραστεί ένα αγαθό ή μια υπηρεσία τελικά καταλήγουν ως εισόδημα για κάποιον, ισχύει η ταυτότητα:

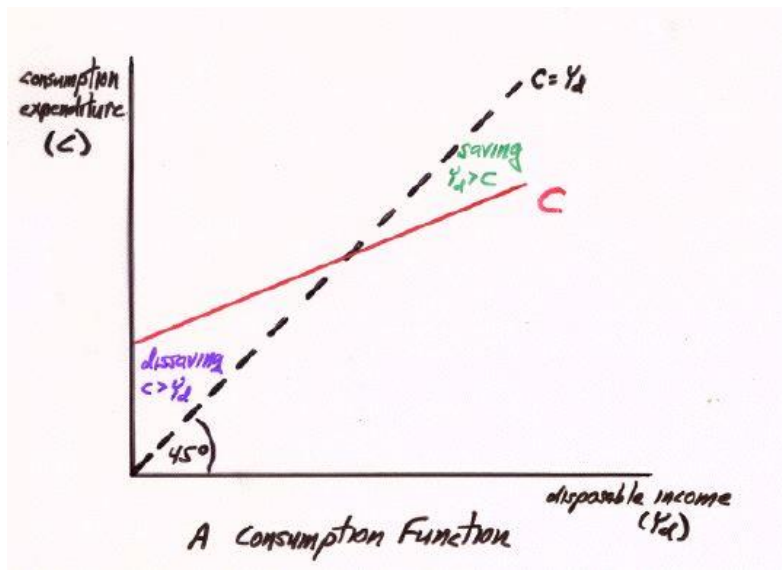
$$\text{Εθνική Εκροή} = \text{Εθνικό Εισόδημα} \quad (\text{ΑΕΠ}=\text{Υ}) \quad (1)$$

Επιπλέον σε καθεστώς ισορροπίας:

$$\text{Συνολικές Δαπάνες} = \text{Συνολική Εκροή} \quad (\text{ΑΕ}=\text{ΑΕΠ}) \quad (2)$$

Άρα από (1) και από (2) :

$$\boxed{\text{ΑΕ}=\text{ΑΕΠ}=\text{Υ}} \quad (3)$$

Διάγραμμα 4. 4

Το σημείο τομής της καμπύλης των συνολικών δαπανών και της γραμμής των 45° αποτελεί το επίπεδο ισορροπίας. Στο Διάγραμμα 4.4 φαίνεται η σχέση εκροής και συνολικών δαπανών. Επιπλέον όσο πιο απότομη είναι η κλίση της καμπύλης συνολικών δαπανών, τόσο πιο έντονη είναι η αύξηση στις δαπάνες των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων, της κυβέρνησης και του ξένου τομέα σε μια αύξηση του εισοδήματός τους. Για το κομμάτι πάνω από το σημείο ισορροπίας οι συνολικές δαπάνες είναι μικρότερες της συνολικής εκροής, συνεπώς δημιουργείται πλεόνασμα που αποτελεί την αποταμίευση. Αντίθετα για το κομμάτι κάτω του επιπέδου ισορροπίας οι συνολικές δαπάνες ξεπερνούν το επίπεδο της συνολικής εκροής ή εισοδήματος. Ένα παράδειγμα για το παραπάνω θα μπορούσε να θεωρηθεί το εξής: Εάν τα νοικοκυριά δεν έχουν το απαραίτητο εισόδημα για να καλύψουν τις δαπάνες τους, καταφεύγουν στη χρήση κεφαλαίων τα οποία είχαν αποταμιεύσει στο παρελθόν. Συνεπώς η κατανάλωση, όπως και η αποταμίευση συνδέονται στενά με το διαθέσιμο εισόδημα.

Σημαντικό επίσης ρόλο παίζουν και οι εκτιμήσεις των νοικοκυριών για αλλαγές στην οικονομία και στο εισόδημά τους, διότι είναι δυνατόν να καταναλώνουν περισσότερα χρήματα ή να αποταμιεύουν περισσότερα εάν γνωρίζουν πως θα κινηθεί στο μέλλον η οικονομία ή εάν γνωρίζουν ότι θα λαμβάνουν κάποιο επιπλέον σταθερό εισόδημα. Ακόμη, τα πλουσιότερα νοικοκυριά τείνουν να καταναλώνουν περισσότερο, διότι λόγω του πλούτου τους έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιούν τις καταναλωτικές τους επιλογές χωρίς να βασίζονται κατά κύριο λόγο σε οικονομικά κριτήρια.

Το ποσό βάσει του οποίου αλλάζει η κατανάλωση όταν αλλάζει το εισόδημα ονομάζεται *οριακή ροπή κατανάλωσης*⁴ [marginal propensity to consume - MPC]. Τα

⁴ Στον ορισμό της οριακής ροπής για κατανάλωση, δημιουργείται η εξής σύγχυση: η ταυτότητα αναφέρεται σε εκείνη που προκύπτει εξετάζοντας τη ροπή του συνόλου, ενώ στη πραγματικότητα πρόκειται για το

άτομα επιλέγουν είτε να καταναλώσουν το διαθέσιμο εισόδημά τους ή να το αποταμιεύσουν. Το υψηλότερο επίπεδο αποταμίευσης που απορρέει από μια επιπλέον νομισματική μονάδα ονομάζεται *οριακή ροπή αποταμίευσης* [marginal propensity to save – MPS]. (Stiglitz J. & Walsh C. , 2009) Από τα παραπάνω προκύπτει ότι εφόσον 1 νομισματική μονάδα είτε δαπανάται ή αποταμιεύεται θα ισχύει:

$$\boxed{MPC + MPS = 1} \quad (4)$$

Κατ' επέκταση, όσο μεγαλύτερη είναι η οριακή ροπή για κατανάλωση, τόσο μικρότερη θα είναι η οριακή ροπή για αποταμίευση. Φυσικά, το πόσες νομισματικές μονάδες θα αποτελέσουν το διαθέσιμο εισόδημα, ώστε να αποταμιευτούν ή να καταναλωθούν εξαρτάται από τη φορολόγηση. Μια αύξηση των φόρων προκαλεί μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος, επομένως μείωση της κατανάλωσης και της αποταμίευσης. Επιπλέον οδηγεί σε μετατόπιση της καμπύλης συνολικών δαπανών προς τα κάτω, ενώ οι φορολογικές περικοπές προς τα πάνω. Παράλληλα όμως για το κομμάτι της βασικής εμπορικής ταυτότητας που αφορά την κρατική αποταμίευση, μια αύξηση των φόρων συνεπάγεται θετική επίπτωση, καθώς αυξάνονται τα κρατικά έσοδα. Το αντίστροφο ισχύει για μία μείωση. Σε αυτό το σύστημα σημαντικό ρόλο παίζουν οι αυτόματοι σταθεροποιητές και οι πολλαπλασιαστές.

. Ως *πολλαπλασιαστής* [multiplier] ονομάζεται ο αριθμός, ο οποίος εκφράζει το βαθμό στον οποίο ένα ποσό που εισέρχεται σε μια οικονομία, αυξάνοντας το εισόδημα επηρεάζει την τελική εκροή. Η φιλοσοφία του πολλαπλασιαστή βασίζεται στο εξής σκεπτικό: οι αλλαγές στη δημοσιονομική πολιτική, επιφέρουν αλλαγές στη δημόσια αποταμίευση, οι οποίες με τη σειρά τους προκαλούν μεταβολές στη βασική εμπορική ταυτότητα.

Από τη Βασική Εμπορική Ταυτότητα: $S_p + S_g = I + NFC$:

$$S_p = Y - C - T$$

$$C = a + MPC * Y_d$$

MPC: Οριακή ροπή για κατανάλωση

a: η ελάχιστη κατανάλωση, εάν το εισόδημα ήταν ίσο με μηδέν.

C: κατανάλωση

Y_d : διαθέσιμο εισόδημα

Διευρύνοντας τη παραπάνω ισότητα με την προσθήκη της επένδυσης και του κρατικού τομέα προκύπτει:

$$AE = C + I + G = a + MPC * Y_d + E \quad (5)$$

AE: συνολικές δαπάνες

I: επένδυση

άθροισμα πολλών διαφορετικών ατομικών προτιμήσεων. Όπως είναι φυσικό, δεν υπάρχει ομοιογένεια του MPC, μιας και ορισμένα τμήματα της κοινωνίας εμφανίζουν διαφορετική ροπή για κατανάλωση από άλλα.

G: δημόσιες δαπάνες

E: αποτέλεσμα συνολικών δαπανών

Έστω ότι οι $Y_d = (1 - t) * Y$ \Rightarrow

$$AE = C + I + G = a + MPC * [(1 - t) * Y] + E \Leftrightarrow \boxed{Y = (a + E) / [1 - (1 - t) * MPC]} \quad (6)$$

$$κ = 1 / [1 - (1 - t) * MPC]$$

Έστω ότι η εξίσωση συνολικών δαπανών είναι η εξής:

$$AE = A + b * Y$$

A: η αξία του AE όταν το $Y=0$

b: η κλίση της ευθείας – ο βαθμός στον οποίο μια αύξηση στο εισόδημα κατά 1 νομισματική μονάδα, αυξάνει τις συνολικές δαπάνες κατά b νομισματικές μονάδες.

$b > 0$, γιατί η κλίση είναι θετική αλλά μικρότερη των 45° .

σε σημείο ισορροπίας:

$$AE = Y \Rightarrow$$

$$AE = Y = A + b * Y \Rightarrow$$

$$Y = A / (1 - b) \quad (4)$$

Από τη σχέση (4) προκύπτει ότι εάν το A αλλάξει κατά 1 νομισματική μονάδα, το Y θα αυξηθεί κατά $1 / (1 - b)$ νομισματικές μονάδες, δεδομένου ότι δεν θα μεταβληθούν τα φορολογικά έσοδα σε αύξηση του εισοδήματος. Το κλάσμα αυτό ονομάζεται *πολλαπλασιαστής δαπάνης* και προσαρμόζεται ως εξής εάν η παραπάνω προϋπόθεση δεν αληθεύει:

$$κ = 1 / (1 - b)$$

$$\Delta Y = \Delta G / [1 - b + (b * t)] \quad , \text{ εάν ο φορολογικός συντελεστής είναι αναλογικός}$$

κ: πολλαπλασιαστής

t: ο βαθμός μεταβολής των φορολογικών εσόδων

Ένας ακόμα σημαντικός πολλαπλασιαστής, είναι εκείνος των μεταβιβαστικών πληρωμών, ο οποίος υπολογίζεται ως εξής:

$$\Delta Y = \Delta T_r * b / (1 - b)$$

$$\Delta Y = \Delta T_r * b / [1 - b + (b * t)] \quad , \text{ εάν λάβουμε υπ' όψιν και τη μεταβολή των φορολογικών εσόδων.}$$

Για την ιδιωτική αποταμίευση (S_p) ισχύει ότι μια μείωση στη φορολόγηση μπορεί να προκαλέσει αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος, διότι πολλοί φόροι σχετίζονται με

το εισόδημα. Ωστόσο αυτό δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη ισόποση μεταβολή της ροπής προς κατανάλωση.

Ακολουθώντας τη παραπάνω μεθοδολογία προκύπτει ότι ο *πολλαπλασιαστής φορολογίας* θα υπολογίζεται ως εξής:

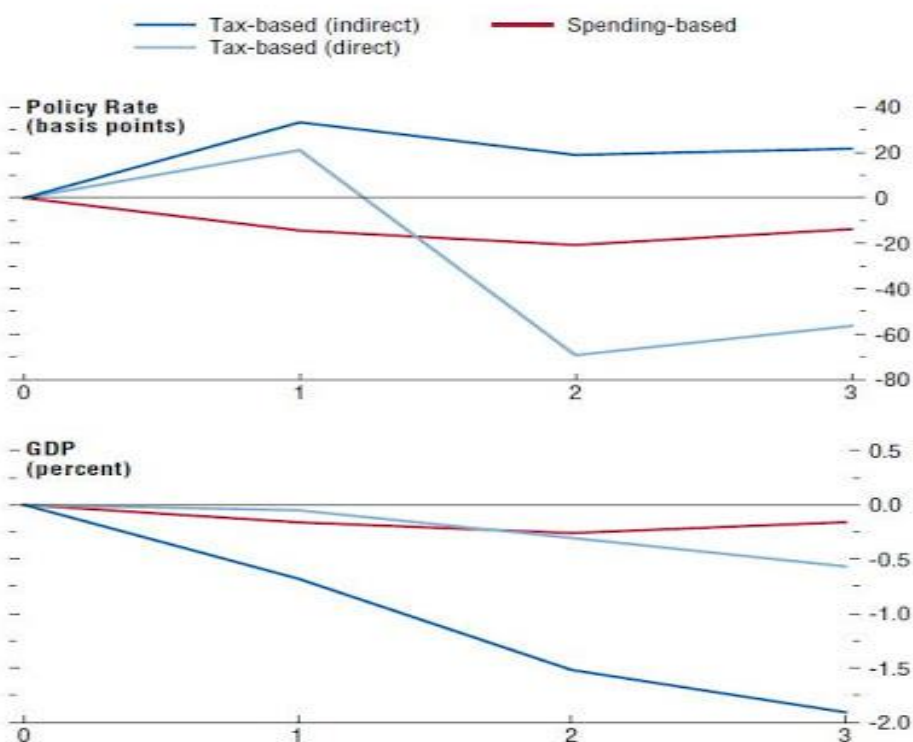
$$\kappa = \Delta Y / \Delta T_{\chi} = -b / (1-b) \Leftrightarrow \Delta Y = -\Delta T_{\chi} * b / (1-b), \text{ για αύξηση εισοδήματος μέσω της άμεσης φορολόγησης.}$$

$$\kappa = \Delta Y / \Delta T_{\varepsilon} = -1 / (1-b) \Leftrightarrow \Delta Y = -\Delta T_{\varepsilon} / (1-b) \quad , \text{ εάν μεταβληθούν οι έμμεσοι φόροι}$$

$\Delta Y = -\Delta T / [1-b+(b*t)]$, εάν ο φορολογικός συντελεστής είναι αναλογικός
Επειδή η αύξηση της έμμεσης φορολόγησης καθιστά τα προϊόντα πιο ακριβά, μειώνει σε μεγαλύτερο βαθμό το διαθέσιμο εισόδημα των καταναλωτών. Στο Γράφημα 4.5 φαίνεται η επίδραση της έμμεσης και της άμεσης φορολόγησης.

Figure 3.7. Composition and Monetary Conditions: Impact of a 1 Percent of GDP Fiscal Consolidation

The policy rate usually rises on impact for episodes of tax-based consolidation, particularly when they include some indirect tax hikes. In the case of indirect tax hikes, the output costs are particularly high.

Source: IMF staff calculations.
Note: $t = 1$ denotes the year of consolidation.

Γράφημα 4. 4

Διευρύνοντας την ισότητα (6) με την προσθήκη του διεθνούς εμπορίου προκύπτει:

$$\boxed{AE = C + I + G + X - M} \quad (7)$$

X: εξαγωγές

M: εισαγωγές

MPI: οριακή ροπή εισαγωγών

Οι εισαγωγές επηρεάζουν το διαθέσιμο εισόδημα, ενώ οι εξαγωγές θεωρούνται σταθερές. Από την συνάρτηση εισαγωγών:

$$M = MPI * Y_d \quad (8)$$

Από (7) και (8) προκύπτει:

$$AE = a + [MPC * (1 - t) * Y] + I + G + X - [MPI * (1 - t) * Y] \quad (9)$$

Επίσης εφόσον σε καθεστώς ισορροπίας $AE = Y$, η (9) θα γίνει:

$$Y = \frac{a + I + G + X}{[1 - (1 - t) * (MPC - MPI)]} \quad (10)$$

Συνεπώς ο ολοκληρωμένος πολλαπλασιαστής θα είναι:

$$K = \frac{1}{MPS + (MPC * t) + MPI}$$

4.6.2 Το θεώρημα του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού

Υπάρχει το θεώρημα του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού, το οποίο ορίζει ότι εάν οι κρατικές δαπάνες και οι φορολογία να μεταβληθούν ισόποσα, η αύξηση αυτή προκαλεί αύξηση στο εισόδημα κατά το ποσό που μεταβάλλονται οι κρατικές δαπάνες ή η φορολογία, χωρίς να επηρεαστεί ο κρατικός προϋπολογισμός. Για να υπάρξει όμως ουσιαστική αλλαγή, θα πρέπει η αλλαγή στους φόρους ή στις δημόσιες δαπάνες να είναι σημαντική, πράγμα που προκαλεί αλλαγή στην κοινωνία. Επίσης η φύση και το μέγεθος των επιδράσεων εξαρτάται από το συνδυασμό των δημοσιονομικών μέτρων που μεταβάλλουμε.

Οι δημοσιονομικές δαπάνες αυξάνουν την ενεργό ζήτηση⁵ και το εισόδημα στην οικονομία ανάλογα με την κατηγορία της δαπάνης. Υπάρχουν οι πρωτογενείς αυξήσεις, που αφορούν αυξήσεις σε αμοιβές παραγωγικών συντελεστών όπως είναι οι μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων ή οι δημόσιες επενδύσεις. Οι αυξήσεις αυτές επιφέρουν και δευτερογενείς αλλαγές στην ενεργό ζήτηση, διότι αυξάνεται το εισόδημα και κατ' επέκταση η κατανάλωση σε κάποιο βαθμό. Κατά την ίδια λογική, οι μεταβιβαστικές πληρωμές, όπως είναι π.χ. οι συντάξεις, αφενός αποτελούν μεταβίβαση εισοδήματος από το δημόσιο προς τον ιδιωτικό τομέα, συνεπώς δεν λαμβάνονται υπ' όψιν για τον υπολογισμό του εθνικού εισοδήματος και αφετέρου αυξάνουν την ενεργό ζήτηση μόνο δευτερογενώς, διότι δεν πρόκειται για παραγωγικούς συντελεστές. Οι επιδράσεις αυτές

⁵ Ενεργός ζήτηση = $\kappa * (\bar{I} + \bar{C})$, \bar{I} : μέγεθος αυτόνομων επενδύσεων, \bar{C} : μέγεθος αυτόματης κατανάλωσης

υπολογίζονται με βάση το ύψος τους, με τη χρήση των πολλαπλασιαστών και η συνολική επίδραση της δαπάνης για αγαθά και υπηρεσίες (παραγωγικούς συντελεστές) είναι πιο αποδοτική από εκείνη για μεταβιβαστικές πληρωμές (Γεωργακόπουλος Θ., 2012).

Ουσιαστικά μέσω του θεωρήματος του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού, δίνεται μια επεξήγηση για τη μεταβίβαση εισοδήματος από τον ιδιωτικό στο δημόσιο τομέα και το αντίστροφο. Εδώ προκύπτει ένα πολύ σημαντικό ζήτημα από πολιτική άποψη. Οι φόροι, οι οποίοι αποτελούν μεταβίβαση εισοδήματος από τον ιδιωτικό τομέα στο δημόσιο, όμοια με τις μεταβιβαστικές πληρωμές, δεν αποτελούν αμοιβές συντελεστών παραγωγής και δεν επηρεάζουν το μέγεθος της ενεργούς ζήτησης και του εθνικού εισοδήματος. Ασκούν παρόλα αυτά δευτερογενή επίδραση στο εθνικό εισόδημα, διότι μεταβάλλουν το εισόδημα του ιδιωτικού τομέα και έτσι επηρεάζουν την κατανάλωση και την ενεργό ζήτηση. Ο ιδιωτικός τομέας χωρίζεται σε δύο τμήματα:

- α) τις επιχειρήσεις, από τις οποίες εξαρτάται η ιδιωτική επένδυση,
- β) τα νοικοκυριά, από τα οποία εξαρτάται η κατανάλωση.

Οι επιδράσεις των φόρων δεν είναι ίδιες για την κατανάλωση και την επένδυση, συνεπώς διαφέρουν ανάλογα με τον φορέα που πλήττουν. Ένας επιπλέον παράγοντας είναι το είδος των μεταβαλλόμενων φόρων. Οι φόροι όπως έχουμε τονίσει και σε προηγούμενο κεφάλαιο χωρίζονται σε:

- i. Αυτόνομους
- ii. Εισοδήματος
- iii. Κατανάλωσης

Ανάλογα με το είδος του φόρου που μεταβάλλεται επηρεάζεται και ο αντίστοιχος τομέας. Οι φόροι εισοδήματος και οι αυτόνομοι φόροι προκαλούν μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και κατ' επέκταση πλήττουν την κατανάλωση και την ενεργό ζήτηση στην οικονομία. Οι έμμεσοι φόροι δεν επηρεάζουν το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών άμεσα, αλλά έμμεσα εφόσον συμπεριλαμβάνονται στη τελική τιμή των προϊόντων. Με αυτόν τον τρόπο πλήττουν το πραγματικό εισόδημα, και μάλιστα σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άμεσους ή τους αυτόνομους. Για το λόγο αυτό θεωρούνται περισσότερο άδικοι, γίνονται περισσότερο αισθητοί στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, διότι μειώνουν ακόμα περισσότερο το ήδη χαμηλό πραγματικό τους εισόδημα και εντείνουν την ανισοκατανομή του πλούτου και τη φτώχεια.

Σημαντικό ρόλο στην κατανόηση αυτών των μεταβολών παίζουν οι πολλαπλασιαστές. Αν μεταβάλλουμε τις δημόσιες δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες με πολλαπλασιαστή: $\kappa = \frac{1}{1-b}$, και τους άμεσους φόρους, οι οποίοι όπως είπαμε παραπάνω έχουν πολλαπλασιαστή $\kappa' = -\frac{b}{1-b}$, η ενεργός ζήτηση και το εισόδημα θα μεταβληθούν προς την ίδια κατεύθυνση και κατά το μέγεθος της μεταβολής των δαπανών και των φόρων. Συνεπώς αφού το μέγεθος του πολλαπλασιαστή θα είναι ίσο με

τη μονάδα, μεταβάλλονται τα μέρη του προϋπολογισμού και επηρεάζεται το επίπεδο ισορροπίας της οικονομίας, ενώ παράλληλα ισχύει η ισότητα. Αντίστοιχα εάν μειωθούν οι μεταβιβαστικές πληρωμές και παράλληλα αυξηθούν ισόποσα οι άμεσοι φόροι, η ενεργός ζήτηση και το εθνικό εισόδημα δεν θα μεταβληθούν και θα εξακολουθεί να ισχύει το θεώρημα του ισοσκελούς προϋπολογισμού. Αν όμως αυξηθούν αντί των άμεσων φόρων οι έμμεσοι, με πολλαπλασιαστή $K'' = -\frac{1}{(1-b)^3}$, τότε θα μειωθεί ισόποσα η ενεργός ζήτηση και το εισόδημα προς την αντίθετη κατεύθυνση. Συνεπώς οι μεταβολές στη δομή του προϋπολογισμού μπορεί στο τέλος να μην διαταράσσουν την ισότητα, παίζουν όμως καθοριστικό ρόλο στο εθνικό εισόδημα.

4.7 Αυτόματοι Σταθεροποιητές και Προαιρετική Δράση

Ένας αποτελεσματικός τρόπος συνεισφοράς της δημοσιονομικής πολιτικής στην εξυγίανση της οικονομίας είναι μέσω της χρήσης των *αυτομάτων σταθεροποιητών* [automatic stabilizers] και της *προαιρετικής δράσης* [discretionary actions]. Με την καθιέρωση των αυτομάτων σταθεροποιητών διασφαλίζεται η ομαλή προσαρμογή των φόρων, καθώς και των κρατικών δαπανών στις επικρατούσες οικονομικές συνθήκες. Επηρεάζουν την καμπύλη συνολικής ζήτησης-πληθωρισμού κατά τρόπο τέτοιο ώστε να προκύπτουν αξιόπιστα στοιχεία που ανταποκρίνονται στη πραγματικότητα.

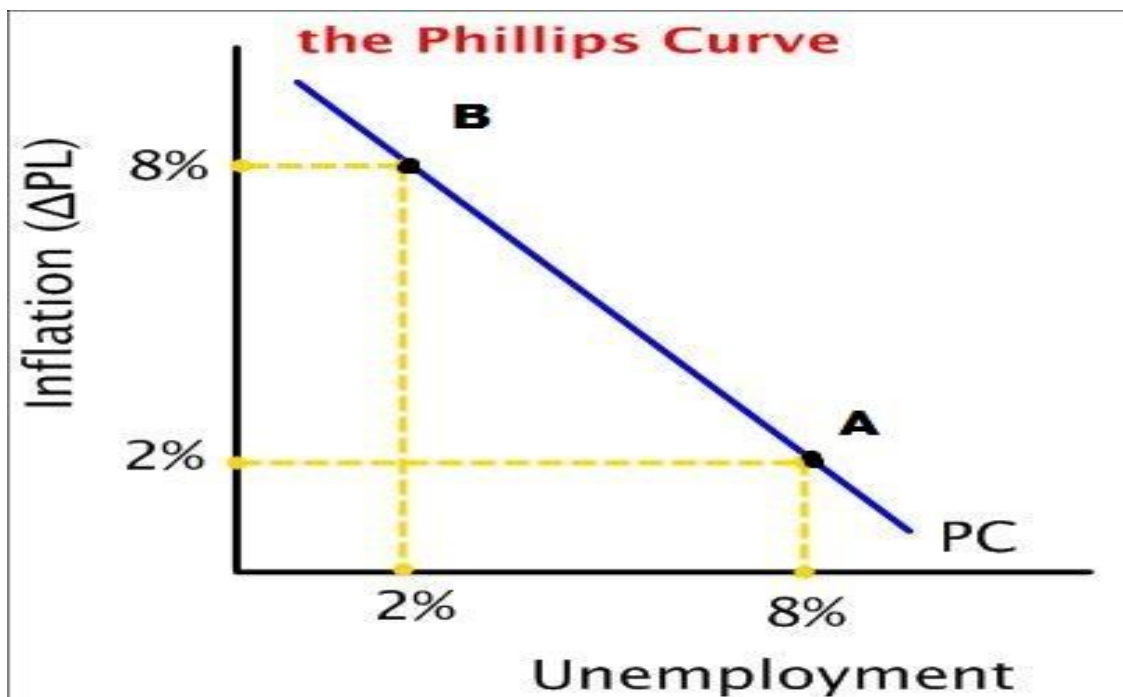
Λειτουργούν με άλλα λόγια αντικυκλικά, μετριάζοντας τις επιπτώσεις του οικονομικού κύκλου. Σε περιόδους ύφεσης, μειώνεται το εισόδημα. Οι αυτόματοι σταθεροποιητές δρουν αυτόματα ώστε να μειώνονται ταυτόχρονα οι φόροι (εφόσον εξαρτώνται από το εισόδημα) ή να αυξάνονται οι κρατικές δαπάνες σε μεταβιβαστικές πληρωμές όπως είναι τα επιδόματα ανεργίας (εφόσον αυξάνεται η ανεργία). Όταν συμβαίνουν ταυτόχρονα και τα δύο αυτά μέτρα, τότε έχουμε επεκτατική δημοσιονομική πολιτική που μειώνει τις επιπτώσεις της ύφεσης. Λόγω του ότι οι φόροι αυξομειώνονται, βοηθούν στη μείωση των μεταβολών των δαπανών και έτσι κάνουν την οικονομία σταθερότερη.

Ένας άλλος τρόπος με τον οποίο η δημοσιονομική πολιτική μπορεί να επηρεάσει την οικονομία, είναι μέσω των προαιρετικών πράξεων πολιτικής, δηλαδή συνειδητών επιλογών της κυβέρνησης. Η αύξηση των δημοσίων αγορών ή η περικοπή των φόρων είναι επιλογές που μπορούν να προκαλέσουν αύξηση των συνολικών δαπανών προκαλώντας μετατόπιση της καμπύλης προς τα δεξιά. Σε περιόδους αποπληθωρισμού, ακολουθείται η συνειδητή μείωση των επιτοκίων ώστε να υποκινηθούν οι συνολικές δαπάνες και να προκύψει αύξηση της εκροής.

4.8 Πληθωρισμός και Ανεργία

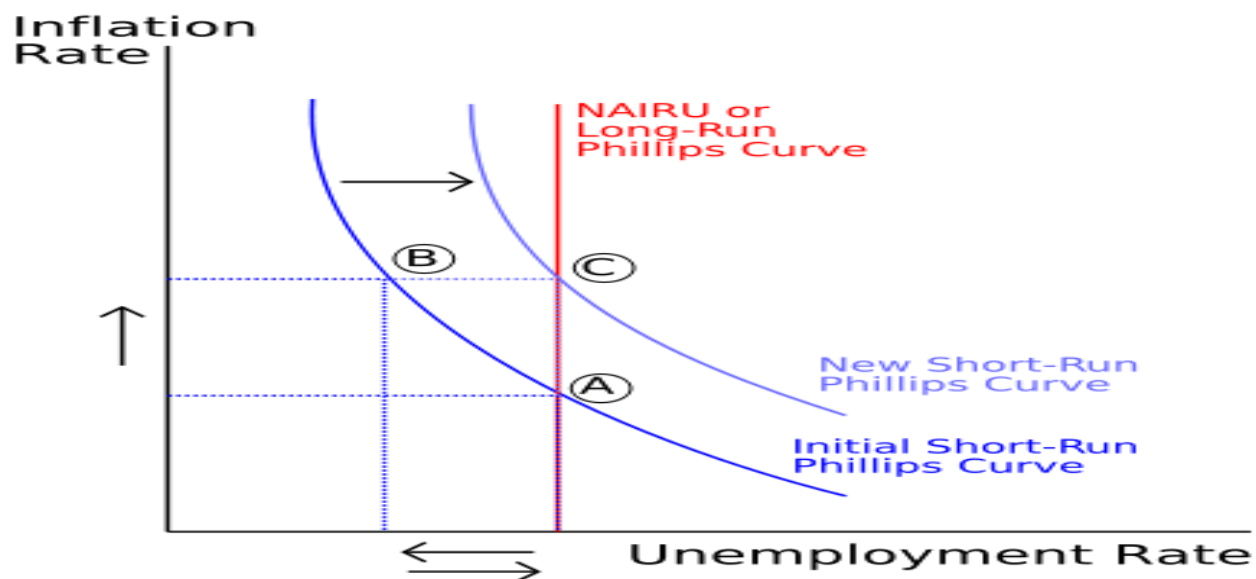
4.8.1 Καμπύλη Phillips

Η καμπύλη *Phillips* [Phillips curve], απεικονίζει διαγραμματικά την επίδραση των πιέσεων της προσφοράς και της ζήτησης στον ρυθμό αλλαγής των μισθών. Πρόκειται για μια εμπειρική στατιστική σχέση, την οποία σχεδίασε ο Alban W. Phillips το 1958 για τη βρετανική οικονομία, η οποία βασίστηκε στην εξής παρατήρηση: οι χρηματικοί μισθοί αυξάνονταν πιο αργά όταν τα ποσοστά ανεργίας ήταν υψηλότερα και πιο γρήγορα όταν χαμηλότερα. Σύμφωνα με το σκεπτικό του Phillips, η ανισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας προκαλεί αλλαγή στους χρηματικούς μισθούς, η οποία επιφέρει μεταβολή του γενικού επιπέδου τιμών –του ποσοστού πληθωρισμού- άμεσα.

Διάγραμμα 4.5

Στο Διάγραμμα 4.6 αναπαρίσταται γραφικά η εμπειρική σχέση του Alban W. Phillips. Όπως μπορούμε να δούμε, στο σημείο A η ανεργία βρίσκεται στο 8% ενώ ο πληθωρισμός μόλις στο 2%. Την πολιτική αυτή, του χαμηλού πληθωρισμού και αυξημένης ανεργίας, προτιμούν τα συντηρητικά κόμματα. Στο σημείο B φαίνεται ότι προκειμένου να υπάρχει χαμηλό επίπεδο ανεργίας, μια χώρα πρέπει να υποστεί υψηλότερο ποσοστό πληθωρισμού. Η πολιτική αυτή είναι προτιμότερη κατά τους παρεμβατιστές.

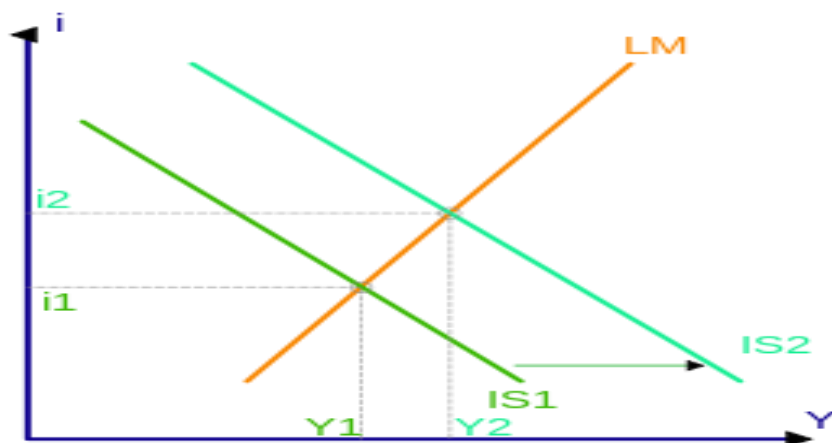

Διάγραμμα 4. 6

Στο Διάγραμμα 4.7 μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η σταδιακά η καμπύλη Phillips μακροχρόνια μετατρέπεται σε κάθετη γραμμή, διότι οι προσδοκίες πραγματοποιούνται ή καλύπτονται πλήρως.

4.8.2 Το μοντέλο IS - LM των Hicks & Hansen

Το μοντέλο αυτό των Hicks & Hansen παρουσιάζει τη σύνθεση των καμπυλών επένδυσης-αποταμίευσης (IS) και ζήτησης-προσφοράς χρήματος (LM). Μέσω αυτού επιδιώκεται να προκύψει μια εξήγηση για ταυτόχρονη βραχυπρόθεσμη ισορροπία στην αγορά προϊόντων και στην αγορά χρήματος. Πρόκειται για μια μίξη της θεωρίας των εργατικών κομμάτων μέσω της IS και των νεοφιλελεύθερων από την LM. Λόγω των πολλών ατελειών του το μοντέλο αυτό δεν θεωρείται εφαρμόσιμο. Ωστόσο παρουσιάζει μια γενικότερη αναπαράσταση της οικονομίας, εξετάζοντάς την ως σύστημα και μας βοηθά στην καλύτερη κατανόηση των μακροοικονομικών.

Διάγραμμα 4. 7

Η *καμπύλη επένδυσης-αποταμίευσης* [investment and saving curve - IS] είναι μια απεικόνιση της πραγματικής οικονομίας: της παραγωγής προϊόντων και της παροχής υπηρεσιών. Αποτελείται από την ένωση των σημείων ισορροπίας μεταξύ της συνολικής επένδυσης και της συνολικής αποταμίευσης. Είναι φθίνουσα, διότι σε μια αύξηση των επιτοκίων των κρατικών ομολόγων προκαλείται μείωση στη παραγωγή, συνεπώς προωθείται η κατανάλωση έναντι της αποταμίευσης. Με την πραγματοποίηση αυτόνομων επενδύσεων, χρηματοδοτούμενων μέσω του κρατικού τομέα, προκαλείται αύξηση της συνολικής εκροής. Η δημοσιονομική επέκταση μετατοπίζει την IS προς τα δεξιά. Στην Ελλάδα για τα έτη 1936 έως 1980 προκειμένου να χρηματοδοτούνται επενδύσεις τέτοιου τύπου, οι οποίες έχουν μόνιμο πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα, ο προϋπολογισμός λειτουργούσε με έλλειμμα. Το σκεπτικό ήταν ότι μετά την ολοκλήρωση των έργων, το κράτος θα μπορούσε να εισπράττει μέσω της εκμετάλλευσης αυτών κεφάλαιο το οποίο θα αποπλήρωνε το χρέος, το οποίο είχε προκύψει από τη λήψη των δανείων προς ολοκλήρωσή τους.

Λόγω του κοινοβουλευτικού συστήματος, ανά τέσσερα έτη υπό κανονικές συνθήκες, εκλέγεται διαφορετική κυβέρνηση. Αποτέλεσμα αυτού είναι ότι πολλές φορές, λόγω των διαφορετικών μακροοικονομικών στρατηγικών και αντίθετων πολιτικών στόχων στους οποίους εστιάζει το κάθε πολιτικό κόμμα, να υπάρχει μια ασυνέπεια στη διεξαγωγή του σχεδίου που αναφέραμε. Ένας επιπλέον λόγος που τελικά το σύστημα αυτό, παρότι κατά τη γνώμη μας ορθό, δεν απέδωσε καρπούς είναι διότι η πολιτική ήταν στραμμένη προς τη δημόσια κατανάλωση. Πολλά σκάνδαλα έγιναν γνωστά για υπερτιμολόγηση έργων και κατάχρηση δημοσίου χρήματος. Επιπλέον προκειμένου να επισπευτούν τα αποτελέσματα των δημοσίων επενδύσεων, πολλά χρήματα παρασχέθηκαν με τη μορφή επιδοτήσεων σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού, αλλά είτε δεν επενδύθηκαν ή δεν απέδωσαν. Δίνεται από τον τύπο:

$$Y = C * [Y - T(Y)] + I(r) + G + NX(Y)$$

Η *καμπύλη ζήτησης-προσφοράς χρήματος* [liquidity preference and money supply curve - LM] αναπαριστά γραφικά τη σχέση συνολικής προσφοράς χρήματος σε μια χώρα σε σχέση με τη συνολική ζήτηση για ρευστά διαθέσιμα. Κάθε σημείο επί της LM αντικατοπτρίζει την ένωση των σημείων ισορροπίας μεταξύ της συνολικής προσφοράς χρήματος και της συνολικής ζήτησης χρήματος. Η καμπύλη είναι αύξουσα διότι όσο αυξάνεται το επιτόκιο i , αυξάνεται και η εκροή Y . Ορίζεται από τον εξής τύπο:

$$\frac{M}{P} = L(i, Y)$$

M: ποσότητα χρήματος

P: δείκτης τιμών

L: πραγματική ζήτηση χρήματος

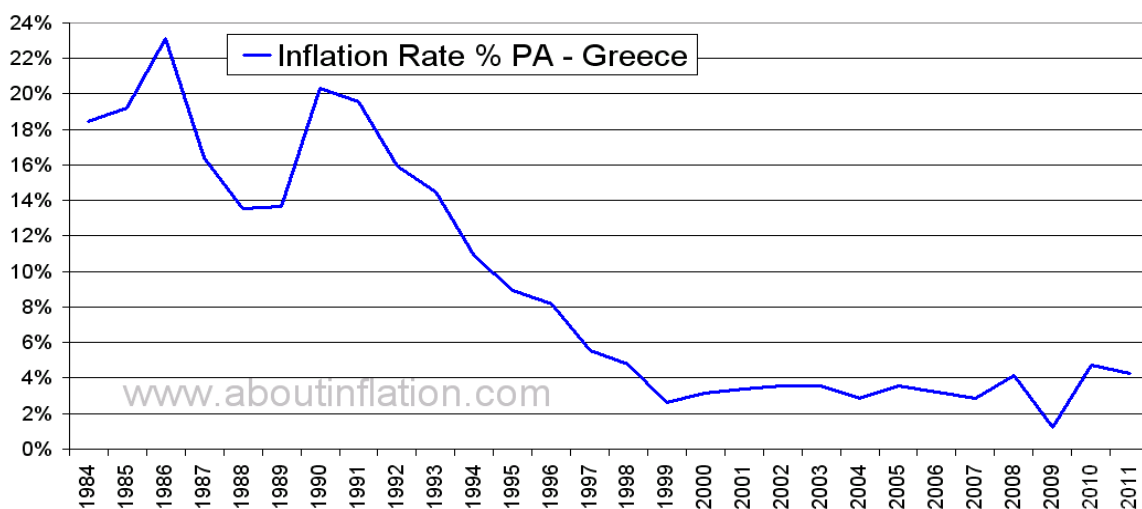
Η συνολική ποσότητα χρήματος είναι σταθερή βραχυπρόθεσμα και καθορίζεται από την κεντρική τράπεζα και τις εμπορικές τράπεζες. Η ζήτηση χρήματος σημαίνει ότι

γίνεται κατακράτηση ρευστοποιήσιμων μετρητών σε λογαριασμούς και καταθέσεις, (i)για λόγους καθημερινών συναλλαγών και (ii)για λόγους κερδοσκοπικούς, έναντι της δέσμευσης σε μακροπρόθεσμα ομόλογα. Όσο μεγαλύτερο το προϊόν (εισόδημα) μιας οικονομίας τόσο μεγαλύτερη η ζήτηση χρήματος για σκοπούς συναλλακτικούς. Ενώ μεγαλύτερο το επιτόκιο, συνεπάγεται μεγαλύτερη η ζήτηση χρήματος για κερδοσκοπία.

4.8.3 Η καμπύλη Συνολικής Ζήτησης - Πληθωρισμού

Το επίπεδο εκροής της οικονομίας (ΑΕΠ), όμοια με τη συνολική ποσότητα χρήματος, επηρεάζεται βραχυπρόθεσμα από το επίπεδο συνολικής ζήτησης, το οποίο προσδιορίζεται με βάση το πραγματικό επιτόκιο. Συνεπώς ο ρόλος της Κεντρικής Τράπεζας είναι καθοριστικός για τον σχηματισμό του γενικού επιπέδου τιμών καθώς και της συνολικής εκροής. Η νομισματική πολιτική [monetary policy], δηλαδή η πολιτική καθορισμού των βασικών επιτοκίων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, ασκείται από το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ. Οι αποφάσεις νομισματικής πολιτικής λαμβάνονται με γνώμονα την επίτευξη του πρωταρχικού στόχου, δηλαδή τη διατήρηση του ετήσιου ρυθμού πληθωρισμού κάτω αλλά πλησίον του 3,2% μεσοπρόθεσμα για τη ζώνη του ευρώ.

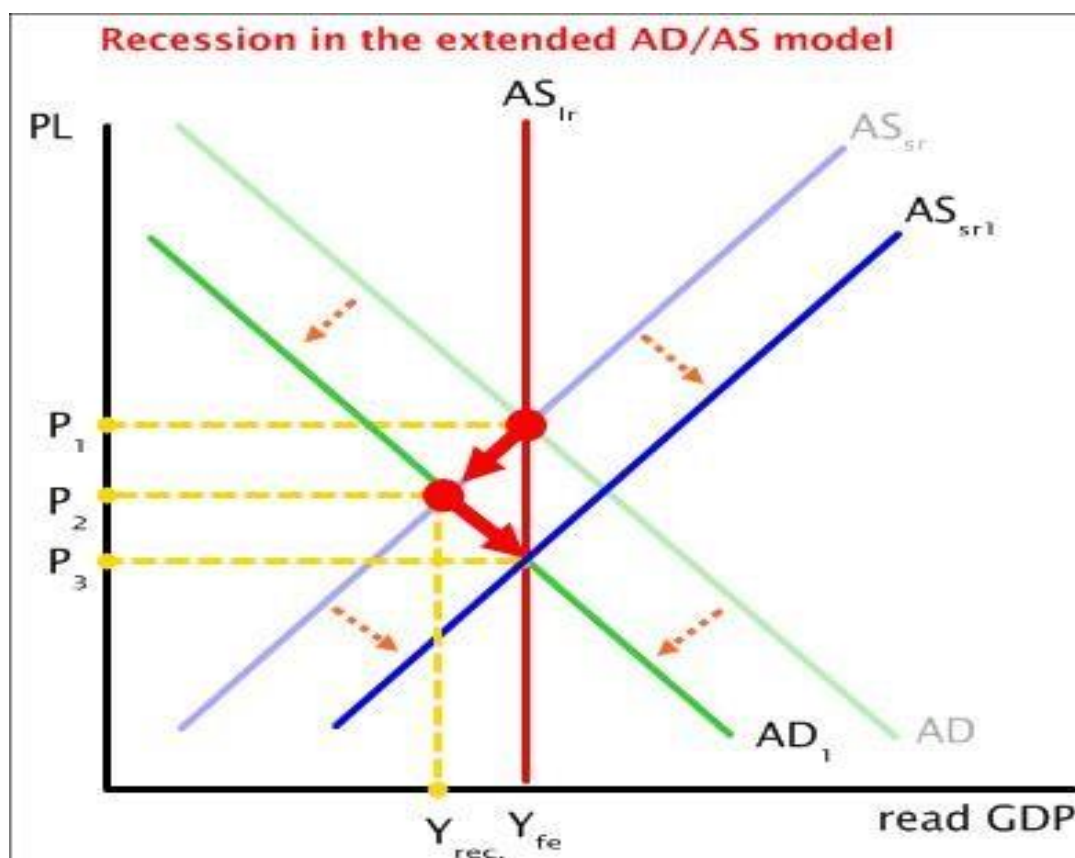
Η στρατηγική αυτή περιλαμβάνει έναν ορισμό για τη σταθερότητα των τιμών σε ποσοτικούς όρους. Το Ευρωσύστημα είναι αρμόδιο για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ, με πρωταρχικό σκοπό τη διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Στο σημείο αυτό οφείλουμε να επισημάνουμε πως η πολιτική της Ελλάδας στηρίχτηκε σε υψηλά ποσοστά πληθωρισμού και χαμηλά επίπεδα ανεργίας, ιδιαίτερα κατά τις δεκαετίες του '70 και του 80. Το 2000 ο πληθωρισμός αρχίζει να σταθεροποιείται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Επίσης ήταν η χρονιά στην οποία ολοκληρώθηκε η ένταξη της Ελλάδας στο Ευρώ.

Γράφημα 4. 5

Μειώσεις στον πληθωρισμό, επιφέρουν μειώσεις στο πραγματικό επιτόκιο, οι οποίες με τη σειρά τους προκαλούν αυξήσεις στις συνολικές δαπάνες. Δεδομένου ότι οι δημοσιονομικές ενέργειες επηρεάζουν τις συνολικές δαπάνες μέσω αλλαγών στις κρατικές αγορές ή της φορολόγησης, μπορούν να επηρεάσουν τα επίπεδα πληθωρισμού. Μια αύξηση της φορολόγησης προκαλεί μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και οδηγεί σε μείωση της κατανάλωσης. Σε κάθε ποσοστό πληθωρισμού, οι συνολικές δαπάνες θα είναι λιγότερες. Άρα η καμπύλη συνολικής ζήτησης ή AD, που αναλύσαμε στο υποκεφάλαιο 4.3, και φαίνεται αναλυτικά στο Διάγραμμα 4.2 θα μετατοπιστεί προς τα αριστερά.

Αντίστοιχα θα υπάρχει μετατόπιση προς τα αριστερά όταν η νομισματική πολιτική της ΕΚΤ επιβάλλει αύξηση των επιτοκίων σε κάθε ποσοστό πληθωρισμού. Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να αναφέρουμε την επίδραση της φοροδιαφυγής στο παραπάνω σύστημα. Τα χρήματα που δεν αποδίδονται στο κράτος μέσω της φοροδιαφυγής παραμένουν στα νοικοκυριά με τη μορφή διαθέσιμου εισοδήματος. Τα νοικοκυριά που φοροδιαφεύγουν συντελούν παράνομα στην αύξηση της συνολικής εκροής, επιφέροντας έτσι μετατόπιση της καμπύλης προς τα δεξιά. Φυσικά αυτή η πρακτική δε θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να είναι αποδεκτή. Παρουσιάζει παρ' όλα αυτά μια πτυχή της ελληνικής οικονομίας και επεξηγεί τον τρόπο με τον οποίο ένα ποσοστό της φοροδιαφυγής τελικά συνεισφέρει στη συνολική εκροή.

Διάγραμμα 4. 8

4.9 Διαμάχες σχετικά με τη Μακροοικονομική πολιτική

4.9.1 Σημασία Ελλειμμάτων

Το δημόσιο έλλειμμα μειώνει την εθνική αποταμίευση, διότι για να καλυφθεί, το κράτος πρέπει να δανειστεί από την αγορά κεφαλαίου, σε επιτόκιο που καθορίζεται από εκείνη. Για το λόγο αυτό, κάθε χρόνο η δανειζόμενη χώρα οφείλει να καταβάλλει ένα μέρος του εισοδήματός της σε ξένους επενδυτές ως τόκο. Για τις μικρές ανοικτές οικονομίες, τα ελλείμματα δεν επηρεάζουν το επιτόκιο ή την ιδιωτική επένδυση, διότι τα δανειζόμενα κεφάλαια θεωρείται ότι επενδύονται με τρόπο τέτοιο ώστε στο μέλλον να δημιουργήσουν μελλοντικό εισόδημα.

Κύριο κριτήριο για τη λήψη ενός κρατικού δανείου είναι ο σκοπός για τον οποίο θα χρησιμοποιηθεί το δανειζόμενο κεφάλαιο. Συνεπώς ανάλογα με τον τρόπο που θα δαπανηθεί το κεφάλαιο αυτό μπορούμε να αξιολογήσουμε την αναγκαιότητα λήψης του και το βαθμό στον οποίο θα εξυπηρετήσει τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου. Σημαντικό ρόλο στον προσδιορισμό της ωφέλειας αυτής παίζουν οι πολλαπλασιαστές. Ωστόσο, ο δανεισμός αυτός θα πρέπει να αποπληρωθεί κάποια στιγμή στο μέλλον, άρα θα απαιτηθεί παρακράτηση από το μελλοντικό εισόδημα που προαναφέραμε.

Τα δημόσια ελλείμματα δημιουργούνται λόγω της κρατικής παρέμβασης. Υπάρχουν δύο επικρατούσες απόψεις: εκείνη του *μη παρεμβατισμού*, η οποία στηρίζεται στην άποψη ότι η κρατική παρέμβαση δεν ωφελεί μακροπρόθεσμα, συνεπώς η λήψη δανείων προκειμένου να χρηματοδοτούνται οι δημόσιες δαπάνες είναι ανούσια και απλά συντελεί στη συσσώρευση χρεών, και εκείνη του *παρεμβατισμού* η λογική της οποίας στηρίζεται στη θεωρία του John Maynard Keynes, η οποία στηρίζεται στη βασική αρχή ότι το κράτος πρέπει να δράσει ώστε να επισπευτεί η αποκατάσταση της πλήρους απασχόλησης. Συνεπώς είναι ορθό οι δημόσιες δαπάνες να ξεπερνούν τα δημόσια έσοδα και κατ' επέκταση να χρηματοδοτούνται μέσω εξωτερικού δανεισμού, ο οποίος θα αποπληρωθεί μέσω των εσόδων που θα προκύψουν από το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα των επενδύσεων που θα πραγματοποιηθούν με τη δαπάνη αυτού.

4.9.2 Μη κρατική παρέμβαση

Η θεωρία αυτή υπερασπίζεται τη *μη-παρέμβαση* του κράτους στην αγορά προκειμένου να σταθεροποιηθεί η οικονομία. Υπάρχουν σχολές που υποστηρίζουν τη παραπάνω δήλωση βάσει διαφορετικής λογικής.

α) Η *θεωρία του πραγματικού οικονομικού κύκλου*:

Υποστηρίχθηκε από τους θεωρητικούς του οικονομικού κύκλου, με κύριο υποστηρικτή τον Ed Prescott του πανεπιστημίου της Arizona ότι η παρέμβαση είναι *περιττή*. Κατά τους θεωρητικούς του οικονομικού κύκλου, οι διακυμάνσεις της οικονομίας οφείλονται σε εξωτερικούς παράγοντες. Επίσης θεωρείται αυτονόητο ότι οι τιμές και οι μισθοί προσαρμόζονται γρήγορα στις αυξομειώσεις του πληθωρισμού και σε λιγότερο χρόνο από όσο χρειάζεται η κυβέρνηση για να αναγνωρίσει το πρόβλημα και εν

συνεχία να δράσει. Συνεπώς η παρέμβαση δεν ωφελεί με κανένα τρόπο, διότι η αποκατάσταση της πλήρους απασχόλησης επέρχεται γοργά. Επίσης ο κύριος στόχος της κυβέρνησης κατά τη θεωρία αυτή θα έπρεπε να είναι η διατήρηση του πληθωρισμού σε χαμηλά, σταθερά επίπεδα

β) Η νεοκλασική/νεοφιλελεύθερη θεωρία ή μονεταρισμός [neoclassical theory]:

Οι βασικοί και θερμότεροι υποστηρικτές της σχολής αυτής βρίσκονται στο πανεπιστήμιο του Chicago και επικεφαλής αυτών είναι ο Robert Lucas. Κατά τους νεοκλασικούς, η κυβέρνηση είναι *αναποτελεσματική* και αυτό επεξηγείται ως εξής: εάν η κυβέρνηση προκειμένου να επεκτείνει την οικονομία μετατοπίσει τη καμπύλη συνολικής ζήτησης - πληθωρισμού προς τα δεξιά, θα προκληθεί υψηλότερος πληθωρισμός. Επιπλέον, όπως και οι θεωρητικοί του οικονομικού κύκλου, υποστηρίζουν ότι η αγορά προσαρμόζεται αυτόματα και συνεπώς η καμπύλη βραχυπρόθεσμης προσαρμογής πληθωρισμού μετατοπίζεται προς τα πάνω, δημιουργώντας ένα νέο επίπεδο ισορροπίας χωρίς να προκαλείται καμία επέκταση στην πραγματική εκροή.

γ) Η αντιπαραγωγική παρέμβαση:

Ορισμένοι υποστηρικτές της μη-παρέμβασης, ενώ θεωρούν ότι οι αγορές προσαρμόζονται αργά και υπάρχει νόημα να παρεμβαίνει το κράτος, έχουν μικρή εμπιστοσύνη στην ικανότητα των κυβερνήσεων να βελτιώσουν τη μακροοικονομική απόδοση. Υπάρχουν δύο βασικές εξηγήσεις για την ύπαρξη αυτού του σκεπτικού: η μια σχετίζεται με τις *χρονικές υστερήσεις* [lags] που δυσχεραίνουν τη διαμόρφωση πολιτικής. Για να αναγνωριστεί ένα πρόβλημα από τη κυβέρνηση και προκύψει ένα ομόφωνο σχέδιο δράσης απαιτείται χρόνος. Επίσης για να αποδώσει το σχέδιο δράσης που τελικά υιοθετήθηκε χρειαστεί επιπλέον χρόνος, ενώ βασική προϋπόθεση είναι το σχέδιο αυτό να έχει διαμορφωθεί βάσει ορθών προβλέψεων. Συνεπώς η δράση θα μπορούσε όταν τελικά έρθει η ώρα να βρεθεί σε πλήρη ισχύ να αποβεί μοιραία για την οικονομία. Η δεύτερη εξήγηση των επικριτών της παρέμβασης βρίσκεται στη πολιτική διαφθορά που επικρατεί. Ένα παράδειγμα είναι η χρήση των κυβερνητικών δαπανών ή της μείωσης της φορολόγησης πριν τη περίοδο των εκλογών, προς προσέλκυση ψηφοφόρων.

δ) Ο Συντηρητισμός:

Ο συντηρητισμός βασίζεται στη λογική ότι θα είχαμε καλύτερα αποτελέσματα εάν οι πολιτικές στηρίζονταν σε *απλούς κανόνες* αντί για *διακριτική ευχέρεια*. υποστηρίζεται ότι ο πληθωρισμός μπορεί να μειωθεί χωρίς να αυξηθεί η ανεργία: κατά τον Milton Friedman (ο οποίος επίσης άνηκε στη σχολή του Chicago) ο πληθωρισμός είναι ένα καθαρά νομισματικό φαινόμενο. Όσο αυξάνεται η ονομαστική ποσότητα του χρήματος, τόσο αυξάνεται ο πληθωρισμός. Συνεπώς εάν η κυβέρνηση επεκτείνει τη προσφορά χρήματος σε σταθερό ποσοστό, οι τιμές θα σταματήσουν να αυξάνονται. Κατ' επέκταση οι μετέχοντες στην αγορά μόλις συνειδητοποιήσουν μείωση στον πληθωρισμό θα προσαρμόσουν αυτόματα τους μισθούς και τις τιμές τους, επιτυγχάνοντας έτσι χαμηλό πληθωρισμό χωρίς κόστος.

Όπως αναφέραμε προωύτερα, οι κυβερνήσεις κατά την προεκλογική περίοδο συχνά λαμβάνουν μέτρα κατά της ανεργίας προσωρινά, προκειμένου να αυξήσουν τη δημοτικότητα τους. Ωστόσο, υπάρχει δυσπιστία για το κατά πόσον τα μέτρα αυτά θα τηρούνται μετά το τέλος των εκλογών. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται *δυναμική ασυνέπεια* και επιφέρει αβεβαιότητα και δυσπιστία από την πλευρά των επενδυτών. Κατ' επέκταση, άρνηση αυτών να συμμετέχουν σε επενδυτικά και αναπτυξιακά έργα. Για τα κόμματα που δίνουν έμφαση στον ιδιωτικό τομέα αντί στον δημόσιο η μείωση της ιδιωτικής επένδυσης αποτελεί μεγάλο πλήγμα. Διάσημοι υποστηρικτές του συντηρητισμού ήταν η Margaret Thatcher και ο Ronald Reagan.

4.9.3 Κρατική Παρέμβαση

Οι υπερασπιστές της κρατικής παρέμβασης στηρίζουν τη θεωρία τους σε εκείνη του John Maynard Keynes. Σύμφωνα με αυτήν, υπάρχουν δύο βασικές διαφωνίες με τους παρεμβατιστές: η πρώτη αφορά την αιτία που προκαλούνται οι οικονομικές διακυμάνσεις. Κατά τη θεωρία αυτή δεν πρόκειται για αποτελεσματική αντίδραση της αγοράς σε μετατοπίσεις της παραγωγικότητας, αλλά αδυναμίας *έγκαιρης* προσαρμογής των μισθών προκειμένου να μείνει ατάραχη η ισορροπία προσφοράς και ζήτησης. Έχει παρατηρηθεί ότι μειώσεις στις συνολικές δαπάνες συντελούν στην αύξηση της κυκλικής ανεργίας. Η δεύτερη διαφωνία εντοπίζεται στη φύση της ανεργίας αυτής: προσαρμόζεται με καταστροφικά αργούς για την αγορά ρυθμούς, δεν πρόκειται δηλαδή για βραχυπρόθεσμο φαινόμενο και προκειμένου να αποκατασταθεί το καθεστώς πλήρους απασχόλησης, η παρέμβαση από το κράτος καθίσταται απαραίτητη.

Ένα νέο κύμα οπαδών αυτής της αντίληψης καλείται νεοκεϋνσιανισμός και διαφέρουν από τους κεϋνσιανιστές δίνοντας έμφαση στη μικροοικονομική, υποστηρίζοντας δηλαδή ότι οι θεωρίες για συνολική συμπεριφορά πρέπει να στηρίζονται σε θεωρίες για μεμονωμένα νοικοκυριά και επιχειρήσεις. Θεωρούν επίσης ότι σημαντικό ρόλο παίζουν οι προσδοκίες για το μέλλον, η πληροφόρηση των αγορών και οι σταθεροποιητικοί μακροοικονομικοί μηχανισμοί.

5. Συμπεράσματα – Προτάσεις

Παρατηρώντας τους οικονομικούς δείκτες και τη πορεία της ελληνικής οικονομίας, δύομισι χρόνια ύστερα από την ένταξη της χώρας στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας [European Stability Mechanism – ESM] συμπεραίνουμε ότι η καθημερινά η κατάσταση επιδεινώνεται. Η αξιολόγηση της πορείας της χώρας γίνεται βάσει σύγκρισης των πραγματικών ετήσιων μεγεθών με τα «Κριτήρια Σύγκλισης», προϋποθέσεις οι οποίες θεσπίστηκαν με τη συνθήκη του Μάαστριχτ το Φεβρουάριο του 1992. Τα 5 αυτά κριτήρια σύγκλισης ή κριτήρια Μάαστριχτ είναι: α) $\frac{ΧΡΕΟΣ}{ΑΕΠ}$, ο λόγος αυτός ορίζει ότι το ακαθάριστο δημόσιο χρέος πρέπει να είναι μικρότερο του 60% του ΑΕΠ ή να βαίνει προς αυτό το στόχο, β) Ο εναρμονισμένος δείκτης τιμών σε δωδεκάμηνη βάση (ετήσιος δείκτης πληθωρισμού) να μην ξεπερνά το 1,5% του μέσου όρου των τριών χωρών με τους αντίστοιχους χαμηλότερους, γ) $\frac{Έλλειμμα Γεν. Κυβέρν.}{ΑΕΠ}$, ο λόγος αυτός ορίζει ότι το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης πρέπει να είναι μικρότερος του 3% του ΑΕΠ ή να βαίνει προς αυτό το στόχο, δ) Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια απαγορεύεται να ξεπερνούν κατά περισσότερες από δύο ποσοστιαίες μονάδες τα επιτόκια των τριών πιο αποδοτικών κρατών μελών, ε) οι υποψήφιες χώρες για προσχώρηση στην ευρωζώνη πρέπει να ενταχθούν, χωρίς σοβαρά προβλήματα, στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) για δύο τουλάχιστον χρόνια προτού θεωρηθεί ότι πληρούν όλες τις προϋποθέσεις υιοθέτησης του Ευρώ.

Μετά την ένταξη της χώρας στο Ευρώ το 2000, παρατηρήθηκε σταδιακή μείωση στα δημόσια έσοδα και τα δημόσια έξοδα του κράτους, του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ και αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του δημοσίου χρέους. Τα έτη 2007 και 2008 ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ μειώθηκε σημαντικά, ενώ από το 2009 και έπειτα το ονομαστικό ΑΕΠ παρατηρείται σταδιακή μείωσή του. Για το έτος 2009 το έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού άγγιξε το 15,6% του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος το 129,7% του ΑΕΠ. Οι τεράστιες αποκλίσεις των μεγεθών της ελληνικής οικονομίας από τα θεσπισμένα κριτήρια σύγκλισης οδήγησαν στη διενέργεια της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος. Το 2012 διαμορφώθηκε στο 156,9% του ΑΕΠ το οποίο βρισκόταν στα 303,918 δις ευρώ από 170,3% ή 355,172 δις ευρώ το 2011. Στο 6% του ΑΕΠ και στα 11,626 δις. ευρώ διαμορφώθηκε το έλλειμμα γενικής κυβέρνησης το 2012 από 9,8% του ΑΕΠ και 20,456 δις ευρώ το 2011 όπως προκύπτει από τα στοιχεία που κοινοποίησε η ΕΛΣΤΑΤ στη Eurostat.

Προκειμένου να διασφαλιστεί η αποπληρωμή των χρεών και να εγκριθεί η δανειοδότηση της χώρας από την ΕΚΤ και το ΔΝΤ, η Ελλάδα δέχτηκε να ακολουθήσει τις διατάξεις που ορίζουν οι Μνημονιακές συμβάσεις, οι οποίες μεταξύ των άλλων προβλέπουν μεγάλη μείωση των δημοσίων δαπανών, μέσω μαζικών απολύσεων δημοσίων υπαλλήλων, περικοπών σε μισθούς, συντάξεις, επιδόματα και εφάπαξ, ενώ ταυτόχρονα γίνεται προσπάθεια αύξησης των δημοσίων εσόδων μέσω επιβολής

έκτακτων φόρων σε λογαριασμούς της ΔΕΗ, κατάργηση στους μειωμένους φορολογικούς συντελεστές, αλλαγή στον τρόπο φορολόγησης με τη δημιουργία νέου φορολογικού συστήματος και μεγάλη προσπάθεια πάταξης της φοροδιαφυγής.

Η συγκεκριμένη δημοσιονομική πολιτική που έχει χαράξει το κράτος δεν θεωρούμε ότι μπορεί να είναι αποδοτική. Με την επιβολή αυστηρότερων φορολογικών ρυθμίσεων, σε συνδυασμό με τα ολοένα αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας, επιτυγχάνεται το αντίθετο από το προσδοκώμενο αποτέλεσμα: οι φορολογούμενοι αδυνατούν να είναι συνεπείς απέναντι στις φορολογικές τους υποχρεώσεις, η φοροδιαφυγή αυξάνεται και τα έσοδα του κράτους μειώνονται. Αδιαμφισβήτητη η φοροδιαφυγή επηρεάζει τα έσοδα του κράτους. Η αποτελεσματική αντιμετώπισή της όμως είναι αδύνατη χωρίς τη συγκατάθεση της κοινωνίας. Εφόσον οι δημόσιες παροχές δεν αντιστοιχούν σε ποιότητα και ποσότητα στο ύψος του ποσού που ο κάθε φορολογούμενος είναι υποχρεωμένος να καταβάλλει και μάλιστα τα ποσά αυτά δαπανώνται ποικιλοτρόπως χωρίς να προκαλείται βελτίωση των οικονομικών συνθηκών της χώρας, είναι επόμενο η τάση για φοροδιαφυγή να καλλιεργείται σε επίπεδο νοοτροπίας πλέον. Κυριαρχεί δηλαδή η αμφισβήτηση του κράτους και η έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών σε αυτό.

Πέραν την νοοτροπίας υπέρ της φοροδιαφυγής, τα κρατικά έσοδα στηρίζονται κυρίως στους έμμεσους φόρους (σε ποσοστά σχεδόν 60% από έμμεσους έναντι 40% από άμεσους και λοιπούς φόρους) πλήττοντας έτσι το πραγματικό εισόδημα των χαμηλότερων και πιο ευπαθών ομάδων. Ακόμη, οι ίδιοι οι μηχανισμοί δεν καθιστούν ιδιαίτερα δύσκολη τη φοροδιαφυγή: είναι ελαστικοί και αναποτελεσματικοί, ενώ ελέγχεται ένα πολύ μικρό ποσοστό των επιχειρήσεων. Επιπλέον, λόγω της ύπαρξης ποικίλων μεθόδων φοροδιαφυγής, μάλιστα αρκετές είναι σχεδόν μη ανιχνεύσιμες, καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολο να έχουμε ολοκληρωμένη εικόνα της έκτασης του προβλήματος: ο υπολογισμός του ύψους της φοροδιαφυγής είναι αρκετά δύσκολος και γίνεται πάντα κατά προσέγγιση. Αυτό δημιουργεί ένα επιπλέον εμπόδιο στη πάταξή της. Οι τρόποι αντιμετώπισης του προβλήματος αποτελούνται κυρίως από δαπανηρούς ελέγχους, οι οποίοι μάλιστα δεν είναι απολύτως αξιόπιστοι.

Ένα επιπλέον αίτιο της εκτεταμένης φοροδιαφυγής είναι το κακό φορολογικό σύστημα της Ελλάδας. Χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα και είναι πολινομικό σε σημείο που γίνεται ακατανόητο, τόσο από τους φορολογούμενους, όσο και από τους εφοριακούς. Επιπλέον, δεν κρίνεται δίκαιο, κυρίως λόγω της κλίσης του συστήματος προς τους έμμεσους φόρους. Η πιο σημαντική όμως επισήμανση που οφείλουμε να κάνουμε είναι ότι η κατανομή των βαρών είναι άδικη και πλήττει κυρίως τα χαμηλότερα εισοδήματα, συντελώντας έτσι στην όξυνση φτώχειας. Για τα υψηλότερα εισοδήματα υπάρχουν μεγαλύτερα περιθώρια φοροδιαφυγής, και ειδικότερα τώρα μετά την ψήφιση του νέου φορολογικού νομοσχεδίου, ενώ τα φορολογικά βάρη των φοροφυγάδων (κατά κύριο λόγο ελεύθερων επαγγελματιών) αναγκάζονται να επωμίζονται μισθωτοί και συνταξιούχοι οι οποίοι έχουν λιγότερες ευκαιρίες φοροδιαφυγής. Στο παρελθόν, οι πραγματοποιηθείσες προσπάθειες εξυγίανσης του συστήματος απέτυχαν. Αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί κυρίως στο γεγονός ότι όλα τα συστήματα φορολόγησης μέχρι

σήμερα δεν είχαν δημιουργηθεί από ειδικά καταρτισμένους επιστήμονες, αλλά από δημοσίους υπαλλήλους με αποτέλεσμα να υπάρχουν πολλές ανακρίβειες και λάθη.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η φοροδιαφυγή, λόγω της κατάστασης της ελληνικής οικονομίας αποτελεί, μάλλον λύση ανάγκης για ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού παρά προμελετημένη απάτη. Επιπλέον εκτός από παράγοντας σύνθεσης του δημοσιονομικού προβλήματος σε κάποιο μεγάλο βαθμό είναι και αποτέλεσμα αυτού, διότι όταν το κράτος επιβάλλει τόσο σκληρά μέτρα χωρίς να είναι σταθμισμένοι όλοι οι παράγοντες, αδικεί τους φορολογούμενους και κατά μια έννοια καταδικάζεται τελικά στη μη είσπραξη των φόρων από αυτούς. Στο ερώτημα αν θα έπρεπε να αυξηθούν οι φόροι, η απάντηση είναι σίγουρα όχι, διότι με αυτό τον τρόπο το μοναδικό αποτέλεσμα θα ήταν η αύξηση της φοροδιαφυγής και η εξαθλίωση του κοινωνικού συνόλου: ολοένα και περισσότεροι φορολογούμενοι θα μετατρέπονταν σε «εγκληματίες».

Μια άλλη οικονομική επέκταση της αύξησης της φορολογίας, εκτός της φοροδιαφυγής αποτελεί η μείωση της ιδιωτικής αποταμίευσης, ενώ ταυτόχρονα και εξαιτίας της μείωσης των εσόδων που προκύπτουν από αδυναμία είσπραξης των φόρων πλήττεται επίσης η κρατική αποταμίευση. Για να είναι λοιπόν αποτελεσματική η πολιτική της λιτότητας, το ΑΕΠ θα πρέπει να αυξάνεται συνεχώς ώστε να καλυφθούν οι ανισοροπίες, πράγμα που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μόνο εάν υπήρχε πλεόνασμα στο εμπορικό ισοζύγιο το οποίο θα προέκυπτε από καθαρές εξαγωγές. Το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας, όπως εξετάσαμε, είναι ελλειμματικό και μέχρι τώρα καλυπτόταν μέσω δανεισμού. Επίσης υπάρχει έντονο πρόβλημα ρευστότητας στην αγορά, πράγμα που οδηγεί σε αυξημένη προσφορά και μειωμένη ζήτηση. Το πρόβλημα ρευστότητας πλήττει τους δανειολήπτες και τα λοιπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και αποδίδεται κυρίως στον χαμηλό δείκτη πληθωρισμού. Στην Ελλάδα το 2012 σε ετήσια βάση ο δείκτης διαμορφώθηκε στο 0,8% ενώ στην Ευρωζώνη ο μέσος πληθωρισμός κυμαίνεται στο 2,2 %. Συνεπώς η οικονομία αναπτύσσεται με δυναμικούς ρυθμούς και επικρατεί ένα κλίμα απαισιοδοξίας και αγανάκτησης, ενώ σημειώθηκε αύξηση των αυτοκτονιών στην Ελλάδα κατά 40% το πρώτο πεντάμηνο του 2011 σε σχέση με το αντίστοιχο περσινό. Αποτέλεσμα αυτής της ελλειμματικής οικονομίας είναι η προσφυγή σε δανεισμό, μετακυλώντας το χρέος στις μελλοντικές γενιές.

Η Ελλάδα επιμένει να καλύπτει τις ανισοροπίες που δημιουργούνται τόσο από εσωτερικά όσο και από εξωτερικά αίτια με ακατάσχετο δανεισμό. Το βασικότερο πρόβλημα προκύπτει από τη λανθασμένη αξιοποίηση των δανειζόμενων κεφαλαίων, και όχι από την επιλογή δανεισμού γενικότερα. Όπως εξηγήσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η επιλογή λήψης δανείου έχει νόημα ανάλογα με τον σκοπό για τον οποίο θα χρησιμοποιηθεί. Καθοριστικός είναι ο ρόλος των πολλαπλασιαστών, των δεικτών δηλαδή που υπολογίζουν την επίδραση που θα έχει στην ανάπτυξη της οικονομίας η ανάληψη ενός επενδυτικού έργου. Μεγάλη σημασία έχει ο ορθός και αντικειμενικός υπολογισμός του πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος, καθώς και η λήψη μέτρων για καλύτερη αξιοποίηση μιας επένδυσης.

Ένας επιπλέον σημαντικός παράγοντας που οδήγησε τη χώρα μας σε αυτό το στάδιο είναι η απουσία αυτομάτων δημοσιονομικών σταθεροποιητών, δαπανών δηλαδή που αυξάνονται αυτόματα ή φόρων που μειώνονται αυτόματα όταν επιδεινώνονται οι οικονομικές συνθήκες, οι οποίοι συνδράμουν στον μετριασμό των οικονομικών διακυμάνσεων εντός της ζώνης του ευρώ όταν η οικονομία κάποιων μελών βρίσκεται σε κάμψη και άλλων σε άνθιση. Λόγω των διαφορών αυτών παρατηρείται το εξής παράδοξο στις χώρες της ΕΕ: συνυπάρχουν κάτω από μια ενιαία νομισματική πολιτική και βάση, δυναμικές οικονομίες όπως εκείνες της Γερμανίας και της Γαλλίας και οικονομίες που βρίσκονται σε βαθιά ύφεση όπως είναι, πέραν της Ελλάδας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Η απουσία λοιπόν του δείκτη αυτού έχει ως αποτέλεσμα την ανισοκατανομή των βαρών και στις χώρες της ΕΕ. Ακόμη, λόγω ότι η ΕΚΤ επηρεάζει τα επιτόκια για ολόκληρη την Ένωση, η πολιτική της δεν μπορεί να προσαρμοστεί στις ανάγκες του κάθε κράτους χωριστά. Με αυτό τον τρόπο η ίδια η δομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί λανθασμένη.

Η περίπτωση της Ελλάδας διαφέρει από άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ελληνικό σύστημα είναι βασισμένο στη λογική της αλληλεγγύης των γενεών, ενώ η δομή του ελληνικού κράτους είναι στηριγμένη στον κρατικό τομέα. Για να εξασφαλιστεί η ομαλή και δίκαιη λειτουργία των ασφαλιστικών ταμείων, βασική προϋπόθεση αποτελεί η ελαχιστοποίηση της ανεργίας. Έτσι η τωρινή γενιά να δίνει μέσω της φορολόγησής της, τους πόρους ώστε να χρηματοδοτηθούν οι συντάξεις της προηγούμενης γενιάς. Για το έτος 2012 το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 26,4%. Οι διατάξεις των μνημονίων, τα οποία συντάχθηκαν με γνώμονα τα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ, θέτουν ως βασικό στόχο της δημοσιονομικής πολιτικής τη διατήρηση του ποσοστού πληθωρισμού σε χαμηλά επίπεδα. Σύμφωνα με την καμπύλη Phillips, υπάρχει αντίστροφη σχέση του πληθωρισμού με την ανεργία. Με άλλα λόγια θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι προϋποθέσεις αυτές έρχονται σε ρήξη με το ελληνικό σύστημα.

Διανύοντας μια τόσο ρευστή και μετέωρη περίοδο, το μόνο που μπορούμε να πούμε με σιγουριά και ύστερα από δύομισι χρόνια εφαρμογής είναι ότι τα μέτρα που έχουν ληφθεί για τη μείωση του χρέους οδηγούν σε δημοσιονομικό γκρεμό αντί σε δημοσιονομική εξυγίανση. Αυτό συμβαίνει για τον απλούστατο λόγο ότι η δημοσιονομική πολιτική ορίζει να εκμειευτούν τα ποσά για την αποπληρωμή των χρεολυσίων από μια γενιά η οποία δεν έχει τη δυνατότητα μέσα από τη δραστηριοποίησή της να παράγει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, διότι τα δάνεια του παρελθόντος δεν επενδύθηκαν με τρόπο τέτοιο ώστε να αποδώσουν τα κέρδη που θα όφειλαν να αποδίδουν, αλλά σπαταλήθηκαν με λάθος τρόπο. Η πολιτική διαφθορά σε συνδυασμό με την αδιαφορία των πολιτών συνέβαλλαν σε μεγάλο βαθμό στη σημερινή κατάσταση της χώρας. Για να διορθωθεί η κατάσταση, θα έπρεπε το κοινωνικό σύνολο να δραστηριοποιηθεί πιο έντονα, δίνοντας μάλιστα μεγάλη βαρύτητα στην παιδεία και την ενημέρωση των ατόμων. Βασικός στόχος θα έπρεπε να είναι η καλλιέργεια του σεβασμού προς το κράτος και ενίσχυση των ηθικών αξιών ώστε να δημιουργηθεί στους μελλοντικούς πολίτες μια φορολογική συνείδηση, που θα στηρίζεται σε ισχυρότερα θεμέλια.

Επιπλέον για να επιτευχθεί η εξυγίανση της ελληνικής οικονομίας και εφόσον η πολιτική λιτότητας δεν μπορεί να εξυπηρετήσει το σκοπό της χωρίς να επέλθουν καταστροφικές για την κοινωνία συνέπειες, απαιτείται η υιοθέτηση δραστικότερων μέτρων τα οποία θα στηρίζονται στην προώθηση αναπτυξιακών έργων με μεγάλο πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα, όπως η επένδυση σε τομείς εναλλακτικών πηγών ενέργειας και καινοτομιών. Θετική θα ήταν η εξάπλωση ελληνικών παραδοσιακών προϊόντων, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με την περίπτωση του γιαουρτιού σε ξένες αγορές, στοχεύοντας έτσι στη μοναδικότητα των προϊόντων και στην ενίσχυση του ελληνικού εμπορίου. Επιπλέον θα έπρεπε να δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στην ανάπτυξη τομέων στους οποίους η Ελλάδα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα, όπως η ναυτιλία, πράγμα που θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω ευνοϊκότερων όρων και κανονισμών, ενώ θα έπρεπε να προωθούνται η εκπαίδευση και οι σπουδές προς αυτές τις κατευθύνσεις. Έτσι, θα μπορούσαν να προκύψουν νέες θέσεις εργασίας, να παραχθεί έργο και η οικονομία να αρχίσει να κινείται και πάλι.

Συνοψίζοντας λοιπόν, μέσω της εργασίας μας καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι η επίδραση της φοροδιαφυγής στο δημοσιονομικό πρόβλημα της Ελλάδας είναι εκ φύσεως καθοριστική. Ωστόσο, το φορολογικό σύστημα καθώς επίσης και η ίδια η δημοσιονομική πολιτική που ασκεί η χώρα μας, δημιουργούν εύφορο έδαφος και σε ορισμένες περιπτώσεις θέτουν τη φοροδιαφυγή ως μονόδρομο για ένα μεγάλο ποσοστό πολιτών, το οποίο αδυνατεί να ανταπεξέλθει στις φορολογικές του υποχρεώσεις. Επιπλέον δίνει ώθηση στους φορολογικά ασυνείδητους να κερδοσκοπούν σε βάρος του κράτους και να χρησιμοποιούν ως κάλυψη την εκτεταμένη γραφειοκρατία και τα παραθυράκια του φορολογικού νόμου. Στο κεφάλαιο 4 αναλύσαμε τον τρόπο με τον οποίο η προσκόλληση των ελληνικών κυβερνήσεων σε λανθασμένες δημοσιονομικές πρακτικές επιφέρει μείωση του επιπέδου εκροής της Ελλάδας, καταδικάζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη χώρα σε ένα φαύλο κύκλο. Τέλος, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι μόνο μέσω της πραγματοποίησης αναπτυξιακών έργων και παραγωγικής ανασυγκρότησης είναι δυνατό να διορθωθεί η οικονομία και να ορθοποδήσει η χώρα.

Βιβλιογραφία

- SHAXSON N.** OFFSHORE TA NHESIA TΩN ΘΗΣΑΥΡΩΝ [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, 2011.
- Smith A.** Έρευνα για τη Φύση και τα Αίτια του Πλούτου των Εθνών [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1991.
- Stiglitz J. & Walsh C.** Αρχές της Μακροοικονομικής [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, 2009.
- Αργείτης Γ.** Χρεοκοπία και Οικονομική Κρίση, Αποτυχία και κατάρρευση του ελληνικού μοντέλου καπιταλισμού [Βιβλίο]. - Αθήνα : εκδόσεις ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, 2012.
- Βαβούρας Ι.** ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, 1998.
- Γεωργακόπουλος Θ.** Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : ΕΚΔΟΣΕΙΣ Ε. ΜΠΕΝΟΥ, 2012.
- Δαλαμάγκας, Β.** Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : Κριτική, 2003.
- Συλλογικό έργο** Ιστορία του Ελληνικού Έθνους Νεώτερος Ελληνισμός από 1833 ως 1881 [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε., 1977. - Τόμ. τόμος ΙΓ.
- Κανελλόπουλος Χ.** Μάνατζμεντ- Αποτελεσματική Διοίκηση [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ, 1995.
- Μανειώτης Β.** Παραοικονομία και φοροδιαφυγή: Μια πρώτη διερεύνηση της μεταξύ τους σχέσης [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, 1991.
- Παυλόπουλος Π.** Η παραοικονομία στην Ελλάδα: Μια πρώτη ποσοτική οριοθέτηση [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : ΙΟΒΕ, 1987.
- Σ. Σκουλάτου Β. -Δημακοπούλου Ν. –Κόνδη** Ιστορία Νεότερη Και Σύγχρονη (1789-1909) [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, 2006 . - Τόμ. Α' τεύχος.
- Σγουρινάκης Ν. , Καραντάνα Α., Μιχελινάκης Β. , Νάνου Μ.** Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος [Βιβλίο]. - Αθήνα : εκδόσεις ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, 2011.
- Σκουλάτου Β. -Δημακοπούλου Ν. –Κόνδη Σ.** Ιστορία Νεότερη Και Σύγχρονη [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, 2006. - Τόμ. Β' τεύχος.
- Στεφάνου Κ.** ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ, Γενικά & Θεσμικά Χαρακτηριστικά μετά τη Νίκαια [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ- ΚΟΜΟΤΗΝΗ : Εκδόσεις ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΟΥΛΑ, 2002. - Τόμ. Τόμος Α'.
- Τάτσος Ν.** Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : Εκδόσεις Παπαζήση, 2001.
- Φλώρος Α.** ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : εκδόσεις ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΕ, 2010.
- Φραγκιάδης Α.** Ελληνική Οικονομία 19ος -20ος Αιώνας [Βιβλίο]. - ΑΘΗΝΑ : ΝΕΦΕΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, 2007.

Ιστοσελίδες στο Διαδίκτυο:

1. Λυμπεροπούλου Κατερίνα , 2003, το βήμα , οι μεγάλες συνθήκες, (online)
Στο: <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=154651> [accessed 18/11/12]
2. Τράπεζα Της Ελλάδος, οικονομικό δελτίο (online)
<http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/oikodelt199907.pdf> [accessed 18/11/12]
3. Κονδύλης Θ., 1929-1932:Η Παγκόσμια Οικονομική Κρίση και η Ελληνική Πτώχευση (online) <http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/13126.html> [accessed 27/11/12]
4. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στο: http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/adoption/index_el.htm [accessed 31/12/12]
5. Ευρετήριο Οικονομικών Όρων (online)
<http://www.euretirio.com/2010/06/agores-kefalaiou.html> [accessed 11/1/2013]
6. Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής (online)
<http://government.gov.gr/wp-content/uploads/2012/02/%CE%9C%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%BF-%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%A7%CF%81%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD-%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD.pdf> [accessed 12/1/13]
7. Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης (online)<http://www.otyposnews.gr/wp-content/uploads/pdf/texniko%20mnhmonio.pdf> [accessed 12/1/13]
8. Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής
(online)<http://www.tanea.gr/files/1/2012/02/12/%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%97%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%9F%20%CE%9C%CE%9D%CE%97%CE%9C%CE%9F%CE%9D%CE%99%CE%9F.pdf> [accessed 12/1/13]
9. Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους (online)

<http://www.pdma.gr/index.php/el/2012-02-24-17-16-31> [accessed 22/1/13]

10. Παπαηλίας Θ. , 2011, Σημειώσεις Δημόσιας Οικονομικής & Δημοσιονομικής Πολιτικής (online) http://kek.teipir.gr/sites/default/files/ka/simeioseis-dimosias_oikon.pdf [accessed 23/3/13]
11. Ράπανος Β. , 2007, Σύνταξη και Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού: Ευρωπαϊκή Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα (online) <http://www.iobe.gr/media/Hmerides/final.pdf> [accessed 24/3/2013]
12. <http://www.forin.gr/articles/article/7839/to-arthro-9-tou-k-f-e-opws-tropopoihthhke-me-to-arthro-1-tou-n-4110-2013-fek-a-17-23-1-2013> (online) [accessed 21/3/13]
13. Οικονομικό Πανεπιστήμιο Κρήτης (online) https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:kH9iAO3whhcJ:ftp://filer.soc.uoc.gr/incoming/stamatakis/%25CC%25C1%25CA%25D1%25CF%25202/STATHEROPOIHTIKH%2520POLITIKH%2520-%2520OIKONOMIKES%2520DIAKYMANSEIS.doc+&hl=el&gl=gr&pid=bl&srcid=ADGEESieylc0eUS3heXOj8OeQDC67j7o6pa1XShOf6I1930uEcP_PicOlDXyMe_Rvp23g4NLeP4sbwSRdTIrQfm3tX9ZRBIEycFeb-6Bobm5QEtTsCYKcQTPTMi8sgBx1UYZ8uC4nmHB&sig=AHIEtbSxaUeW-CB9_SzT1iK8Y9JpWXITyw [accessed 25/3/2013]
14. Το ΒΗΜΑ (online) <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=148513> [accessed 25/3/2013]
<http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=148513>
15. Σγουρινάκης Ν. , 2012, Η αναδρομική ισχύς του φορολογικού νόμου (online) <http://epixeirisi.gr/%CE%A3%CE%97%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%A9%CE%9C%CE%91-%CE%A4%CE%97%CE%A3-%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%A4%CE%91%CE%9E%CE%97%CE%A3/16819/%CE%97-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B9%CF%83%CF%87%CF%8D%CF%82-%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%85> [accessed 30/3/2013]
16. Σγουρινάκης Ν. , 2013, Πώς θα φορολογηθούν τα εισοδήματα του 2013 - Η περίπτωση του ελεύθερου επαγγελματία (online) ,

<http://epixeirisi.gr/%CE%A3%CE%97%CE%9C%CE%95%CE%99%CE%A9%CE%9C%CE%91-%CE%A4%CE%97%CE%A3-%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%A4%CE%91%CE%9E%CE%97%CE%A3/17380/%CE%A0%CF%8E%CF%82-%CE%B8%CE%B1-%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B7%CE%B8%CE%BF%CF%8D%CE%BD-%CF%84%CE%B1-%CE%B5%CE%B9%CF%83%CE%BF%CE%B4%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-2013---%CE%97-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AF%CF%80%CF%84%CF%89%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%8D%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BB%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B1> [accessed 30/3/2013]

17. Capital.gr (online)

<http://www.capital.gr/NewsTheme.asp?id=1763190> [accessed 30/3/2013]

18. Skai.gr (online)

<http://www.skai.gr/news/finance/article/219858/megali-anavathmisi-tis-elladas-apo-tin-standard-poors-statheri-prooptiki/> [accessed 30/3/2013]

19. Φορολογικό Ινστιτούτο (online)

<http://www.forin.gr/articles/article/6217/shmantikos-o-rolos-tou-psi-gia-to-trapeziko-susthma> [accessed 30/3/2013]

20. Ελευθεροτυπία (online)

<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=353286> [accessed 30/3/2013]

21. Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σημειώσεις Μακροοικονομικής

<http://www.aueb.gr/users/gecon/Macro%20-%20Stabilization%20policy.pdf>
[accessed 30/3/2013]

22. Tax-heaven

(online) <http://www.taxheaven.gr/laws/law/index/law/7>

[accessed 25/3/2013]

23. Η εποχή,

(online)

<http://www.epohi.gr/portal/politiki/10555-%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%95%CE%9D%CE%A4%CE%95%CE%A5%CE%9E%CE%97-%CE%9C%CE%95-%CE%A4%CE%9F%CE%9D-%CE%9A%CE%91%CE%98%CE%97%CE%93%CE%97%CE%A4%CE%97->

[%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%9F-%CE%98%CE%95%CE%9F%CE%A7%CE%91%CE%A1%CE%91%CE%9A%CE%97](#) [accessed 31/3/2013]

24. Μανώλης Αντωνόπουλος (online)
<http://www.m-anastopoulos.gr/admin1/files/pollaplasiastis.pdf>
[accessed 31/3/2013]
25. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (online)
<http://users.uom.gr/~esartz/teaching/macro/Section7.pdf> [accessed 31/3/2013]
26. Κουτσαράς Ν., 2013, Πολιτική Οικονομία Ι :Μακροθεωρία και Πολιτική (online)
<http://www.poleconomix.gr/portal/wp-content/uploads/2013/02/8-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕ%CE%A3-%CE%94%CE%99%CE%91%CE%9A%CE%A5%CE%9C%CE%91%CE%9D%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3.pdf> [accessed 31/3/2013]
27. Pennsylvania State University , Department of Economics (online)
<http://www.econ.psu.edu/~dshapiro/117oct30.htm> [accessed 5/4/2013]
28. Welkerswikinomics.com (online)
<http://welkerswikinomics.com/blog/2009/03/03/recessions-effects-on-small-vs-large-companies-some-evidence-in-support-of-the-classical-view-of-self-correction/> [accessed 1/4/2013]
29. The History of Economic Thought (online)
<http://www.hetwebsite.org/het/essays/keynes/hickshansen.htm>
[accessed 7/4/2013]
30. Διανεμητικό και Κεφαλαιοποιητικό Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης
Σημειώσεις από το βιβλίο του Τάσου Γιαννίτση, "ΤΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ (ΩΣ ΟΡΦΑΝΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ) ΚΑΙ ΜΙΑ ΔΙΕΞΟΔΟΣ", εκδόσεις Πόλις, 2007.
(online)
<http://chourdakisefstratios.blogspot.gr/2008/05/1.html> [accessed 1/4/2013]